

BIBLIOTECA
FVNDATIVNEI
VNIVERSITARE
CAROL I.

Nº Curent 65568 Format

Nº Inventar A 46801 Anul

Sectia Depozit în Raftul

Cuprinsul.

1. Alexandru Ceușoș - Studii Economice.

2. Negrescu. Export și Debituri.

Tablet

Varia 252

26

STUDII ECONOMICE

188 DE

ALEXANDRU D. XENOPOL

Doctor în drept și în filosofie.

Donațiunea Prof.
Gh. Râmniceanu, Bârlad

CRAIOVA.

LIBRARIA S. SAMITCA.

1882.

Prețul Lei 2.50.

263691

Inu. A. 46.801 D.

STUDII ECONOMICE

DE

88088
63089

ALEXANDRU D. XENOPOL

Doctor in drept și în filosofie.

Donațiunea Prof.
Gh. Râmniceanu, Bârlad

CRAIOVA.

LIBRARIA S. SAMITCA.

1882.

1325

CON

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI
COTA 65568

1956

RC 140/03

CRAIOVA.

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ ROMÂNĂ SAMITCA.

B.C.U. Bucuresti

C63088

Intrunesc sub un singur volum deosebitele mele scrieri economice și le dau publicității. Cea d'întâi scriere «Studiile economice» au apărut pentru prima oară în Convorbirile literare a D-lui I. Negruzzi în anul 1877 sub titlul «Starea noastră economică»; apoi au fost publicată în o formă schimbată în foaia partidului liberal moderat din Iași, «Steaua României» în decursul anului 1878. După aceea au fost culese în o broșură care au eșit din tipografia aceluiași ziar în 1879 și în sfârșit le public acuma din nou cu oare care modificări necesitate prin schimbarea stărei noastre. Cele-lalte două lucrări «Partida liberală și politica economică» și «Comerțul exterior al României în 1880» au fost publicate în Românu din 1882.

STUDII ECONOMICE.

I. Bogăție, cultură.

Starea materială a unui popor stă în cea mai strânsă legătură cu dezvoltarea sa intelectuală, și dacă aceasta a fost așa în toate timpurile, apoi de sigur că în timpurile noastre adevărul acestei idei este mai presus de ori-ce îndoială.

Viața noastră în vremile de față cere, pentru înlesnirea jocului ei, o mulțime de elemente ce au nevoie de multă muncă atât fizică cât și intelectuală pentru a fi produse: pavele, șosele, telegrafuri, poduri și drumuri de fer, în ordine mai mult materială; școli, așăzeminte de învățătură, precum muzee, grădini, întreținerea unei armate puternice în ordinea morală și intelectuală.—Aceste toate pentru a fi realizate trebuie ca Statul și comunele să dispună de mijloace însemnate materiale, fără de care asemenea necesități ne-putând fi îndeplinite, poporul rămâne îndărăt pe calea culturii, adică în stare de barbarie față cu popoarele cele mai înaintate.

De aceea, dacă privim în omenire, vedem un fapt constant, anume că popoarele cele mai bogate sunt și cele mai înaintate în civilizație. Ast-fel Anglia, Franța, Statele-Unite, Belgia, în timpurile mai din urmă Germania și Italia, cari strălucesc prin producerile lor științifice, literare și artistice sau prin măreția descoperirilor lor practice, sunt tot odată țările acele în care oamenii și împreună cu ei statul e mai bogat.

Din potrivă Spania, Portugalia, Turcia, și țara noastră sunt cele mai înapoiete atât în privirea intelectuală cât și în cea materială.

Și este de observat că în tot-dea-una strălucirea intelectuală a unui popor a fost ca o înflorire a buneii sale stări materiale. Ast-feliu, desvoltarea cea măreață artistică a Italiei în privința picturii, în secolu XV și XVI, a fost urmarea necesară a bogăției celei extraordinare a republicelor italiene; și Portugalia a produs pe un Camoens îndată după descoperirile cele mari geografice cari aruncă bogățiile Indiilor în mâinile sale.

Dacă căutăm să lămurim în mod științific această strînsă legătură între starea materială și cea intelectuală a unui popor, vom găsi că materialul *e mijlocul și condiția neapărată* a desvoltării intelectualului. Unde materialul lipsește acolo nu se pot înființa acele așăzăminte fără de care intelectualul nu se poate desvolta; de aceea el va sta pe loc sau va da chiar înapoi.

De aici rezultă numai de cît, *ori-ce popor care*

tinde la propășire trebuie mai întâi să și asigure o basă materială pe care să înalțe propășirea sa. Făcut'am noi aceasta sau tindem să o facem? Eată întrebarea la care studiile viitoare vor căuta să dea un răspuns.

II. Țara noastră agricolă.

Că România este o țară curat agricolă, nu credem că este lipsă a o mai demonstra. Totuși dacă atingem acest punct este numai cât pentru a-l pune mai bine în lumină, pentru a arăta până în ce grad exorbitant atirună viața noastră de popoarele streine.

Ce produce țara noastră? Lucruri brute, obiecte nelucrate, la producerea cărora ie parte mai mult natura, ear omul ajută numai și înlesnește producerea acesteia. Căci ce rol are omul la înmulțirea animalelor? Numai acela de a le da oare-care îngrijiri. Ce rol are el chiar în producerea agricolă? Acela de a pune sămînța în stare de a încolți; creșterea însă și strîngerea ei rămân cu totul în voea întîmplărei, și agricultorul, după ce încredințază averea sa pămîntului, îndreaptă cătră ceriu un ochiu plin de îngrijire și așteaptă de la ploi și vînturi soarta avuției sale.

Lucrurile brute ale țerei noastre merg în țerile streine de unde prefăcute în obiecte lucrate se întorc în țara noastră. Ast-fel lina oilor noastre merge în Transilvania și de acolo se întoarce sub forma de sumane pentru a îmbrăca trupurile locuitorilor;

peile boilor, și ale cailor noștri se duc în Germania, în Franța pentru a se întoarce dubite sau prefăcute chiar în ciubote spre a încălța picioarele noastre; ciolanele vitelor noastre se întorc sub formă de chibrituri, cănepa sub acea de frînghii cu care legăm coarnele boilor și așa cu toate cele-l'alte nenumerate articule lucrate ce se introduc în țară; așa că noi sîntem îmbrăcați din cap pînă în picioare în obiecte streine, mîncăm din blide streine, ne preumblăm în trăsuri streine, mobilăm casele noastre cu mobile streine, acoperim streșinele noastre cu tiniche streină, privim prin geamuri streine, cu un cuvînt sîntem încunjurați din toate părțile de elemente streine, în cît nu știm zeu ce mai rămîne românesc din întreaga noastră viață, mai ales dacă luăm în considerație și instreinarea limbei, a creșterii și a obiceiurilor.

Suntem deci o țară agricolă, și nu producem de cît obiecte brute și introducem de la streini acele fabricate. Mulți cred că aceasta e foarte bine și că noi trebuie să rămănem așa. Noi credem că vom demonstra cu ușurință că aice stă vițiul întregii noastre dezvoltări, pericolul care amenință chiar viața și existența noastră.

III. Intăiul pericol al țărilor curat agricole.

O comunitate de oameni ce se ocupă numai cu agricultura și și aduce tôte cele-l'alte obiecte trebu-

incioase din țeri străine va fi pusă în o atîrnare foarte dăunătoare de piețele acestora. Acea țară va produce grîu, orz, săcară cu îmbeșugare; deci va căuta să *vîndă* prisosul peste trebuințele sale în străinătate, pentru că cu mijloacele (bani) dobîndite să întîmpine cele-lalte nevoi (îmbrăcăminte, lux, călătorii, petreceri).

Dar pentru ca produsele sale să ajungă la locul unde pot fi vîndute, va trebui o *cheltueală de transport care va fi cu atîta mai mare cu cît piața pe care se vor vinde produsele agricole va fi mai îndepărtată*. Fiind însă că prețul grîului nu poate trece peste un maximum, care este determinat, parte prin concurența celor-lalte țeri agricole, parte prin producțiunea însăși a țerei ce cumpără, va urma numai de cît că agricultorul exportant să sufere un scăzămînt în prețul grânelor sale, echivalent cu costul transportului; cu alte cuvinte tot-d'a-una cînd se cumpără grăne din o țară îndepărtată costul transportului va micșura în tot-dea-una valoarea produselor, ast-fel că în unele cazuri s'o reducă chiar la 0, precum s'ar întîmpla dacă am cumpăra grău din China sau Japon.

Obiectele industriale ce se aduc însă în țara agricolă din țerile ce au cumpărat produsele sale, vor trebui de asemenea transportate. Dar prețul transportului, în loc de a scădea aici din valoarea mărfii, se va adăogi cătră ea și o va spori în cît marfa va fi cu atîta mai scumpă cu cît va fi adusă mai departe. Cauza acestei deosebiri este că grăne se

produc mai mult sau mai puțin pretutindene, pe când obiectele fabricate sunt particulare fie-cărei țeri și trebuie să le aduci de acolo dacă vrei să le posezi, (d. e. postavuri franceze sau ornice de Geneva).

Din această rezultă însă că pe când prețul grănelor exportate din țară va fi în tot-dea-una mărginit prin costul transportului, prețul produselor industriale importate în țară nu va suferi nici o-dată o scădere din cauza acestuia, ci din contra îl va spori cu atâta mai tare. De aici urmează că primul pericol, la care va fi expusă țara curat agricolă, este acela că ea va *vinde eftin și va cumpăra scump obiectele trebuitoare traiului.*

IV. Al doilea pericol al țerei agricole.

O societate propășește cu atâta mai răpede cu cât sunt mai variate inelelele locuitorilor ei, urmând aici o lege generală a naturei că progresul constă în deosebirea, diversificarea elementelor și în combinarea lor mutuală.

Țara aceea va fi și mai fericită în care indivizii vor fi mai bine hrăniți, îmbrăcați, mai culți și mai morali, în care petrecerile vor fi mai intelectuale, îndepărtând pe om de gâdilirile simțurilor cari-l apropie de animal.

Pentru aceasta se cere însă numai de cât ca inelelele la care pot să se dedee oamenii să fie cât se poate de variate, pentru ca să poată pe de o parte fie-care întrebuința talentele cu cari a

fost inzestrați de natură, pe de alta ca având nevoie unul de altul să caute unul slujbele celuiialalt, să introducă legături între toți oamenii din care rezultă schimbul de interese, mai apoi și acel de idei, fără de care o cultură și o civilizație este cu neputință.

În o țară agricolă care va fi indeletnicirea de căpetenie a locuitorilor? De sigur agricultura și pe lângă aceștia vor mai fi câți-va meșteri neapărați pentru îndeplinirea trebuințelor de toate zilele. Ce nevoie de schimb de slujbe vor fi între aceștia? Nici una. Într'adevăr ce poate oferi un agricultor unui alt agricultor? Nimica de cât doară ajutor la munca pe care o îndeplinește și el.

De aici va rezulta că în țară curat agricolă va lipsi acea solidaritate de interese care singură e în stare a aduna pe indivizii unei națiuni în un popor, în o unitate comună.

Când alătura cu agricultorul stă o fabrică de postav, acela vinde fabricantului lâna sa, plantele din care acesta scoate boelile sale; când are o dubălărie (tăbăcărie) îi vinde peșle vitelor sale; când are o fabrică de chibrituri îi vinde ciolanele și brazii din pădurile sale. Apoi fabricantul de chibrituri are nevoie de carton pentru cutiile sale, și deci dă naștere unei fabrici de asemenea carton care pentru a fi produs, culege, peticele cele mai proaste de prin prejur și ast-fel întrebuințază și acest material brut care rămâne de alt-fel fără nici-o utilitate. Tot acel fabricant are nevoie de etichete tipărite pentru cutiile

sale, deci are nevoie de impremerie altătura cu fabrica sa, și aceasta are nevoie de cerneală, de litere; fabricarea acestora are și ea nevoie de metal din care să fie turnate, și deci de aici se naște necesitatea deschiderii de mine care pentru a putea fi exploatare au nevoie de mașini, pentru fabricarea cărora trebuie iarăși o mulțime de produceri nouă care toate dau naștere la o nenumărată câtime de indeletniciri deosebite.

Ne-având poporul in o țară agricolă nici o putință de a se deda la indeletniciri deosebite, ce va face el? Acei ce nu se vor deda la agricultură, ne-având nici-un alt mijloc de existență, se vor îndrepta cătră consumatorul cel mai mare, cătră Stat, și i vor oferi lui pentru plată talentele și puterile lor.

Se va naște deci in societatea curat agricolă boala cea rea și perzetoare a *funcționarismului*, și fiecare om ce știe să mănuească pana va cere de la Stat o bucată de pâne pentru știința sa. In loc de a se naște in țară o clasă de oameni într'adever productivă prin munca ei, se va ivi o clasă de parasiți care vor cere de la Stat să-o întrețină pe socoteala bieților plugari, o clasă care in curând împărțindu-se in partizi, și susținând pe acei ce le vor promite, când vor fi la putere, o părticică din budgetul, Statului vor arunca pe acesta in lupta crâncenă și uricioasă a partizilor personale.

Lipsind in o asemenea țară tocmai clasa cea neatârnată pe care singură se poate baza o constituție

democratică (căci agricultorii atîrnă în tot-dea-una de guvern, prin executarea muncilor agricole), rezultatul va fi că democrația în acea țară va fi o mare minciună. Ferească Dumnezeu de o țară în care voturile sunt împărțite între țărani ce nu știu pentru cine le dau, între boeri ce le dau după interesele lor agricole și funcționari sau aspiranți la funcțiuni ce le dau după interesele lor personale!

În zadar deci se strigă după libertate în o țară curat agricolă, căci ea nu este cu puțință de cât acolo unde sunt *oameni liberi*, ear oameni liberi nu se află de cât în o țară unde industria joacă un rol însemnat.

Pentru a rezuma deci cele spuse mai sus, vom spune că *al doile pericol*, la care este expusă o țară curat agricolă este *funcționarismul, lupta inverșunată între partizi și falsificarea democrației*.

V. Al treile pericol al țerei agricole.

Dacă pericolele studiate până acum lovesc numai cât indirect în viața poporului curat agricol, acela ce-l vom avea acum în vedere sapă existența sa în mod direct, îi taie rădăcina sa chiar și-l conduce la peire prin *impuținarea populației*.

Într'o țară curat agricolă oamenii vor trăi foarte rău și reproducțiunea lor va fi împedecată în măsura în care ei vor fi lipsiți de cele necesarii. Două cauze mai ales vor contribui la scăderea populației: *reaua viață a populației agricole și burlăcia*.

Poporul de la țară, țăranii, cari sunt temelia oricărui Stat agricol, căci e singura clasă în adevăr producătoare, vor trăi foarte strîmtorați. Banul fiind foarte scump, munca cea atât de grea a câmpului va fi foarte rău plătită și ei vor avea de abia indestui bani pentru a intimpina nevoile existenței zilnice, și anume nu pentru a duce un traiu bun, ci pentru a nu muri de foame.

Intr'adevăr să vedem ce poate câștiga un țăran la noi pe an: cel mult 1000 de lei vechi, dacă are doi boi, și 600 dacă e numai cu palmele. Din acest câștig atât de minim trebuie să mănânce, să se îmbrace și să petreacă, căci petrecerea este tot atât de necesară omului ca și mîncarea și îmbrăcămintea. Va mânca deci foarte prost și anume carne puțină, și pentru a introduce căldura necesară în corpul seu va întrebuița băuturi spirtoase și se va deda patimei beției.

Țăranii fiind săraci, comunele vor fi sărace și nu vor putea îngriji de nici-o nevoie a obștiei: drumuri, poduri, scoli, medici, veterinari. Locuințele țăranilor vor fi cele mai proaste, nu vor putea fi încălzite iarna și țăranul va trebui să înlocuiască prin spirit căldura ce va fi substrasă din corpul său.

Intr'o ast-fel de stare de lucruri, care va fi soarta copiilor? De sigur din cele mai rele. Mama fiind nevoită să muncească alături cu bărbatul ei, pentru a câștiga zilnica hrană, va alăpta înferbîntată pe pruncul ce plînge aruncat pe un colț de ogor și-i va da ast-fel să sugă moartea în loc de viață.

din sinul ei. Ingrijirea cea de tot rea a copiilor va produce o mortalitate din cele mai mari și in loc ca populația să sporească va sta pe loc sau chiar va descrește.

In orașe și in clasa cultă o altă piedecă se va opune creșterii populațiunei, anume *burlăcia*. Carierele ne fiind sigure, ci atârând in cea mai mare parte nu de la propria destoinicie, ci de la voea guvernanților, tinerii nu se vor însura, ne voind a se expune cu o familie nesiguranței pozițiunei lor. De aceea ei vor aștepta până vor avea oare-care avere inainte de a se insura, și după ce își vor fi stri-cat corpul prin o viață neregulată, vor aduce in viața conjugală niște puteri istovite cari nu vor mai putea fi producătoare de copii. De aceea și vedem in orașul nostru o mulțime de fete ce așteaptă a se mărita și o mulțime de tineri ce nu voesc să le iee; familiile câte sunt au copii foarte puțini și aceea cea mai mulți sunt bolnăvicioși, dând naștere unor generații din ce in ce mai slabe și mai pră-pădite. Ca exemplu viu de ce poate un neam de oameni, ce se ocupă cu industria și comerțul, avem Evreii la noi in țară. Aceștia știind că-și crează ei singuri poziția lor și că ori cât de proastă ar fi aceasta, este sigură, căci nu atîrnă de cât de propria activitate, și nu de la capriciul altora, se insoară de tineri, au copii mulți din cari tot-dea-una remâne un prisos peste generația ce se duce. De aceea se observă fenomenul acela, foarte intristător, că Evreii sporesc in număr, căci nașterile la ei covirșesc mor-

talitatea, pe când populația română scade, căci numărul morților intrece pe acel al născuților.

Resumând deci pericolele la cari se expune o comunitate de oameni ce vroește să trăească numai din munca pământului, găsim: 1) că acea țară va fi silită a cumpăra scump și a vinde eftin obiectele necesare traiului, va pierde deci cu timpul banii din țară, importul întrecând suma exportului; 2) ocupațiunile nefiind variate nu va fi o solidaritate de interese între membrii aceluia popor și negăsind ce face se va îndrepta toată clasa acea ce nu se ocupă cu agricultura la budgetul Statului dând naștere plagei periculoase a funcționarismului; 3) în fine va pune cuțitul chiar la existența poporului prin impuținarea populației, provenită din sărăcia poporului.

Din aceste toate se poate vedea dacă este bine ca un popor să rămână numai cât în stare de agricol.

VI. Țara agricolă și țara industrială.

Să punem acuma în asemănare starea a două țeri din care una se ocupă numai cu agricultura, cealaltă se indeletnicește și cu industria.

Ce vor câștiga ambele țeri?

Să luăm pentru exemplu o câtime de lână produsă de țara agricolă și lucrată de țara industrială. Cine va câștiga în țara agricolă din producerea acelei lâni? Proprietarul oilor, ciobanul ce le păzește și care le tunde și acel ce va transporta lâna până

in țara industrială, luându-se aminte însă observarea făcută de noi in un § precedent că transportorul va câștiga pe socoteala proprietarului oilor, scădând cu atâta prețul lânii cu cât țara in care aceasta trebuie transportată va fi mai îndepărtată.

Dacă punem aceeași întrebare pentru țara industrială, răspunsul este cu totul altul. Vor câștiga din lucrarea acestei lânii toți acei ce vor pune mâna la transformarea ei în țesături, acei ce o spală, o peap-tână, o torc, o țesă, o boesc; apoi vor mai câștiga acei ce produc boelile, precum și acei ce le procură stofele necesare pentru fabricarea acestora. Țesăturile trebuiesc puse in hârtii și impachetate, pachetele legate cu niște cordeluțe și puse pe dinsele niște etichete. Vor câștiga deci fabricanții de hârtie, de cordele, de etichete. Pentru fabricarea hârtiei trebuie iarăși o mulțime de operațiuni, și toți cei însărcinați cu aceasta vor câștiga; pentru fabricarea cordelelor și etichetelor de asemenea. In fine va mai câștiga transportorul ce va aduce inapoi marfa lucrată in țara agricolă, însă aice in loc de a se face acest câștig pe socoteala fabricantului, se va face pe cea a cumpărătorilor prin urmare tot a țerei agricole.

In un cuvânt pe când in țara agricolă câștigă *unul*, in țara industrială câștigă *o mie*.

Să vedem acuma ce câștigă diverșii indivizi in-trebuințați la producțiune in ambele aceste țeri? Un cioban câștigă la noi doi lei vechi pe zi cu mâncare cu tot. Proprietarul unor oi dacă luăm in socoteală întreținerea acestora, boalele la care sunt ex-

puse și cari pun în pericol capitalul însuși sau o mare parte din el, vom vedea chiar dacă el are o mie de oi, abia câștigă an bun cu rău la un loc, cu ce să-și întrețină familia sa. În țara industrială, din potrivă, cei mai proști lucrători sunt plătiți cu un franc, de asemenea copii; cei mai de frunte au 4, 5, 6 și până la 20 franci pe zi. Maiștrii de atelii, contabilii și directorii de fabrici au ades niște lefi de care nu se bucură nici funcționarii superiori în țara noastră.

Prin urmare a doua deosebire între aceste două feluri de traiu este că pe când în țara industrială *toată lumea câștigă mult*, în țara agricolă *toată lumea câștigă puțin*. Pentru ce aceasta? Pentru o cauză foarte firească. Munca agricultorului, care produce numai lucruri *brute* este *brută*, de rînd, poate fi făcută de ori cine cu puțină rutină și fără nici un soi de învățătură. Munca industrială, fiind inteligentă, trebuie studiu pentru a se putea deprinde cu ea; este mai grea, mai fină și prin urmare mai bine plătită.

De aci însă va rezulta alt nefolos al țărilor agricole față cu cele industriale. Ele vor da cantități enorme de muncă brută pentru o câtime foarte mică de muncă inteligentă. *Câte chile de grâu nu sunt oare cuprinse în un ornic de Geneva?* Sute de țărani au asodat sub arșița soarelui, luni de zile pentru a produce, cea ce ornicarul din Geneva au produs în puține zile cu o osteneală mai mult intelectuală de cât fizică. De aici urmează că țara agri-

colă își dă toată munca locuitorilor ei în schimb pentru o mică porțiune din munca țărilor industriale.

Acesta însă este un rău foarte mare, căci un popor nu poate propăși de cât în proporțiune cu cea ce produce; dacă producțiunea sa va fi așa de proastă în cât să trebuiască întrebuințată toată pentru a plăti o porțiune minimă din munca altor țări, atunci ea nu va putea aplica puterile sale în alte direcțiuni și anume în acele ce dau naștere progresului, și deci va rămânea îndărăpt. În cât vedem că chestiunea industriei în o țară nu este numai cât o chestiune de câștig ci și o chestiune de civilizație.

VII. Țara agricolă și țara industrială.

Să urmărim mai departe asemănarea între aceste două soiuri de țări:

Țara agricolă va căuta să vândă produsele sale în străinătate, pentru a dobândi banii necesari spre cumpărarea obiectelor fabricate. Această vânzare nu se va putea face direct de la cumpărătorii de grâne în țara agricolă la consumatorii acestora în țările industriale, ci vor trebui niște intermediari cari să mijlocească vânzarea și cumpărarea grânelor; acești intermediari vor fi *comercianții*. De asemenea fabricanții de obiecte lucrate din străinătate, nu vor putea vinde mărfurile lor de a dreptul la consumatorii țerei agricole, și, deci și aici comercianții vor trebui să intervină ca niște canale prin mijlocirea

căroră să se scurgă mărfurile țărilor industriale în cea agricolă.

Maxima comercianților este însă : *cumpără efitin și vinde scump*, pentru a putea ast-fel realiza câștigul cel mai mare posibil. De aice va resulta că ei vor căuta să cumpere grănele țărilor agricole cât se poate de efitin, și să'i vëndă productele industriale cât se poate de scump, și prin urmare ei vor lua asupra țării agricole un bir foarte mare. Comercianți sunt însă pretutindenea, și în țerile industriale, căci și comerciul este o ramură necesară și deci indreptățită în viața economică a popoarelor. Deosebirea însă între țara industrială și cea agricolă va fi următoarea : Pe când în țara industrială fabricele sunt apropiete de consumatori și comercianții nu fac de cât *ușurează* desfacerea mărfurilor ; în țara agricolă ei, aducând mărfurile tocmai din țări străine, *mijlocesc* chiar această desfacere, care fără ei n'ar fi posibilă, de unde rezultă că câștigul fiind în porțiune cu slujba făcută, ei vor avea un câștig mult mai mare de la țara agricolă de cât de la cea industrială. Dacă observăm acuma că darea plătită comercianților este tot-dea-una în defavoarea țării agricole, căci după cum am vëzut în §§ anterioare, la vëndarea productelor agricole câștigul comerciantului ca și a transportului se scade din prețul vëndărei, prin urmare în dauna agricultorului ; la cumpărarea productelor industriale, acest câștig al comerciantului se adaogă către prețul cumpărătorei, prin urmare tot în dauna locuitorului țării agricole.

Ast-fel fiind, comercianții câștigă în mod îndoit în țara agricolă, mai întâi din cumpărarea grânelor, apoi din vânzarea mărfurilor; procentul pe care ei îl iau pentru mijlocirea cumpărăturii fiind cu atât mai mare cu cât piețele sunt mai îndepărtate unele de altele, rezultă pentru țara agricolă pe fie-care an o pierdere foarte mare care se adună sub formă de câștig în pungile comercianților.

Comerciantul este însă propriu zis o clasă neproductivă: căci el în realitate nu produce nimica, nici product brut, nici product lucrat; el este în cazul cel mai favorabil un agent înlesnitor al desfacerii produselor, prin urmare numai cât un element secundar în mecanismul economiei. Țara agricolă dă însă tocmai acestui element rolul precumpănitor; el câștigă mai mult de cât toți; el se împărtașește cu porțiunea cea mai mare din produsul muncii locuitorilor ei.

Țeranul asudă pe brazdă; comerciantul se îmbogățește la tarabă. De aceea țărilor agricole vor numără proporțional cei mai mulți comercianți; pentru că nicăierea nevoea lor nu este așa simțită, nicăierea ei nu pot găsi o recompensă așa de îmbelșugată a slujbei lor celei atât de puțin folositoare. Din această cauză economică se explică, năvălirea streinilor la noi în țară și mai cu seamă a Evreilor. Pentru rolul de neguțitor, streinul va fi tot-dea-una mai potrivit de cât naționalul, întru cât negoțul se face tot-dea-una cu streinătatea și prin urmare streinul care are legături și cunoștinți în streinătate va putea

tot-dea-una mijloci mult mai ușor relațiunile țerei în străinătate de cum ar face-o naționalul.

Pentru ce au făcut străinii în genere și Evreii în specie averi atât de însemnate în țerile noastre? Pentru că partea cea mai mare din munca noastră a încăput în mâinile lor prin mecanismul sus arătat.

Cel mai bun mijloc pentru a scăpa de ei care ar fi?

Ridicarea industriei în România, care ar imputina nevoia de comercianți, prin urmare ar închide cariera celor mai mulți din venetici ce caută astăzi câștig ușor pe spetele poporului român. Întru cât străinii sunt pentru o țară un pericol pentru naționalitatea ei, videm că industria într'o țară este nu numai o chestiune de *câștig* ci și una de *naționalitate*.

VIII. Țara agricolă și țara industrială.

Să urmărim mai departe paralela între țara agricolă și cea industrială și anume să căutăm a ne da samă despre starea însăși a agriculturii în aceste două țeri:

Țara agricolă va fi impededată în însăși exploatarea pământului prin lipsa industriei. Mai întâi această impiedecare va fi simțită din lipsa de varietate a plantelor cultivate.

Țara curat agricolă se va mărgini în cultura ei la cereale: grâu, orz, ověz, popușoiu, secară. Multe culturi însă nu vor fi exploatate din cauză că pro-

ductul acestora neputând suporta exportu și transportarea în locuri îndepărtate, și ele ne putând fi întrebuințate în țara agricolă la lucrări industriale vor rămânea cu totul părăsite. Așa d. e. sfecla care este o plantă a căreia cultură dă un profit mult mai mare de cât cerealele, dar care nu poate fi întrebuințată de cât atunci când are în apropierea ei o fabrică de zahăr. Apoi este de observat că sfecla prin natura ei este cea mai potrivită pentru alternarea culturii cu cea a altor plante, precum a grâului, căci grâul își ia hrana lui din părțile superioare ale pământului, pe când sfecla cu rădăcinile ei cele adânci își scoate sucurile necesare creșterii ei tocmai din paturile cele mai îndepărtate, astfel că alternându-se cultura sfeclei cu a grâului lași să se odihnească câte o pătură de pământ, ceea ce face ca acesta să producă mai mult și mai imbelșugat. Unde nu este însă fabrică de zahăr sfecla nu poate fi cultivată. De asemenea cu cânepa. Această plantă este cătată mai ales acolo unde se fac din fibrele ei țesături grosolane precum pânză pentru saci sau frânghii și sfoară. Unde aceasta nu se caută se va cultiva puțină, prin lanurile de popușoiu, câte-va fire pentru semănța ei din care se scoate oloiul. Numai puțin însemnată ar fi cultura plantelor ce conțin stofe colorate precum șofranul și altele, care în țerile agricole sunt cu totul părăsite.

Agricultura însă într'o țară agricolă va suferi un alt neajuns capital: greutatea îngrășării pământului. O țară agricolă este fatalmente împinsă a in-

tinde neconținut cultura cerealelor și a împușina astfel pășunile și prin urmare numărul vitelor ce poate hrăni. Apoi cea mai mare parte din vitele ce se află în ea vor fi exportate pentru a fi vândute în străinătate. Prin urmare numărul lor va fi în tot-dea-una mic în asemănare cu întinderea pământului. Așa în Franța este un bou la 5 hectare, în Anglia unul la 3 hectare, în Belgia unul la 2 și jum. și în România unul la 8 și un sfert hectare *)! Impușinarea vitelor în țara noastră este foarte simțită de cât-va timp. Așa asemănând anii 1860 cu 1873 găsim următoarea osebire :

	1860	1873
Cai	506,104	426,857
Măgari și Catări	6,657	6,134
Boi, Vaci, Bivoi	2,751,161	1,886,550
Oi	4,819,900	4,786,317
Porci	1,088,737	836,944
Capre	423,177	194,188**)

Impușinarea vitelor aduce după sine neputința gunoierii pământului, căci excrementele vitelor se duc împreună cu aceste de ingrașă holdele țărilor industriale ; apoi sîngele de bou, cel mai puternic mijloc de ingrașare se adună în salhanalele străine după ce și-au luat sucurile din care s'au format în țara agricolă. În fine mai este de observat că toate

*) . Revue de deux mondes, 1 Mart 1862.

**). Obédénare, La Roumanie économique.

resturile animale și vegetale cari rămân spre exemplu de la dubitul peilor, de la fabricile de zahar, postavuri, chibrituri, hârtii etc.; toate aceste sunt foarte bune pentru îngrășarea pământului; dar lipsesc cu totul din o țară curat agricolă. Un alt neajuns al țărilor agricole este deci neputința gunoierii pământului. Noi credem până acuma că nu este nevoie a gunoi pământul, intru cât el produce foarte bine și fără aceasta; dar uităm un lucru: anume că la noi pământul fiind foarte intins și populația foarte rară, noi ducem agricultura cu sistemul alternării culturii și cu lăsarea pământului exploatat, doi ani în șir, ca pîrloagă sau bătătură în anul al treile. Aceasta însă o pot face numai proprietarii mari cari dispun de întinderi însemnate de pământ. Dar pentru țăran care de la legea rurală au dobândit 4 fălci de pământ, pe care neconținut le exploatează în fie-care an, acest sistem este cu neputință de aplicat și cultivarea aceluiași pământ în fie-care an trebuie să conducă numai de cât la istovirea puterilor acestuia, la secarea productivității sale Țăranii dar vor fi nevoiți să recurgă la îngrășat dacă nu voesc să vadă pământul refusându-le producțiunea, precum se vede aceasta în județul Putnei, unde țăranii au început a gunoia pământurile; dar aicea se lovesc de altă greutate, lipsa gunoiului.

Prin urmare țara curat agricolă va exploata rău chiar agricultura, căci mai întâiu nu va putea varia cultura sa, apoi nu va putea înapoi puterile pământului și va sili pe acesta a refuza ori-ce producțiuni

incât vedem că *industria este necesară chiar pentru prosperarea agriculturii.*

IX. Cum se lucrează la noi pământul.

Când după ce ai vizitat țările străine, Prusia, Franca, Anglia, Italia, chiar și Austria, te întorci la noi în țară, fără se vrei îți vine să faci o asemănare între modul de cultură ce îl vezi în România și acela din țările străine. Ce te lovește mai întâi este cătimea cea însemnată de pământ plină la noi numai cu spini și burueni și necultivată. În străinătate nu găsești nici un colț de pământ necultivat; cât mergi cu drumul de fer nu vezi râpi și ponoare nici neregularități de pământ ca la noi în țară cari împiedică plugul de a trece peste dânsese și rămân sustrate culturi. Pretutindenea pământul a fost nivelat de munca omului; unde a fost nisipos s'a îngrășat, unde a fost mlăștinos a fost drenat, în cât mai că nu întâlnește locuri sterpe și necultivate. Din contră la noi în țară te apucă o adevărată jale când vezi ce părăduială se face cu pământul, câte părți rămân nelucrate, câte bucăți care ar putea contribui la îmbogățirea țerei rămân de hrană numai spinilor și scailor. Dar această lipsă de cultură își are cauza sa îndreptățită în puținătatea populației și prin urmare dacă vorbim de ea, este numai cât spre a o arăta ca un simptom după

care să nu ne mirăm dacă și în calitatea acestei culturi vom găsi aceleași neajunsuri.

Grânele pentru a da roade imbelșugate au nevoie mai ales de două lucruri: un pământ bogat și ploaie la timp. Să vedem cum să îndeplinesc aceste două cerințe la noi în țară.

În privința bogății pământului ea este lăsată în totul la aceea ce a făcut-o natura care a fost cu excepție darnică la noi în țară. Se pare că am fost stricați prin însuși această bogăție naturală, căci n'am fost nevoiți ca Prusianul să prefacem pustiuri de năsip în pământ agricol.

Ingrășările sunt la noi cu totul nepRACTICATE, afară de cât în unele puține localități precum în județul Putna. Cu toate acestea cum am observat în studiul precedent, țaranii cari cultivă în întregimea ei aceeași bucățică de pământ în fie-care an și nu pot lăsa ca pământul să-și reintregească puterile cu pîrloagă sau cu bătătură, vor fi nevoiți în curând să recurgă la ingrășarea pământului.

Agricultorii noștri cred, "că dacă vor ara sute și mii de fălci de grâu sau de popușoi se vor îmbogăți. Dacă în loc de a face așa, ar ara pe jumătate și pe un sfert, însă ar lucra pământul mai bine și cu mai cu multă băgare de samă, ar dobîndi câștig înzecit. Dar dacă nu se ingrășă pământul cel puțin să se are cum se cade. Nici aceasta nu se face: arăturile la noi sunt cu totul primitive și adesea vezi pământul numai rupt, înfățișînd niște bulgări compacti de o mărime însemnată, prin care mai că nu

poate strebate colțul sămânței. Aceasta tot din cauză că ceea ce se caută la noi este *mult* dar nu *bine*.

Puterile lucrătoare care sunt așa de puține se risipesc în loc de a se concentra, și ast-fel nu se produce nici-o dată ceva temeinic.

Să vedem acum a doua condiție: ploaia. Aceasta ni s'ar putea obiecta că atârnă de la natură și cum putem noi face responsabili pe oameni de lipsa, sau de prea marea ei cătîme? Eată cum: Este cunoscut rolul ce'l au pădurile în regulamentul stărei atmosferice, anume când atmosfera este prea încărcată cu aburi de apă, pădurile sorb acești aburi și micșurează ast-fel cătîmea de ploae ce cade pe un loc dat. Când arșița se prelungeste ea scoate din păduri umezeala și revarsă sub formă de ploaie bine făcătoare asupra împrejurimilor. La noi nu se ia nici o îngrijire pentru mănținerea pădurilor. Vădînd proprietarii că din păduri pot trage un profit foarte mare, le taie cu de întregul ne mai păstrînd nici sămînceri nici parchete pentru reînnoirea pădurei, nimicînd ast-fel într'un an munca seculară a naturei. Există la noi o lege forestieră, dar numai pentru pădurile Statului, pe cînd acele private sunt lăsate cu totul bunului plac al proprietarului. Tăîndu-se mai toate pădurile, s'a stricat echilibrul firesc între ploaie și săcetă și acum avem cînd ani prea ploioși, cînd prea săcetoși; ast-fel își resbună natura de nesupunerea sau desprețuirea vecinicilor sale legi.

Dar dacă am făcut aceasta, cel puțin s'o îndreptăm prin o udare artificială care să înlocuească ploaia

in timpuri de săcetă. Mulți din proprietarii noștri au vizitat Lombardia; dar câți oare văzând admirabilul sistem de irigațiune ce există in acea țară s'au întors inapoi cu gândul de a imita cele ce văzuse? Cu părere de rău trebuie să zicem că nici unul! Și cu toate aceste râuri sunt destule in țara la noi și morile ce macină făina ar putea fi întocmite ast-fel in cât la vreme de nevoie să miște niște pompe care să scoată apa din rîu și să o reverse ca o undă recoritoare peste lanurile însetate.

Apoi când plouă prea mult este iarăși un mijloc recunoscut in țările streine de a înlătura pericolul cel puțin in parte a unei grămădiri prea mari de apă la rădăcina plantelor, anume *drenajul*. Dar aceasta este tot atât de puțin aplicat ca și *irigațiunile* ca și *îngrășatul*, și apoi ne mirăm că cele multe culturi dau greș când lăsăm totul in grija naturei și nu vroim să aplicăm inteligența noastră spre a îndeplini neajunsurile ei.

Cu un ast-fel de sistem nu să poate ajunge însă de cât la ruină, cătră care și tindem cu pași urieși.

X. Resultatele agriculturii noastre.

O țară așa de rău cultivată nu poate da de cât rezultate foarte slabe, in raport cu greutatea muncii întrebuintate.

Mai întăi recolta va fi in tot-dea-una nesigură,

căci ea atârână numai cât de la natură, de la ploi și vânturi. Intr'adevăr, munca omului fiind mărginită numai cât la încredințarea săminței pământului, fără a se ocupa de loc cu condițiile creșterii acesteia, va rezulta numai de cât că accidentele atmosferice să fie agenții ce vor determina recolta câmpului și nu munca omului. De aici va urma necesar că anii rei să precumpănească pe cei buni, intru cât se cer de la atmosferă foarte multe condițiuni pentru ca o recoltă să nu dea greș. În țările unde munca omului determină și condițiile de creștere a plântelor prin îngrășare, irigațiune și drenaj, acolo atmosfera cu toată importanța ce păstrează, ca element dătător de viață, totuși nu mai este singurul agent ce determină producțiunea. La noi agricultorul după ce au încredințat sămința câmpului își îndreaptă cătră ceriu privirile sale și așteaptă de la acesta ca să-i umple ogoarele sale cu o pâine îmbelșugată. În alte țeri el păstrează privirile sale ațintite tot cătră pământ, face să lucreze pompele când ploaia lipsește prea mult, sau deschide canalele drenajului când este prea îmbelșugată, și silește ast-fel pe natură *nolens-volens* să producă ceva. Cu cât mai demn este rolul acesta din urmă de cât cel d'întâi! În unul omul este sclavul naturei, în celalalt el se arată stăpânul ei.

Dar nu numai că recoltele sunt nesigure; un neajuns mai mare lovește pe cultivatorii noștri din cauza relei calități a grânelor. Grânele noastre și cu deosebire grâu de câți-va ani pierde în greutate,

adecă o câtime de grâu românesc cântărește mai puțin de cât aceeași câtime de grâu rusesc, ungu-resc sau american, și prin urmare supusă procesului măcinării dă mai puțină făină. Aceasta este o lipsă capitală a agriculturii noastre, căci este de observat că dacă este să concurăm cu națiunile ce-lelalte agricole (America, Rusia, Ungaria), aceasta o putem face numai cât prin *calitatea* și nu prin *cantitatea* sau *ieftinătatea* grânelor noastre.

Rusia, Ungaria și America produc atâtea grâne încât ar putea alimenta cu dâensele jumătate din populațiunea globului și câtimea ce o vărsăm noi pe piețele străine este minimă în comparație cu câtimele produse de aceste țeri.

În privința ieftinătății este de observat că Ungaria este mai apropiată de țerile apusului de cât noi: Rusia are avantajul cel imens al porturilor de Mare*), și America a găsit un mijloc foarte ingenios de a câștiga costul transportului grâului, care este mult mai mare, anume acela de a întrebuița puterea motrice a mașinei ce mișcă vapoarele încărcate cu grâne, spre a reduce pe aceste în făină, ast-fel că din America pleacă încărcate cu grâu și ajung în Europa pline cu făină.

Prin urmare vedem că, în privința cantității și ieftinătății, nu putem concura cu nici o țară agricolă. Remâne dară numai calitatea. Aceasta încă

*) Acest avantaj l'am dobândit și noi prin anexarea Dobrogei. Remâne să vedem cum ne vom folosi de dînsul.

la grânele noastre este foarte proastă. De pe piețele Olandei grânele noastre au fost cu totul excluse, și aceeași măsură vom vedea-o aplicându-se și de alte țeri.

Cauza ușurătății grânelor noastre însă nu este de căutat aiurea de cât în lipsa de îngrășare a pământului.

Prin urmare vedem dacă agricultura noastră mai poate urma sistemul de până acuma, fără a se espune ca produsele ei să nu mai fie cumpărate nicăiri, și atunci ce am face cu ele?

XI. Creșterea vitelor.

Elementul principal care înlesnește lucrarea pământului sunt vitele. De acest adevăr pare însă a nu se fi convins încă de loc agricultorii noștri; cultura cea mai înapoiată din toate în țara noastră, este cea a animalelor.

Animalele joacă în viața economică a unui popor un rol întreit: 1) ca producătoare de gunoiu; 2) ca producătoare de valori (lăptării, păr, lână, cio-lane, piei, etc.), și 3) ca instrumente pentru munca câmpului.

1). Ca producătoare de gunoiu, animalele la noi în țară nu sunt de loc prețuite. Gunoierea pământului fiind încă necunoscută, se înțelege de la sine că producerea acestuia nu poate avea nici-o însemnătate. Ba lucru neauzit, gunoiul la noi în loc de a

fi întins pe lanuri se arde spre a fi prefăcut în cenușă! Am arătat însă aiurea însemnătatea gunoierului și, din lipsa întrebuințării acestuia, am dedus ușurătatea grânelor noastre și scăderea amenințătoare a prețului lor. Prin urmare nu ne vom mai ocupa aici.

II). Valorile produse de vite la noi în țară sunt toate mai întâi foarte proaste, apoi în câtime cu totul restrînsă. Reutatea calității provine din primitivitatea raselor ce le creștem și neingrijirea completă de starea animalelor. Pretutindene cultura vitelor au interesat în gradul cel mai înalt pe oameni; la noi însă credem că este de prisos a ne ocupa de bou, de cal sau de oae; de aceea rasele la noi nu s'au îmbunătățit nici-odată, nici prin căutare mai îngrijită, nici prin cruciare.

Intr'adevăr, să căutăm puțin cum sunt îngrijite vitele la noi? Nutrețul cel mai prost, adesea earbă arsă până la rădăcină de razele soarelui; la cai foarte rar orz sau ovăs, ci numai fân care le îngroașă pântecile și îi face greoi, luându-le puterea. Oile sunt ținute earna afară și din această cauză lâna de pe ele este cu totul groasă, căci dacă nu îngrijim noi de căldura necesară animalelor trebuie să îngrijască natura, invăbindu-le cu un cojoc cât se poate mai gros; oile cele cu lâna mai fină sunt merinoșii din Spania unde timpul este tot-dea-una cald. Un mijloc de a subția lâna oilor noastre este de a le adăposti earna contra gerurilor. Boii și caii noștri sunt cei mai proști din lume, noi care cândva aveam niște cai ce aveau renume până la Con-

stantinopol, țara cailor arabi. (Se știe că în tributul vechiu al Moldovei către Poartă figurau și 40 cai buni moldovenești). La expoziția din Paris din 1878 s'a vândut un taur englez din rasa Durham cu 30,000 franci! preț fenomenal și care ne vine greu de crezut. Dar dacă asemănăm taurii noștri cu un asemenea animal, ai noștri ne par că s'niște motani. Putem număra proprietarii aceia ce s'au îngrijit a aduce boi și vaci din streinătate pentru a corci rasele noastre și a le îmbunătăți. Câte herghelii sunt la noi în țară? Tamaslicurile de boi sunt crescute numai cât pentru a fi îngrășați la velniți și apoi exportați; dar să se vadă vre-o cireadă de vite model inzestrată cu tauri englezești sau francezi cari să îmbunătățească rasa noastră cea atât de decădută, aceasta nu există nicăiri. Așa nu se cresc vitele.

Să ne permită agricultorii noștri să le dăm acest sfat din cabinetul nostru, unde avem înaintea noastră numai cărți și hârtii, d-lor care se indeletnicesc numai cât cu asemenea cultură din copilărie și că le spunem că *nu-și pricep de loc treaba*; că a lăsa numai vacile, oile și epele să fete, fără a se îngriji alt-fel de prașila lor, nu vra să zică a crește vite, că aceasta o pot face animale și în starea selbatică unde măcar lipsa muncii le despăgubește de neingrijirea omului. *Creșterea vitelor noastre se face ca în stare de sălbătăcie, întrebuintarea lor ca în starea civilisată.* Cine nu vede că există o contradicere din cele mai mari în o asemenea stare de lucruri?

III). Intrebuințarea cea mai ordinară a vitelor la noi în țară este cea pentru munca câmpului. În alte țeri vitele se subtrag pe cât se poate de la muncă pentru a se folosi din produsele lor, căci este un principiu mai presus de ori-ce indoeală: precum aceeași putere nu poate fi întrebuințată de o dată în două direcțiuni, de asemenea nu pot vitelē să fie întrebuințate și ca producătoare de valori și pentru munca câmpului. Așa taurii, vacile boii nu se ingrașă nici-o dată cât timp îi vom întrebuința la tras. Pentru a prinde carne pe ei trebuie să-i lăsăm în liniște. Caii de cursă trebuie îngrijiți alt-fel de cât acei de birjă și așa mai departe. Fiind că munca mecanică a bouului poate fi înlocuită prin cea a mașinei nu înțelegem pentru ce nu s'ar aduce pluguri cu vapor și s'ar lăsa boii mai ales pentru a fi ingrașați câștigându-se indoit din vânzarea lor. Dar aceasta este greu de făcut cât timp niște asemenea pluguri trebuie aduse din străinătate; dacă am avea fabrici în țară atunci s'ar schimba lucrurile. Incât videm cum toate indeletnicirile sunt solidare, mai ales videm cum însăși buna stare a agriculturii și a creșterii vitelor atârnă de la industrie.

Prin urmare pentru a ne resuma, creșterea vitelor în țara noastră este din cele mai defectuoase. Ea cere de la vite mult în privința muncii, puțin în privința producțiunii, și ele sunt rău îngrijite pentru a putea corespunde atât unei cerinți cât și celeilalte.

XII. Celelalte culturi.

Despre culturile celelalte afară de cereale și de vite vom putea fi scurți căci, ele nu sunt prea diverse în cât să ne obosască în enumerarea lor.

I). În rândul întâi vin *pădurile*, despre care am arătat cele ce trebuia în un § anterior. Atâta mai vream să observăm. De la introducerea drumului de fer la noi în țară, cel mai mare pericol s'au apropiat de pădurile noastre, anume acela de a fi cu totul stărpite și a sdruncina astfel cu totul echilibrul atmosferic. Drumul de fer consumă la noi pe an mai multe sute de mii de stânjeni de lemne.

Această consumație s'ar putea foarte ușor împedea prin exploatarea minelor de lignit; dar despre aceasta vom vorbi mai la vale la exploatarea minelor.

II). În al doile rând vin *viile*. Cum sunt exploatate aceste la noi în țară? În modul cel mai barbar. Câte sunt viile ce au o livadă în el și anume câte cu pomi hultuiți, cari să producă fructe al ese, ce se vând iarna cu mai mulți franci oca, și cari singure ar fi de ajuns pentru a procura existența unei familii? Câte sunt viile unde se fac clădării de poamă coarnă tot pentru iarnă? Și dacă n'ar fi câți-va Evrei cari să se ocupe cu această meserie, cine din noi ar mai gusta o bobită de poamă după luna lui Octomvre? Apoi nu este ceva revoltător de a vedea asemenea părăduială a puterilor naturei?

Vinul ce se scoate din viță este vëndut in anul chiar d'intâiu câte 2 lei vechi vadra; ba unii chiar vënd apa de pe butuc câte un leu vechiu vadra, in loc de a face totul prin putință și a zidi la vie o pivniță in care să strîngă recolta vinului din un an și s'o vëndă după 2 sau mai mulți ani cu un preț tot mai insemnat. Și este observat că cele mai multe din viile noastre aparțin la oameni ce nu trăesc numai din venitul lor, ast-fel ca să-și găsească o scuză in nevoia traiului pentru vinderea pripită a vinului; ci ele sunt a unor oameni ce trăesc din alte ocupațiuni și cari deci prea ușor ar putea exploata viile intr'un mod mai rațional.

Dar ori care ar fi starea viilor noastre, cum sunt ele incurajate de guvern sau comună?

Prin taxele cele mai exorbitante cari le ruinează cu desăvîrșire. Ast-fel ruină din partea Statului, ruină din partea proprietarilor și vroim ca vii-cultura să prospereze, să fie o sorginte de avuție!!

III). *Tutunul*. Cultura aceasta incepuse a prospera destul de bine la noi in țară, care prin clima ei e menită a produce un tutun bun, când legea monopolului veni și o sdruncină din temelie. Nu e vorbă, Statul câștigă foarte mult in present, dar ruinează pentru viitor o sorginte de avuție pentru o mulțime de particulari și Statul nu trebuie să uite că bogăția publică nu este de cât suma bogățiilor private. De când monopolul a inceput a fi exploatat in regie, această cultură s'a mai imbunătățit.

XIII. Laissez faire, laissez passer.

În economia unui Stat pot fi aplicate doue sisteme la producerea bogățiilor. Acela în care Statul se amestecă cât se poate de puțin și, pentru a zice ast-fel, stă în afară de jocul puterilor economice, și acela în care Statul ie asupra și conducerea supremă a intereselor economice a poporului, nu ca producător, ci ca îndreptător și privilegietor.

Principiul d'întăiu este pus în aplicare de Statele cele mai civilizate, acele a căror agricultură, industrie și comerț sunt în cea mai mare înflorire. Acolo Statul, *după ce a intervenit la timpul necesar pentru a aduce pe acele popoare pe calea propășirii materiale*, poate acum, când le-a dat lor în mână dominația materială a lumii, să stea la o parte simplu spectator a triumfului dobândit de dînsule. Dar ele nu se mulțămesc cu atîta.

Știînd bine că predominarea lor economică va ținea atîta timp cât celelalte popoare vor fi înapoiete în producerea bogățiilor, cât timp acestea vor fi barbare în privirea îngrijirii de interesele lor materiale, ele caută a respîndi niște principii foarte profitabile stărei lor actuale, dar ucigătoare pentru ori-ce popor ce nu este în stare să concureze cu dînsule. Aceste principii sunt neamestecarea Statului în jocul puterilor producătoare, principiul cunoscut: «Laissez faire, laissez passer.» Marea majoritate a scrierilor economice a timpului nostru sunt din scoala așa numită a liberului schimb, și când

se ivește câte o lucrare care caută să combată asemenea teorii, în totul funeste popoarelor începătoare, atunci ele sunt atacate cu o așa inverșunare în cât se vede bine că nu interesul științific le combate, ci acel economic.

Economia politică a Franței și a Angliei nu merită numele de știință; ea este o *teoriă pusă în serviciul unei practici* și fiind că practica este profitabilă țărilor acelorora, teoria trebuie să vină, să susțină, pe baza unor așa numite principii, interesul curat material al acelor State, spre a-i da ast-fel o aparență mai puțin uricioasă. Fiind că Franței și Angliei le convine de minune a exploata lumea, de aceea scriitorii ei — conștiuit sau neconștiuit — susțin că statele cele mai înapoiate trebuie să urmeze sistemul lor, acela al liberului schimb. Statul să nu intervină nicăierea pentru a sprijini interesele economice care ar putea prospera numai atunci când nu resimt ingerența guvernamentală. Pentru ce aceasta? Pentru că Anglia și Franța, fiind foarte înaintate în industrie, comerț și agricultură, popoarele cele mai înapoiate, lăsate numai cât în propriile lor puteri, nu vor putea nici o dată să concureze cu dânsese și deci, ne putând produce lucruri tot așa de bune și de ieftine ca dânsese, vor rămâne pentru tot-deauna în o atârnare față cu ele.

Dacă ne uităm însă nu la teoriile după care ar trebui să procedă țările spre a ajunge cultivate, bogate și fericite ci *la practica prin care unele într'adevăr au ajuns a fi ast-fel*, atunci lucru curios

vom găsi că nici una — dar nici una — nu au ajuns la o stare înfloritoare prin aplicarea teoriilor liber-schimbiste. Aceste teorii sunt într'adevăr cu totul noue; mulți le datează de la Adam Smith din secolul trecut; dar în practică ele n'au pătruns de cât de la 1825 incoace și anume în Anglia întâi, mai apoi până la un punct oare-care în Franția.

Viața industrială a țărilor civilizate europene datează însă din timpuri mult mai vechi; ea s'au dezvoltat și întărit timp de sute de ani, pe când liberul schimb nici nu văduse lumina zilei și pe când cu totul alte principii și alte idei predominau în lume, în mare parte false ce e drept, dar cari conțineau un simbul de adevăr necontestabil; căci alt-fel nu înțelegem cum cu ajutorul unor principii cu totul false s'ar fi putut dezvolta starea materială a popoarelor. Ar fi trebuit ca până la 1825 să se vadă în întreaga lume o stagnațiune omorâtoare și numai cât de la aplicarea miraculoaselor principii a liberului schimb să se schimbe de odată ca în lovitura cu o vârguță magică starea popoarelor, și tocmai *acele popoare ar fi trebuit să fie mai prospere cari ar fi început viața lor economică de la domnirea teoriei celei adevărate și nu ar fi fost întârziate în dezvoltarea lor prin secolii întregi de o practică absurdă.* Dacă ne uităm însă în lume vedem ceva tocmai din potrivă. Popoarele cele mai bogate sunt acele ce s'au dezvoltat pe când predomină ingerința guvernamentală, ear popoarele acele inapoiate ce caută să propășască acum aplicând teoriile libe-

rului schimb rămân cu totul îndărăt și ca exemplu cel mai viu și cunoscut este însăși țara noastră, România.

Fiind însă că am susținut că țările ce astăzi stau în fruntea civilizației materiale s'au dezvoltat prin un sistem de ingerență guvernamentală, adică protecționistă, apoi fie ne permis a aduce oare-cari fapte în susținerea acestui adevăr.

XIV. Cum s'au dezvoltat industria engleză, franceză, germană.

Când lumea întreagă era încă barbară, industria s'a dezvoltat în unele țări într'un mod spontan, fără să fie nevoie a fi sprijinită de cineva, întru cât ea nu avea de susținut o concurență. Așa s'a întâmplat, pentru Europa, cu Venetia și Țările-de-jos.

De îndată însă ce industria s'a dezvoltat în o țară, altă țară vecină n'au mai fost în stare să dea naștere unei industrii pe o cale firească, ci a trebuit să urmeze una măestrită. Pentru ce aceasta? Pentru că industria cere niște cunoștinți speciale, cari nu pot fi la îndămâna tuturor, și pentru că a te pune să le descoperi de la început pe când alții le practică acum de sute de ani, ar fi o osteneală zadarnică. Dar mai este încă ceva. Industria cere pentru a prospera jertfa a o mulțime de capitaluri la început, care nu aduc nici un venit, în cât chiar din această cauză o fabrică nouă va concura tot-

dea-una cu greutate cu una veche. Cea veche care lucrează de 50 de ani și a scos acum capitalul pus, prin câștigul ei; cea nouă care abia începe a funcționa trebuie să'l scoată de-acum înainte și apoi să realizeze câștigurile. De unde rezultă că fabrica veche va putea în tot-dea-una să producă lucrurile mai *eftin* de cât cea nouă. Ceea ce se întâmplă cu o fabrică se întâmplă și cu industria generală a unei țări.

Țara industrială veche va produce deci mai *bine*, fiind că e mai deprinsă cu procesurile industriale; și mai *eftin*, fiind că a scos până acum capitalul pus. Pentru ca o țară agricolă deci să poată introduce la dânsa niște industrii pe cari le vede în țările vecine, va trebui numai de cât să alege la protecțiunea guvernului. Cu alte cuvinte nu puterile cele slabe ale privaților vor putea să învingă concurența industriei stabilite, ci Statul, adică colectivitatea indivizilor va trebui să lupte pentru a putea repurta această mare victorie, care este adesea mult mai greu de dobândit de cât acele de pe câmpul de război.

Cum au introdus Englezii industria în țara lor? Pe timpul lui Eduard III (1327—1377), Anglia era o țară exclusiv agricolă. Ea producea lână brută în câtime însemnată, exportând'o în Flandra, de unde o introducea îndărăt sub formă de țesături, cum facem noi astăzi cu sumanele din Brașov fabricate din lâna oilor noastre. Acest rege însemnat, văzind ce *eftin* se vinde o câtime de lână engleză, care prefăcută în țesături se revindea în Anglia foarte scump,

—în cât o *câtine foarte mare de muncă engleză era dată în schimb pentru o câtine foarte mică de muncă flamandă*, — se hotărî a introduce și în țara sa industria țesăturilor. Publică deci un edict prin care chema în țara sa lucrători-țesători flamanzi, oferindu-le pământ gratis, împrumuturi iarăși gratis din casa Statului pentru întemeierea industriilor lor, scutire de dări și în sfârșit, ca un mijloc mai puternic de atragere, femeele cele mai frumoase și mai bogate din popor ca soții pentru cei ce vor vroi să se insoare. Ast-fel reuși acest rege a stabili în curînd fabrici în Anglia și respingînd apoi mărfurile străine prin taxe protecționiste, el puse baza dezvoltării industriei engleze.

Mai târziu cine puse baza mărimii comerțului englez? Cromwel prin actele de navigațiune, prin care lovi în comerțul olandez, a cărui concurență impedează cu totul dezvoltarea celui național. Prin urmare, fără a ne opri mai mult la această țară, constatăm că impulsul cel mare dat industriei și comerțului englez este datorit unei ingerinți guvernamentale, protecționiste.

În Franța avîntul cel însemnat dat industriei franceze este datorit lui Colbert, și acesta a fost de sigur cel mai declarat partisan al ingerinței guvernamentale, așa că astăzi în economia politică colbertism și protecționism au mai același înțeles. Colbert caută întăi să atragă în Franța lucrători și meșteri străini, aducîndu-i acolo prin felurite mijloace, din care cel mai original este *furarea* lor; așa a făcut

mai ales cu meșteri oglindari din Veneția, ce nu putea să-i capete cu nici un preț. Apoi făcea împrumuturi gratis industriașilor, le dedia premii pentru fabricatele cele mai bune, pedepsia cu mare asprime fraudă în industrii și îngrijea ca fabricatele franceze mai ales acele ce se exportau în Orient, să fie de calitate cea mai bună, prin care atrase mai tot comerțul Orientului în mâinile Franței. În sfârșit pentru a protegia dezvoltarea industriei el puse un tarif foarte ridicat asupra mărfurilor streine, și astfel dădu naștere industriei franceze. Prin urmare și propășirea materială a Franței este datorită tot sistemului protecționist.

În Germania începu o mișcare industrială mai pronunțată de la revocarea edictului de la Nantes prin Ludovic XIV, care aduse în Germania o mulțime de negocianți și industriași francezi. Aceștia fură foarte protejuiți de guvernul german și cu deosebire de acel prusian, și puseră baza dezvoltării industriei în această țară. Veni apoi Frideric cel Mare, care, prin măsurile acele aplicate de Colbert în Franța, reuși a aduce și statul său la o stare materială foarte prosperă.

În sfârșit America și Rusia datoresc propășirea lor economică tot sistemului de ingerință guvernamentală, și oamenii mari ai tuturor timpurilor au găsit în acest sistem mijlocul de a ridica puterile productive ale națiunilor. Astăzi chiar Anglia vându-și concurența cea teribilă ce i-o face America, începe a da în jurnalele ei (Times) o luare aminte

mai serioasă sistemului protecționist și a nu' mai disprețui cum făcuse până acuma. Timpul nu este îndepărtat când țara liberului schimb va adopta în practica ei sistemul contrar, păstrând teoriile sale pentru acei ce sunt indestul de simpli a le lua drept normă adevărată.

XV. Industria și țara noastră.

Acest titlu poate părea la mulți ca o luare în ris. Și într'adevăr că așa este; căci ce însemnare pôte avea a se vorbi de industrie în țară la noi? Dacă totuși facem aceasta, nu este pentru a se trata despre un lucru care nu are ființă, ci pentru a se arăta cum a fost o-dată și a compara starea în care ne aflăm astăzi cu cea în care eram când-va.

Țara noastră n'a fost nici-o-dată o țară industrială, adică nici-o-dată producțiunea principală a țerei n'au fost obiectele lucrate și nu s'a exportat din țară, ca obiect de comerț, asemenea lucruri. Dar, dacă țara noastră n'a avut nici-o-dată industria *mare*, a fost un timp în care industria *mică* mulțămia în totul trebuințele locuitorilor.

Așa e un fapt cunoscut fie-căruia, că până mai dăunăzi toate obiectele lucrate, trebuitoare țăranilor, se făceau în țară: pânza de casă pentru cămeși, stofa cea groasă din care se făceau sumanele, frînghia, șfara, fierăle de plug, topoarele și alte unelte; apoi unele lucruri chiar mai fine, precum: șterga-

rele, cămeșile cu altițe, scoarțele, burangicul, toate aceste obiecte se lucrau în țară de către femeile sătenilor, cari se indeletniceau cu asemenea trebi, pe când bărbații lor lucrau la munca câmpului.

Dar nu numai trebuințele țaranului erau mulțumite în țară, ci până la un punct chiar acele ale orășenilor. Așa de exemplu erau mai multe industrii destul de înfloritoare, precum acele ale dubălarilor, blănarilor, abagerilor și alte asemenea. Astăzi toate aceste industrii mici s'au stins și poporul întreg cumpără din țeri streine toate obiectele necesare traiului seu. Pânza de casă a fost înlocuită cu america, mult mai proastă dar mult mai efină; sumanele în loc de a mai fi lucrate în pivele noastre se importează din Brașov; frânghiile și șferile tot de acolo; fierăle de plug, topoarele și în genere toate uneltele din Austria; piele dubite din Austria și Franța; blănilor lucrate din Rusia și așa mai departe.

Nimicirea industriei mici a Românilor s'au făcut în două direcțiuni: întâiu prin concurența produselor străine, al doile prin concurența însuși în țară a fabricantilor străini, mai ales Evreii în Moldova, Grecii și Bulgarii în Muntenia.

Concurența țărilor străine au ruinat industria cea mică din România, din cauză că industria casnică nici-o-dată nu poate concura cu industria mare. Această din urmă întrebunțează mașini care ușurează producțiunea și munca într'un mod însemnat și efinează deci în proporție valoarea produselor.

Aceste fiind efine vor fi cumpărate cu preferință

de către oamenii ce nu dispun de mijloace, precum sunt țăranii. și ei vor găsi mai folositor a întreprinde pe femeile și fetele lor la munca câmpului, din care pot câștiga bani, cu care să cumpere cele necesare, de cât să le lase să 'și piardă vremea îngrijinduse de tors și țesut. Această schimbare a rolului femeilor a adus însă în viața țăranului turburarea cea mai gravă.

Femeea și fata țăranului nu mai sunt gospodine ci unelte pentru muncă, asemenea dobitoacelor; puse ele la o indeletnicire care covârșește puterile lor fizice, ele sunt ruinate în corpul lor și aduc ca mame niște puteri istovite la procrearea copiilor. Lipsind ele toată ziua de a casă împreună cu bărbații, cine caută de gospoderie? Nimene.

De aceea nu trebuie să ne mirăm dacă trecând prin satele noastre vedem nește case atât de neîngrijite, nevăruite de ani întregi, fără garduri, fără șuri, fără ocoale, ce samănă mai mult cu niște bordee a unor nomazi de cât cu locuințele unor oameni așezați.

Unde se mai ved acele brăe pe care gospodina le trăgea cu luare aminte în jurul casei frumos văruită și care dovedea până la un punct un gust chiar estetic, un gust de ornamentare? De livezi în jurul caselor nici se mai pomenește și numai cât unde și unde vezi câte un pom bătrân, care a rămas ca martur a timpurilor vechi spre ironia și bătaia de joc a celor de astăzi.

Găina, rața, gâsca mai că au dispărut d'impresu-

rul caselor sătenilor: untul ce 'l mâncăm se aduce din Bucovina, și lucru extra-ordinar chiar cartofele au început a se introduce la noi în țară, care pare că vroește a'și mărgini silințele numai la producerea grăului și a popușoiului.

Fiind că aceste grăne sunt singurile ce pot fi exportate, împreună cu puțin orz sau ovės, apoi agricultorii noștri siliți să'și incoarde toate puterile lor pentru a putea scoate atâta cât trebuințele unei țări civilizate în privința cheltueleur, dară barbară în privința producerei o cer numai de cât, să dedau numai cât la producerea acestor cereale, lăsând cu totul în părăsire ori-ce altă cultură, în cât în curând vom fi nevoiți a importa din alte țeri până și produse agricole, altele de cât grănele.

Cu industriile mici câte au mai rămas, se indeltnicesc, mai ales în Moldova, streinii și cu deosebire Evreii. Pentru ce au înlocuit oare acest neam de oameni pe Români în ocupațiile industriale? Comerțul are în genere un principiu care îi slujește de bază: »cumpără efin și vinde scump« care pentru a putea fi pus în aplicație cere o mulțime de minciuni, precum lăudarea exagerată a propriei mărfi, înjosirea mărfei ce vroești să cumperi și altele de aceste. Industria s'a molipsit și ea de aceste procedări necinstite și căutând a da produselor ei numai cât aparența bună și solidă, ascunde o mulțime de șmicherii menite a imbogăți pe producător în dauna consumatorului. Dar în aceste operațiuni piezișe sunt grade de neonestitate care se schimbă după

caracterul individual și mai ales după acel național. Credem că nu greșim susținând că cel mai mare grad de neonestitate în privința producțiunei l'au ajuns Evreii; de aceea e cu neputință ori cărui alt om a concura cu dênșii, mai ales când e vorba de a produce lucruri eftine, căci nimeni nu știe așa de bine să ascundă minciuna sub fața adevărului. Principiul evreesc este paralel cu acel al comercianților: »prodù cât de rău și vinde cât de eftin.« Față cu o asemîne concurență neleală și mai ales din cauză că Evreul se mulțumește cu foarte puțin pentru existența sa zilnică, în cât el poate trăi cu un câștig mult mai mic de cum ar fi necesar Francezului, Germanului sau Românului, înțelegem prea ușor cum de industria mică reprezentată de Români au trebuit să piară. De aceea vedem Evreii întreprinzând niște meserii pe care mai nainte numai Românii și Țiganii le esercitau precum sunt cele de mindirigii, spoitori, ferari și până și respectabila profesiune a bărbierilor au ajuns pe mâinile Evreilor. Dacă aceste împrejurări nu ar esplica încă pentru ce Românul pare chiar a fugi de ori-ce muncă industrială, complectarea esplicărilor se va face mai jos sub critica sistemului de învățământ.

O altă cauză care esplică minarea industriei casnice la Români își are originea ei în regimul economic căruia au fost supuse țerile noastre.

XVI. Istoria regimului economic.

Dupe ce Moldova și cu Muntenia intrară sub suzeranitatea turcească, Turcia le impuse și tractatele ce le făcuse cu Francia, Anglia, mai apoi și cu alte țeri, prin care taxa importului era redusă la 3 la sută ast-fel că acele tractate de și nu incheete de noi, ne legau totuși în mod abusiv, a respecta alcătuirile contractate de poporul suzeran. Cel întâiu tractat de pace și amicitie, care conține deja unele dispoziții relative la negoț, a fost incheet între Poartă și Franța în 1535; acesta a fost urmat de alte tractate în 1569, 1581, 1604, 1614, 1673, 1740, și mai la urmă în 1802 și 1838 *). La început taxa de import pentru produsele industriei franceze precum și cea de export pentru produsele turcești era de 5 la sută, dar printr'un tractat de comerț mai nou ea fu redusă la 3 la sută, dupe cum se poate vede aceasta din articolul inserat în tractatul cu Rusia din 1783 și reprodus aici din capitulațiile franceze **). »De și negustorii francezi au plătit mai înainte 5 la sută vamă pentru mărfurile ce ei aduceau în statele noastre și pe care le duceau de aice, dar fiind că s'au rugat de a reduce acest drept la 3 la sută în considerarea prietiniei celei vechi, ce au cu sublima noastră Poartă și a rugămintei lor de a insera această schimbare în nouele capitulații, noi

*) »Martens et Cussy«, Recueils des traités, II. p. 278.

**). »Martens« L. c. I. p. 287.

am primit cererea lor și ordonăm ca în conformitate cu ea să nu se mai poată cere de la ei mai mult de 3 la sută etc.« În 1838 însă văzând Franția că Turcii tot urmează a lua pentru export și import oare-care alte dări neprevăzute de tractate, conveni cu Turcia, ca pentru mărfurile exportate din Turcia să plătească 12 la sută, iar pentru cele importate 5 la sută, ceea ce se regulă prin convenția încheiată în 1838 între Franția și Poarta Otomană art. IV și V *).

Ceva mai târziu de cât Franția, sub domnia lui Iacob I, intră și Anglia în legătură cu Poarta prin tratatul din 1606 căruia urmează tratatele din 1641, 1675 și 1809 **). Dreptul de vamă care de sigur la început era 5 la sută ca și pentru mărfurile franceze se reduce mai apoi la 3 la sută, până când din 1838 urmează aceeași modificare în tariful vamal ca și pentru Franția ***).

După aceea încheiară Țerile de jos, Spania, Italia, Austria, Rusia convenții comerciale cu Turcia, toate fiind primite pe picior egal cu națiunile cele mai favorizate, Francezii și Englezii, și îndatorite a plăti 3 la sută din valoarea mărfii importate și exportate ****). După drept, Moldova și țara Românească

*) »Martens« IV p. 543—548.

**). »Martens« II p. 174 și 333.

***). »Martens« IV p. 533.

****). Pentru cele două sicilii tratatul din 1740 și 1799, »Martens« L. c. II p. 154. Pentru Austria din 1640, 1699, 1718 (Carlovitz) 1739 (Belgrad), 1747 și 1784. »Martens« I p. 319. Pentru Spania 1782. »Martens« I p. 235. Pentru Prusia 1761. »Martens« I p. 11. Pentru Rusia în 1711, 1739, 1774 (Cuciuk Cainardji), și 1783. »Martens« I p. 111, 162, 278.

ca țeri tributare nu erau de loc legate prin convențiile comerciale încheiate de curtea suzerană *), dar în fapt lucrurile se petrecură alt-fel. Țerile ce împingeau pe Turci la tractate aveau tot interesul de a ne considera și pe noi ca legați prin aceste convenții, și pe de altă parte puterea Turciei și slăbiciunea noastră explică indetul cum acest principiu de drept internațional nu fu respectat și noi căzurăm victima puternicilor noștri competitori. Moldova și Țara Românească fură de considerate ca legate prin tractatele încheiate de Turci, și aceasta nu numai indirect dar se exprima chiar categoric în unele tractate de comerț, așa d. e. în tratatul cu Austria din 1784, în care în art. II se spune că : »De și dispozițiile relative la vamă sunt clar și precis lămurite în tratatul de comerț de la Passarovitz; fiind însă ca internunciul a declarat că prin trecerea timpului s'au strecurat în privirea acelei așezări mai multe abuzuri contrare regulei stabilite în provinciile otomane și *mai ales în Moldova și Valachia*, Sublima Poartă le confirmă aici din nou pentru a fi de acum observate în *întreg imperiul otoman* **). De asemenea în tratatul cel mai nou încheiat cu Franța și Anglia în 1861 se prevede în art. XX că : »Tratatul se va pune în lucrare din

*) Starea de popor tributar nu implică de cât acele îndatoriri ce și le-au luat expres țara asupra-și. În toate celelalte priviri este stat suveran.

**). »Martens« I p. 319.

ziua incheerii sale și va rămâne valabil pe 28 de ani. Supunerea acestuia la vre-o revisie, sau declarația de a voi să se prelungească validitatea lui încă pe 21 ani înainte, trebuie să se facă după decurgerea de 14 ani. *Va avea tărie peste tot teritoriul turcesc inclusiv Egiptul, dependențele africane, Moldova, Muntenia.* Înalta Poartă se declară gata a conferi și altor națiuni favorile garantate prin acest tractat*). De aceea și vedem cum Poarta ne impune direct prin firmanuri respectarea acelor tratate. Ast-fel printr'un firman din 1843 Octomvrie, Poarta »conform regulamentelor de vămi, a căror observațiuni sunt obligatoare pentru toți supușii imperiului nostru conform tractatului de comerț cu puterile amice, care fixază la 5 la sută dreptul de perceput prin vămile imperiului nostru pe toate mărfurile importate din străinătate, vămile valache vor percepe, fie pe apă, fie pe uscat, dreptul de 5 la sută pe toate mărfurile importate în principat^a **). Printr'o scrisoare vizirială din acelaș an, Dechemvrie, adresată Domnului Valachiei, se prescrie că de la mărfurile austriace atât exportate cât și importate să se iee numai 3 la sută ***).

În 1859, Guvernul turcesc văzind că prin taxa de 12 la sută asupra exportului cauza un mare rău

*) »Analele economice« 1862 p. 159.

**). »Martens« V p. 367.

***). »Recolta dei trattati de suditi austriaci negli stati della Porta ottomana«, 1823 p. 206.

agricultureri imperiului seu, numai o comisiune insercinată cu schimbarea tarifului vamal, ast-fel că taxa de export să fie redusă la 8 la sută și de acolo în fie-care an să se reducă câte 1 la sută încât după 8 ani exportul să fie cu totul liber, iar lipsa rezultată în casa statului din această reducere să se implinească dintr'un adaos de 3 la sută la taxa de import, care fu prin urmare ridicată la 8 la sută.

Prin tractatul din 1861 încheiat pe 25 ani între Franța, Anglia și Poarta otomană, se introduce acea taxă de 8 la sută asupra obiectelor de import, care fusese fixată prin reforma vamală a imperiului otoman. Fiind că prin acest tratat despre care s'au arătat mai sus se coprinde în mod expres și provinciile Române ca parte integrantă a imperiului otoman, țerile noastre pentru a face un act de autonomie reduceră cu jum. la sută acea taxă de 8 la sută pentru a protesta ast-fel în contra aceluși abus ce'l făcea Poarta arogându-și asupra noastră drepturi ce nu le avea. Ast-fel ajunserăm noi a impune numai 7 și jum. la sută pe mărfurile străine, care taxă poate fi considerată mai mult ca o taxă fiscală de cât ca una protecționistă.

De când România a început a trăi cu o viață proprie, mai multe țeri îi propuseră a închie niște convențiuni comerciale care n'avură altă țintă de cât de a lega direct pe România la acele obligațiuni ce i erau impuse când era țară vasală. Ast-fel Austria închieie întâiu în 1876 convențiunea ei comercială cu țara noastră, în care mai toate taxele a fost reduse

la noi puțin de cum era sub regimul turcesc și asemenea convențiuni a fost închiete apoi în toate celelalte state europene.

XVII. Reul sistem de instrucțiune,

Să trecem acum la altă cauză, care a împiedecat dezvoltarea industriei noastre și anume a industriei mici, pe când liberul schimb a fost dăunător mai cu seamă industriei mari. Aceasta este instrucțiunea cea nepotrivită, ce se dă poporului. Cel puțin aici nu se vor putea apăra oamenii noștri de stat cu greutatea politică exterioară, precum puteau să o facă până la un punct la liberul schimb. Instrucțiunea publică este o chestiune de administrație internă și ea stă cu totul în voia guvernanților noștri. Să vedem ce am făcut din ea și ce bine s'a adus poporului cu școlile ce le avem.

Sistemul nostru școlar e în genere așa întocmit încât să dea țerei biurocrați și funcționari. De la școala sătească până la Universitate se învață în școlile noastre într'un grad mai mare sau mai mic știința mult prețioasă de a mână până pentru a intra în vre-o cancelarie. Din sătenii cei cu carte se naște clasa cea scârboasă, demoralizată și coruptă a notarilor, care sunt o ciumă pentru țara noastră. Din orașenii cei mai mici esă grefierii și sub-grefierii și legiunea cea nesjârșită de copiiști și scriitori. Din Universități esă mai înainte de toate advo-

cații sau juristii cari intră în magistratură, apoi medicii cari, așteaptă tot salarii de la stat, și, de când avem drumuri de fer mai esă și ingineri dar tot cu speranță de a intra în budgetul statului. Prin urmare ce produce scoalele noastre? *aspiranți la posturi* și nimic mai mult. Și pericolul cel mare este că printr'o asemenea creștere și instrucție se detrage chiar clasa de jos a poporului de la ocupații productive și se învață a trăi ca părăsiți pe socoteala statului. Băetul lui Badea Stan dupe ce a învățat și el a incurca doue buchii, nu mai vroește în ruptul capului să mai iee de coarnea plugului, ci se face și el boerinaș, îmbracă surtuc și pantaloni, pune pana după ureche și se face notar în satul seu. Băetul olarului sau a bărbierului (singurele industrii ce au mai ramas în mâinile naționalilor) dupe ce esă din scoala primară intră în gimnasiu, învață grecește, latinește, franțuzește,—risum teneatis—și apoi intră și el copist și din 90 lei pe lună găsește mijlocul de a pune pălărie naltă și de a se plimba Dumineca picior peste picior în birjă la Copou sau la Șosea. În loc ca băetul olarului să învețe meșteșugul tatului seu sau un alt analog, el își esă din sfera sa și devine un consumator părăsit care nu produce alt ceva de cât feștelește pe an câte-va topuri de hârtie. Aici e răul cel mare al instrucțiunei noastre. *că scoate din sfera lor oamenii de jos pentru a-i arunca într'o pozițiune măestrită* pe care apoi nu o mai pot susține de cât prin șărlătării și coțcării, corupând ast-fel oamenii până în moralul lor. Dar ni

se va spune că acesta este prețiosul sistem al egalității, că pentru ce să n'ajungă și opinca dacă are talent, alături cu ciubota. Dar! *dacă are talent*. Acesta însă va eși la lumină numai de cât, căci talentele nu rămân sub oboroc, și ele în tot-dea-una își fac drum și ese ls vëzul tuturor. Dar oare se va pretinde că toți scriitorășii noștri sunt talente, care păcat de Dumnezeu de s'ar fi perdut. Oare dacă învëțau mai bine de cât a scrie jalbe și adrese, a croi niște pantaloni sau a face o păreche de cisme, societatea ar fi perdut printr'aceasta? Noi credem că ar fi câștigat, și nu numai ea, dar și indivizii acei nenorociți, care dacă sunt dați afară din slujbe nu le rămâne alt ceva de făcut de cât a-și lua viața sau a deveni hoț de codru. Ar fi câștigat și ei, căci ar fi devenit părinți de familie onești și muncitori, agonisindu-și pânea cu sudoarea frunții lor, și producând prin muncă bunuri reale în societate. Dar unde să se învețe aceste lucruri *dacă nu sunt școli pentru aceasta*. Unde este câte o școală pe meserii și cum este ea întreținută? În loc ca statul să înființeze de aceste școli *în toate orașele*, pentru meseriile cele mai diverse și nu numai cât pentru două sau trei — ce vedem? în fie-care oraș câte un gimnasiu sau liceu, în care băeții noștri învață latinește pentru a dovedi mai bine că sunt de origină romană, ba chiar și grecește pentru a traduce în mod miserabil pe nenorocitul Homer, sau pe Aristofan. În centrele mai mari apoi vedem Universități penfru crearea tot de oameni ce nu produc nimic și nu

aflăm nici o propunere pentru înființarea unui Politehnicum spre învățarea științelor reale. Într'o țară agricolă ca a noastră, câte școli de agricultură sunt? Una și aceea ca vai de ea; câte ferme-model? nici una. Și apoi să miră lumea că toți industriașii (mai ales din Moldova) sunt Evreii sau Nemții sau altă naționalitate. Dar ce vor fi dacă nu aceștia? Românii nu vreau să fie, căci ei ca popor dominant vreau să imiteze pe Romani: ei administreză; și administreză foarte bine — numai când li s'a rupt cismele chiamă pe Evreu, când li s'a stricat geamul chiamă ear pe Evreu, când au nevoie de un surtuc chiamă tot pe Evreu. Și apoi strigăm că ne-au copleșit Evreii; dar golurile industriale trebuie să le umple cine-va; la noi le-au umplut Evreii, și cât timp îi vom lăsa în toată libertatea să ne copleșească, ne vor copleși, să ne omoare ne vor omori; căci în lupta cea cumplită pentru viață, fiecare se gândește întâi la sine și apoi la aproapele său.

Lipsa prin urmare cea mai simțită la noi în țară este cea de școli potrivite cu nevoile țerii, de școli cari se facă plugari din băetul plugarului, dar plugari inteligenți; să facă ciobotari, și croitori, sticlari și tinichigii, alamari și ferari din băeții de pitari, bărbieri și lăcătuși ear să nu-i crească pe aceștia toți împreună cu acei de oameni avuți cu grecească și latinească, cu filosofie, retorică și istorie, știind bine că talentul extraordinar va eși în totdeauna la lumină.

În această părere ca instrucțiunea la noi în țară e vicioasă din fundament, simțim o deosebită mulțămire de a avea în partea noastră, pe singurul adevărat economitst ce l'au avut vre-odată România, pe Martian, omul acela, care încă de mult timp vîzînd rîul ce ne amenință a strigat să ne păzim, dar ca toate glasurile cele într'adevăr bine-voitoare în această nenorocită țară, au ramas fără resunet. Eată ce spune el în una din scrierile sale economice :

»N'am învățat și nu învățăm de cât a trăi (consuma) în eleganță : nu ne ocupăm de cât cu politica de partide și toată sistema noastră de instrucțiune nu a produs ceva mai folositor de cât o legiune de advocați. Dar fiind că scoalele noastre nu produc decât poeți și advocați, când ne trebuie cisme, haine, scule, instrumente, când ni se frînge o roată, când ni se strică ferul plugului, când ni s'au oprit mașina, ce am cumpărat-o cu două luni de zile mai înainte cu mii de galbeni, trebuie să alergăm la străini și încă ne ținem fericiți când îi avem între noi ca să ne facă cele trebuincioase și ca să nu trebuiască să trimitem comisiuni în străinătate. Ne trebuie înainte de toate școli profesionale organizate și răspândite prin județe după trebuințele industriale locale și în capitala României înainte de o Universitate de științi ne trebuiește un Polytechnicum adică o universitate a industriilor *).

*) »Analele economice« 1862 p. 1 și 3. Aceleași idei vezi în »Ioan Ghică«. Convorbiri economice, București 1879, I p. 16.

absurd de cât față cu nenumăratele trebuințe ale societății a impune întregii generații viitoare o singură programă, acea care s'ar cuveni numai minorității sau unei grupe destinate a întreține marile tradițiuni literare. Gimnasiile noastre nu fac deosebire între viitorul om de stat și între viitorul literat, între viitorul tâmplar și între viitorul bucătar. A generaliza ast-fel educația, este a nu ținea socoteală de trebuințele vieții. Căci dacă se cuvine unei națiuni ca studiile liberale să le aibe în onoara, cu atât mai mult este de lipsă a înmulți studiile practice și a da tuturor puterilor producătoare scumpele pârghii ale științei și ale artelor, care-i înmulțesc puterile într'un mod nemăsurat* *).

XVIII. Industria mătăsei.

Până acuma am arătat că guvernul nostru de mai nainte nu a luat nici o măsură pentru a înlesni dezvoltarea economică, pentru a da naștere unei mișcări industriale. Aici vroim să dovedim că neingrijirea sa a mers atât de departe încât a ucis chiar mai multe ramuri de cultură ce se dezvoltă în țară în mod spontan, care deci nu trebuiau create ci nu-

*) »Analele economice« 1882 p. 28. Lăsăm acest § cum a fost scris, de și s'a făcut un început de îndreptare care primește însă mai mult de la comune de cât de la stat.

mai cât proteguite și apărate pentru a putea prospera. Cea d'ântăiu cultură pe care vom avea-o în vedere va fi cea a mătăsii.

Această cultură este veche în țara noastră, și până în timpurile din urmă ea să mărginea la cultura vermicilor indigeni a căror mătasă indestul proastă, slujea țerancelor noastre pentru pregătirea burangicului. În 1852 introduse guvernul de atunci sămânță milaneză care este cu mult superioară și se aclimata la noi cu cea mai mare ușurință; ast-fel că în puțini ani dete rezultate destul de favorabile. În 1857 d. George Coemzopulo duse la fabricile de mătasă din Franția probe din borangicul nostru și căpătă incurajările cele mari. La 1859 acest domn comerciant în unire cu domnii G. Cantacuzin, V. Nicolici, V. Obedeanu și N. Andronescu formară o societate pentru cultura mătăsei (compania sericolă), aduse din Franția o mașină de tors și patru lucrătoare pentru ca să învețe pe femeile românce cum se toarcă mătasa și înființă o fabrică pe moșia Dămaroaea, în care erau ocupate la 60 de femei cu torsul gogoșilor de mătasă*). Dar aceste începuturi

*) Eată ce supune societatea în introducere la statutele sale: »Aducând o mașină de vapor cu 160 de roate, după metoda perfecționată din Lyon în Franția, 4 femei torcătoare, modele și un mașinist, am operat în vara trecută cu multă înlesnire manipulația a 10 mii ocale de gogoși cumpărate numai în piața București și am estras 409 ocale mătasă de cea mai fină calitate aprobată de fabricanții din Lyon unde s'a trimes spre vânzare.... formând cu multă înlesnire ca la 40 fete române a toarge după metoda perfecționată,« Analele economice 1860 trim II. p. 49.

fură nimicite prin faptul că ivindu-se o boală în vermi de mătăasă a Franței, neguțitorii de mătăasă de acolo veniră la noi pentru a căuta sămânță și provocară ast-fel o sporire prea mare în producerea seminței, care esclude pe aceea a mătasei și ast-fel, lipsindu-i gogoășele pentru tors, fabrica trebui închisă *). Totuși industria indigenă luă cel puțin în producerea de sămânță un avânt foarte puternic prin concurența industriașilor francezi și a acelor italieni. Exportul gogoșilor și a seminței de la anul 1858—1863 sporește într'un mod minunat. Așa în anii 1858 se exportează pentru suma de 2592 l. v.

1859	34526 » »
și sămânța în valoare de	300300 » »
1860	100443 » »
și sămânță	904243 » »

În 1861 epoca când venise pe la noi neguțorii francezi exportul se urcă la cifra de 202,482 l. v. pentru gogoși și pentru sămânță la 3,482,781 » »

În 1882 exportul total se urcă la cifra de 4,285,528 l. v. și 1863 la maximul seu 11,300,178 » «

*) Vermele de mătăasă esă din gogoșa sa sub formă de fluture spărgând-o pe aceasta prin mijlocirea unei acrimi ce dă din el. Acești fluturi produc ouele de sămânță, iar gogoșile sparte fiind firele rupte nu mai sunt bune de tors. De aceea spre a dobândi gogoășe pentru mătăasă, trebuie uciși vermi înainte de eșirea lor din gogoșa ceea ce se face încălzindu-se gogoășele la 60 grade căldură, când atunci gogoășele rămân întregi. De aceea este cu neputință de a dobândi și sămânță multă și mătăasă multă.

De la 1863 incoace vedem o repede decădere în vânzarea gogoșilor și a seminței provenită mai ales din două cauze: mai întâiu din faptul că dispărând boala din Franța, aceasta nu mai avea nevoie de sămânță, apoi din cauza descurajării producătorilor noștri prin înșălăciunile la care fură expuși din partea Evreilor, cari îndată ce simțiră că prețul seminței se va urca cutreerară toate satele și înșelară pe producătorii pentru prețuri de nimică împedcând cu totul atingerea lor cu comercianții străini, care oferău prețuri atât de avantajoase și de care se folosiră numai Evreii. Guvernul ca tot-dea-una remase nepăsător la cele ce se petreceau. *In loc de a opri exportarea seminței și de a încuraja producerea gogoșilor, care ar fi alimentat fabrica de care s'a vorbit, îndeplinind tot-deo-dată și nevoea de mătăsă a străinătății și deschizind poporului nostru un bogat ram de înavuțire, guvernul nostru condus de maxima cea minunată »laissez faire, laissez passer« puse mâinile în buzunar și remase ca simplu spectator la ruina unei ramuri însemnate de avuție națională *)*. Așa în 1866 găsim că suma

*) Această oprire a exportului seminței s'a cerut de compania sericolă »dar i s'a refuzat« de minister, luându-se dispozițiuni de a nu se mai importa sămânță străină pentru a nu se mai amesteca cu cea indigenă, măsură justificată prin boala ce domnea în toate țerile sericole ale Europei, ca și când incuviințarea ar fi corespuns cererei »Analele economice 1866 tr. III și IV p. 105.« În genere asupra culturai mătasei vezi »Obédénare I, c. p. 167 și Marțian în Analele economice« 1861 p. 66 și 1862 p. 136.

exportată se coboară la	751,449 l. v.
in 1867	» 1,341,855 » »
in 1868	» 388,718 » »
in 1871	» 523,195 » »
in 1872 la suma ridiculă de	68,350 » »

după ce ne urcasem la 11,000,000! Eată cum se ruinează o țară prin indiferentismul sau necapacitatea guvernanților săi în chestiuni de cea mai mare însemnătate pentru viitorul ei, dacă guvernul de atunci ar fi priceput importanța mișcării industriale ce se făcea sub ochii săi și ar fi putut da un sprijin de care să se folosească țara pentru tot-dea-una.

XIX. Industria Cerei și a Petrolului.

Ceara era unul din obiectele principale ale producției vechi. Într'un document remas de la Alecsandru cel Bun, în așa numitul așezământ doganier *) ceara era oprită a se exporta! care oprire dovedește că producția era indestulătoare pentru țară și că exista chiar tendința de a vinde în afară. Astăzi însă această producție, care trebuie să fi fost foarte însemnată pentru a mulțami necesitățile unei țări în un timp atât de evlavios, este în complectă decadere, încât acumina cătămile ce se exportă sunt foarte mici în raport cu valoarea celor ce se importă. Dăm aci tabloul comparativ al cerei importate și exportate de un șir de ani.

*) Hasdeu. Arhiva Istorică I p. 130.

Export.			Import.		
1860.	11,301	l. v.	1,605,931	l. v.	
1861.	187,455	» »	4,545,611	» »	
1862.	necunoscut		2,753,918	» »	
1863.	213,043	» »	4,260,944	» »	
1864.	17,400	» »	3,522,120	» »	
1865.	11,065	» »	1,559,487	» »	
1866.	23,553	» »	1,500,274	» »	
1867.	46,453	» »	3,054,740	» *)	

Vedem prin urmare că acumă mai toată ceara consumată se aduce din afară. Eată ce spune Marțian despre producerea cerei: »Nu tare mult este de când ceara produsă în România. trecând peste trebuințele consumului, se exporta. În deceniul trecut încă producțiunea indigenă era indestulă pentru a acoperi trebuințele. În anul 1860 s'a *importat* în ambele țeri ceară de o valoare de 1,605,531

*) »Obédénare I. c. p. 167 și »Analele economice« pe anii respectivi. D. I. Ionescu spune în »Lecțiuni de agricultură« București 1870 p. 367: »Nu știm cum au putut să lase Românii din mâna lor creșterea albinelor și să ajungă a cumpăra ceară din străinătate. De la ridicarea Turcilor din țară s'au stricat și mierăriile și de atunci n'au mai eșit neguțitori de miere ca să stimuleze pe cultivatori a o produce și a căuta de înțreținerea albinelor.«

Francezul Peyssonel care au vizitat țerile noastre pe la 1780 spune următoarele despre producția cerei: »La cire est le plus considerable article du comerce de sortie de Walaquie, elle est de très belle qualité el la quantité eu est immense. »Sur le Comerce de la Mer noir« Paris 1787 vol. II p. 185.

l. v. In anul 1861 suma importului acestei materii se urcă la 4,545,611. Ar crede cineva că arta ceramică s'a lătit în țară și ea importă acea materie brută pentru a o exporta prelucrată. Dar exportul neînsemnatei noastre ceramici, este foarte mic (ceva peste 3,000 lei vechi), în anul 1861. Invederat este dar că pe când economia de stupi (stupăritul, prișcăria) la noi merge spre a se stingea — cu toate că clima și vegetațiunea noastră este una din cele mai favorabile din Europa, în acel timp consumul de ceară crește și ne supune la un tribut mai mare de cât acel pe care 'l plătim sublimei noastre Suzerane *). Această scădere în producția cerei este datorită tot neingrijirii guvernului nostru, căci pe când celelalte țări, precum Austria, introduseseră în cultura albinelor, prin îngrijirea guvernului, metoda cea admirabilă a lui Dzierson, prin care producția cerei și a mierei este întreită, la noi în țară se păstră tot sistemul vechiu care constă în uciderea albinelor de a căror miere și ceară voesc a se folosi. Din această cauză, străinătatea producând, cu aceleași mijloace, mult mai multă miere și ceară se înțelege că putu să o vîndă mai efitin, din care cauză aceste articole începură a fi importate în țara noastră și prin concurența ce-o făcură industriei indigene, ajunseră mai a o ucide.

Să trecem acum la cercetarea industriei estragerii petroliului. Mai înainte se esploata din mate-

*) »Analele statistice« 1862 p. 26.

riile bituminoase numai păcura, în părțile de dincoace de Milcov, mai ales în județul Băcău. De la 1860 începură oamenii noștri a vedea că din exploatarea bogățiilor minerale pot să decurgă averi însemnate și începură a deschide puțuri pentru estragerea petrolului. Câtinele estrase de la 1852—1873 sunt următoarele :

1862	37,270	hectol.	1868	98,016	hectol.
1863	45,170	»	1869	101,775	»
1864	53,330	»	1870	132,500	»
1865	62,730	»	1871	156,575	»
1866	67,255	»	1872	158,726	»
1867	88,465	»	1873	174,400	»

Prin urmare vedem și aici un spor neconținut și o creștere a producției indigene, care poate da speranțele cele mai frumoase. În anul 1867 valoarea petrolului brut exportat se urca la 1,067,810 l. n. ear a celui curățit la 2,398,128 l. n. Cu toate aceste și aici suntem amenințați de concurența străină și anume de cea americană, care produce petrol rafinat de o calitate cu mult superioară și cu un preț mult mai jos de cât al nostru, ast-fel că în 1868 cade exportul nostru de petrol brut la 690,690 lei noi și acel rafinat la 1,362,875 l. n. ear în 1871 la 1,197,078 l. n. pentru cel brut și numai 669,260 l. n. pentru cel rafinat, o dovadă că și această industrie începe a decăde dacă nu se vor lua măsuri

pentru înființarea de rafinării, care se poată concura în producerea lor cu cele americane *).

XX. Industria Postavului și a Lumina- nărilor.

Să vedem acuma ce s'a făcut cu industria postavului. Această însemnată industrie a fost de multe ori încercată la noi, dar până în timpurile din urmă fără nici o umbră de succes. Ast-fel d-uu Băleanu în București și d-nu Cogălniceanu la Neamț au întreprins înființarea de fabrici de postav, dar n'au avut altă isbândă decât ruinarea întreprinzătorilor și închiderea fabricilor după ce funcționase puțin timp. Aceasta se întâmplă din cauză că guvernul nu voi să sprijine nici într'un mod aceste fabrici, nici prin cumpărături pentru armată, nici prin scutiri de vamă a obiectelor necesare fabricii, precum mașini, lână și alte de aceste. Din contra guvernul se aprovizionează din străinătate, plătind tot așa de scump stoffe mult mai rele, făcute cu humbac, în loc ca să fie lână în lână precum era stoffele indigene. Ast-fel pe lângă ruinarea fabricilor se exporta pe fie-care an sume însemnate din țară dăunându-se pe aceasta într'un chip indoit. De cât-va timp d-nu Alcaz a luat asupra'și fabrica d-lui Cogălniceanu și punând în ea capitaluri însemnate a reînființat-o din nou în cât ea a început earăși a funcționa.

*) Asupra producerii petrolului vezi »Obedenare« I p. 202.

Sub conducerea inteligentă și ghibace a d-lui Alcaz, fabrica d-sale au început a merge înainte, mai ales că în timpurile din urmă guvernul i-a dat sprijinul seu prin cumpărături pentru armată. Este interesant însă de a vedea cum și pentru ce i s'a acordat acest sprijin. Cât timp a fost conservatorii la putere, silințele d-lui Alcaz pentru a dobândi concesiunea aprovizionării armatei române remaseră fără rezultat, pentru că d-l. Alcaz era de altă colorare politică. A trebuit să vină liberalii la putere pentru a i se încuviința această însemnată protecțiune. Apoi o țară care *face politică cu postavul* nu poate merge departe!

Dacă cu tot sprijinul dat de guvern fabrica d-lui Alcaz merge totuși indestul de greu, aceasta provine mai ales din împrejurare că lâna, cu care lucrează cele mai multe din postavurile d-sale, e nevoie s'o aducă din străinătate. *Judece acuma, oricine de starea unei țări agricole în care lâna brută este adusă din străinătate!!*

O altă încercare nenorocită a fost cea a unei fabrici de lumânări de stearină înființată nu de mult timp. D-l. Obedenaru ne dă o descriere încântătoare a acestei fabrici, spunând că ea fabrică pe an 600,000 kilogr. lumânări; că poate fabrica până la 2 milioane kilogr. de sapon; că numărul lucrătorilor ei se sue la 60 și că capitalul este de un milion având a fi urcat în curând la 2 milioane*).

*) Obédénare p. 194.

In loc de a se realiza aceste frumoase preziceri fabrica s'a inchis, pentru ce? pentru că fabricanții din Austria, văzând concurența cea serioasă ce le făcea fabrica română, au lăsat cu 10 bani mai jos kilogramul de lumânări de cum se putea vinde in genere, *adică a vândut cât-va timp cu pagubă de 10 bani la kilogram numai ca să ucidă industria română*. După ce au reușit la aceasta, acum a urcat earăși prețul ca mai înainte. Eată nepriceperea noastră! Ne bucurăm la produse străine eftine până când ele ucid un ram de industrie națională și apoi le cumpărăm tot așa de scump ca și mai înainte. O incercare de a inființa o fabrică de lumânări de stearină fusese făcută încă de mai înainte, pe la 1861, de d. Băleanu. Și această incercare a fost nimicită in același mod ca și cea din Galați. Eată ce ne spune Marțian asupra acestei împrejurări: O întâmplare neprecugetată mă incredință că lumânările de stearină austriace se vînd in Austria, in locul confecționării lor chiar, mai scump de cât in România! Vra să zică: Imperiul vecin își impune un sacrificiu pentru a pute omorî o fabricațiune a unui particular din Romania! Asemene asasinate economice pe care limba diplomației le numește politică comercială, a ucis și vor incerca a mai ucide multe întreprinderi industriale la noi. *Fericiti cei săraci cu duhul, care față cu asemenea atitudine a vecinilor proclamă de pe înălțimea tribunei române absoluta libertate de comerciu**).

*) Analele economice 1862 p. 12.

XXI. Neajunsul producțiunei.

Din adevărurile dezvoltate până aici, putem învăța mai multe lucruri folositoare și anume: întâi, că indeletnicirile la cari se dedă poporul nostru nu sunt de loc indestulătoare pentru a corespunde nevoilor sale ca stat și ca societate.

Cu ce se indeletnicește poporul nostru? După ocupațiunile la care el se dedă poate fi împărțit în 3 clase: agricultorii, funcționarii și profesiunile liberale.

Din aceste trei clase una singură este într'adevăr producătoare de bogății: agricultorii, căci funcționarii și profesiunile liberale de și contribue și ele la mersul statului și a societății nu pot fi considerați ca agenți de producțiune.

Să luăm ca exemplu funcționarii poliției: aceștia contribue de sigur prin activitatea lor la asigurarea liniștei publice și deci la posibilitatea producțiunei averilor; dar ei înșii nu produc nici-o avere prin ostenelele lor. Ei nu pot fi deci considerați ca agenți producători cu toate că prin lucrarea lor, ei ajută până la un punct la producțiune.

Avocații și medicii de asemenea: ei restabilesc, unii puterile fizice de care societatea are nevoie pentru a putea produce, ceilalți ajută la restatornicirea relațiilor juridice fără de care o societate earăși s'ar lăsa de a produce, intru cât averea unuia ar merge fără drept să înbogățească punga unui altuia de cât aceluia ce au produs'o. Ambele aceste inde-

letniciri, de și foarte folositoare, nu pot fi privite ca agenti producători, intru cât nu fac de cât a restatornici in starea lor normală puterile producătoare, dară prin ei înși nu produc nimic.

Am ținut a arăta deosebirea între rolul agricultorului și acel al funcționarului și profesionistului liberal, pentru a îndreptăți conclusiunea ce vroim să o tragem din o asemenea stare de lucruri: aceea că *agricultorul este in țara noastră singura clasă producătoare de bogăție, și că celelalte două numai cât consumă, eară nu produc.*

Să vedem acuma dacă agricultorul este in stare să producă atâta cât îi trebuie, întâi pentru susținerea propriei sale vieți, apoi pentru acea a vieții claselor neproducătoare.

Agricultura este o indeletnicire grea, poate cea care recompensează mai puțin silințele puse pentru exploatarea ei. Cât muncește agricultorul până își vede ogorul seu arat, grăpat, semănat, prășit, secerat și recolta sa strînsă, treerată, vînturată!

Dacă vre-un om câștigă pâinea cu sudoarea frunței sale, apoi de sigur acesta este agricultorul. Și cu toate aceste ce rar mulțamește natura ostenelele sale cu dărnicie! Când se face grâu, nu se face poșoi, și vice-versa. Timpul favorabil unuia strică celuia-lalt, și ast-fel agricultorul se vede in tot-dea-una expus la pierderi, pentru că nu singur el determină rezultatele producțiunei, precum o face meseriașul, ci și cerul intră in socoteală, și cerul a-

desa e înşălător. De aici vom deduce o urmare neapărată: *Nici un popor nu munceşte așa de greu ca acel român și nici-unul nu scoate așa de puțin din ostenelele sale.*

Puterea de producțiune a unei țeri se măsoară de obicei după exportul său, fiind că aceasta înfățosează prisosul producțiunii peste trebuințele țerei.

Fără a îndrăzni macar să asemănăm țara noastră cu Belgia sau Svițera, cari de și n'au o populație mai mare de cât Romania (a Svițerei este chiar pe jumătate mai mică), totuși cifra exportului lor se calculează cu miliarde și nu cu milioane; dar chiar asemănând'o cu țerile cele-lalte mici din Europa, ea nu poate nici într'un caz sta față cu dînsese. Așa Svedia, care numără o populație de 4,114,000 oameni, exportează pe an de 500,000,000 de fr.; apoi chiar Norvegia, Danemarka, Württembergul, Badenul a căror populație e mai mică de 2,000,000 suflete, exportează pentru o cifră aproape egală cu cea a țerei noastre.

Puterea productivă a țerei noastre este deci *cea mai mică din toată Europa*, și cu această putere productivă atât de mică trebuie să întrețină pe fie-care an o armată tot mai mare de funcționari și de profesioniști-liberali care sporesc pe fie-care zi, pe când puterile productive ale țerei rămân aceleași sau chiar scad vîzînd cu ochii.

Intîiul rezultat ce'l constatăm asupra țerei noastre este deci neajunsul producțiunii.

XXIII. Lipsa spiritului de economie.

Al doile rezultat la care ajungem cercetând starea economică a țerei noastre este: *Societatea și guvernul, expresia ei, nu se ocupă de loc cu interesele economice ale țerei.* Căci să nu ne înșelăm, să nu credem că numai la noi în țară ar da de greș legea universală că guvernul unei țeri este reprezentantul cel mai înalt al societății.

Ce face societatea noastră? Cheltuește mult și produce puțin și tot așa urmează și guvernul care pe fie-care an sporește în budget cheltuețele, fără a se gândi la mijlocul de a spori veniturile.

Cum s'au ruinat boerimea la noi? Intocmai în acelaș mod, creându'și nevoi pe care vroia să le mulțumească cu ori-ce preț, cu toate că îi lipsea mijloacele pentru aceasta; ducându-se în Paris și vroind acolo să sparie pe Franceji cu cheltuețele lor, când veniturile le erau de abia indestulătoare pentru a trăi în țara lor. *Erau barbari în producțiune și civilizați în cheltueli;* de aceea se duseră cu toții de ripă.

Și statul nostru astăzi urmează intocmai aceeași cale: cheltuește ca un stat civilizat, întreținând o mulțime de lucruri de lux de care s'ar putea lipsi, și producerea pe care bazează cheltuețele sale nu este cu mult superioară acelei unui popor barbar! Avem averea Zuluilor și vroim să trăim ca Englezii. Aceasta nu merge! Și de aceea și vedem faptul cel însemnat că *toate* guvernele la noi sunt nevoite

să recurgă la aceleași mijloace pentru a-și procura bani: fac împrumuturi, sau vînd averile statului.

Și nu că noi acuzăm pe cine-va pentru această împrejurare. Numai cei ce nu înțeleg lucrurile *atribue persoanelor faptele aduse cu necesitate de împrejurări*. Noi cercetăm, căutăm să explicăm lucrurile și nu invinovățim, dară deplîngem o stare de lucruri prin care vedem ca prin o ochiană apropiinduse ruina noastră. Mai bine de cât ne-am acuza unii pe alții, am uni puterile noastre pentru îndepărtarea rēului ce devine pe fie-care zi mai amenințător.

Faptul atins aici este însă prea interesant pentru ca să trecem peste dinsul fără oare-care alte observațiuni.

Am spus mai sus că cheltuim, atît ca stat cât și ca privați, mai mult de cât producem. Aceasta provine din *lipsa spiritului de economie*. Acest spirit ar trebui introdus în familiile noastre cu ori ce preț. Din nenorocire el nu se produce în societate în urma unor predici sau scrieri. Este din acele ce decurg din moravuri și asupra căruia *singurul exemplu viu poate avea o înriurire*. Familiile, însă, în care el este realizat, sunt așa de puțin numeroase și centrele, din care el ar putea să radieze, sunt așa de rari, încât nu trebuie să ne mirăm dacă 'l vedem mai cu totul lipsind din societatea noastră.

Nu e vorbă, multe familii la noi, ba chiar marea lor majoritate trăesc în un mod econom. Dar aceasta

nu din spirit de economie, ci fiind că n'au mai mult de unde cheltui: a trăi în mod econom, când ești sărac, nu este însă nici un merit: căci nevoea te face ast-fel și nu tendințele de care ești inzestrat. *Meritul ar fi acolo de a trăi cu economie când dispui de mijloace, când ai un prisos peste trebuință, pe care în loc de a-l cheltui în mulțumirea unor trebuinți de lux, l'ai aduna para cătră para, până ai produce din el un nou isvor de îmbogățire.*

Spiritul de economie în acest înțeles, nu ne sfiim a susține că, lipsește cu totul. Noi, când avem în pungă doi franci peste trebuința de toate zilele, găsim îndată mijlocul de a-i cheltui, ne punem în trăsură și mergem la primblare, sau îi asvîrlim pentru lucrurile cele mai netrebuincioase. Evreul, care stă lângă noi și pe care l'am putea imita în deprinderile sale de bine, îi stringe, cumpără câte-va oca de mere mai mult de cât ieri, câștigă câți-va bani, pe care adunându-i pe fie-ce zi, ajunge în sfârșit a-și face un capitalaș cu care întreprinde o negoțitorie mai lucrativă și așa mai departe până ce'l vezi devenit bancher din telal ce era mai înainte, sau antreprenor din vînzător de haine vechi. Noi din contra din oameni cu moșii de veci ajungem să cerșetorim la ușile asemینilor noștri, sau să ne îndreptăm cătră izvorul cel nesecat al traiului poporului nostru, budgetul statului.

Cum au făcut Evreii averile lor cele însemnate? Le-au produs ei prin un comerț, sau prin o industrie

insemnată, aducându-le în pungile lor din țările străine? De loc. Ei le-au mutat din buzunarul nostru cel spart în al lor cel prea bine cusut, le-au câștigat prin spiritul de economie de la niște oameni răsipitori. Ceea ce ne omoară pe noi este că ne gândim numai la modul de a *cheltui* și nu la acel de a *agonisi*, și cât timp va predomină acest spirit în societatea noastră, și guvernul va urma calea răstăcită de până acum, aceea de a cheltui tot mai mult pe fie-care an, fără a se gândi la modul de a face să sporească veniturile statului din care să se facă acele cheltuieli.

Ce-i drept, noi ne despăgubim de această lincezală economică prin o activitate bolnăvicioasă pe tărâmul politic, cărui corespunde în viața privată activitatea neproductivă a jocului. Nici-un popor nu se joacă așa de mult ca al nostru, și de aceea nici un popor nu produce mai puțin. Ca să aibă cine-va o idee despre timpul prețios pierdut cu jocul, n'are de cât să viziteze provincia la noi pentru a vedea ce timp se pierde cu jocul de cărți pe lângă ruina pe care o introduce atât în punga celui ce pierde cât și în cea a celui ce câștigă (acest din urmă prin nepăsarea cu care cheltuește bani ce nu sunt câștigați cu sudoarea muncii).

Ast-fel noi jucându-ne în afacerile publice—căci politica nu este de cât un joc cel puțin în privința neproductivității sale—jucându-ne acasă, cum vream să producem avuții cari nu resar de cât din activi-

tatea cea mai serioasă. S'ar putea obiecta că ce ne pasă dacă se ruinează o clasă de oameni. Averea rămâne tot în țară, trece numai cât în alte mâni. Așa ar fi dacă averile noastre ar rămâne tot la o clasă din poporul nostru, am avea de înregistrat numai cât un *fapt social*; dar ele trec în mâinile străinilor și această strămutare a centrului de greutate economic ia proporțiunile unui *pericol național*.

Nu putem caracteriza mai bine activitatea noastră cheltuită în indeletniciri neproductive, asemănată ca aceea a Evreilor întrebuințată toată în produceri de valori, de cât cu următorul cuvânt de spirit al unui bătrîn bancher Evreu: „*Noi facem economie, d-voastră faceți politică și împreună facem economie politică.*“ Aceste cuvinte spuse în glumă conțin adevărul cel mai serios care ar trebui să pună pe gânduri pe ori-ce Român ce-și iubește țara, căci în zadar vom avea noi drepturile politice în țara noastră, dacă economic vom fi robii streinului.

XXIII. Direcțiunea generală a spiritului.

Societățile moderne s'au convins pe incetul de un adevăr foarte însemnat, anume că pentru a putea fi *civilizat* trebuie înainte de toate să fii *bogat*: căci civilizație și sărăcie sunt două noțiuni contrazicătoare.

Acest adevăr au devenit maxima conducătoare a tuturor statelor ce tind a trăi în concertul națiunilor civilizate, și numai popoarele barbare ale Asiei și Africei se mulțumesc a trăi de astăzi până mâne fără a îngriji de viitorul lor, fără a căuta să deschidă neconținut nouă izvoare de bogății.

Noi Românii de și suntem puși prin așezarea noastră geografică în apropierea națiunilor civilizate, de și prin formele adoptate pentru viața noastră am voit să imităm popoarele civilizate, nu ne gândim de loc a introduce la noi și condițiunea civilizațiunei, adică bogăția. Rămânem în privința producțiunei averilor tot în starea strămoșilor, și vroim să konkurăm prin formele vieței noastre cu popoarele apusului.

Am introdus la noi sistemul reprezentativ și am dat colegiului al III-le un număr de deputați mult mai mare de cât colegiul I și al II-le, și când căutăm unde există acest adevărat colegiu al III-le nu îl găsim nicăirea. În Belgia el este reprezentat prin comercianți și industriași în marea lui majoritate; la noi prin funcționari și pensionari! Am creat universități, ba încă două în loc de una și plătim profesori cu lefi pe cari în alte țări le-au scriitorii din cancelarii. Pe fie care an ne dăm mare osteneală a înființa școli primare și plătim profesori cu lefi de argați, afară de localul scoalei care samănă mai mult cu o șură, afară de lipsa totală de instrumente necesare învățămîntului. Cerem de la magistrați să fie integri și învățați și i

plătim ca pe funcționarii cei mai de rind. Ne vărsăm singele pentru a dobîndi independența, dar cu ce să susținem nevoile cele noue născute din trebuința unei armate mai numeroase, unei representațiuni în străinătate și în țară, așa ca să corespundă cu noua noastră pozițiune ?

Vedem deci că din toate părțile se cer bani și ear bani și n'avem de unde a-i lua ; pentru că agricultura noastră cea atît de proastă și de primitivă, este cu neputință de a produce ea singură atîta cât e de nevoie statului și societăței ca să trăim într'un mod civilizată ; pentru că nu ne îngrijim a deschide țării noue izvoare de inavutire ; pentru că patronăm tot ocupațiunile neproductive ; pentru că sistemul nostru de învățămînt nu tinde de cât a inzestra țara cu agenți consumatori, în loc de unelte de producțiuni ; pentru că, într'un cuvînt, îndreptarea generală a spiritului nostru nu este cătră producție ci cătră ocupațiunile ce nu aduc nici-un spor în avuția țerei.

Așa nu ne vom sfii a spune de o mie de ori, nu merge o țară și așa nu se conduce un popor. Căci lupta cea mai cumplită astăzi nu se petrece pe tărîmu militar ci pe acel economic, și acel mai puternic pe acest tărîm va fi întăiul în lume, pe când cel slab va rămâne în tot-deauna coada, risul și batjocura tuturor. Care ar fi mijlocul de îndreptare ? Nu poate fi altul de cât prelucrarea opiniei publice prin scris și ziare ast-fel ca ea să se pătrundă de acest adevăr,

și din fericire se poate vedea în timpurile din urmă un început de îndreptare.

XXIV. Mijlocul de îndreptare în agricultură.

Agricultura va rămânea în ori-ce caz indeletnicirea cea mai productivă a poporului nostru: de aceea îngrijirea cea d'întăiu trebuie să fie pentru îndreptarea sa.

Cea întâi necesitate este *variarea culturii* și înmulțirea ocupațiilor agricole, ast-fel că dacă una ar da greș, agricultorul să se poată despăgubi din cealaltă; căci am văzut că cultivatorii noștri se indeletnicesc mai exclusiv cu exploatarea grăului și a popușoiului; așa cartofele sunt mai cu totul părăsite și suntem nevoiți a importa cartofe din Bucovina. Cânepa este de asemenea cu totul neîngrijită, ce e drept din pricipină că frînghiile, nefăcându-se la noi în țară, nici n'are pentru ce să fie cultivată. Tutunul și viile am arătat că au fost ruinate prin nechibzuința taxelor impuse asupra acestor două ramuri de cultură. Apoi ocupațiunile lăturalnice ale agriculturii, precum cultura albinelor, a vermiilor de matasă, sunt mai cu desăvârșire părăsite.

Dacă culturile ar fi mai variate, s'ar împărți șansele de câștig asupra unui număr mai mare de produse și dacă unul sau două ar da greș, s'ar despăgubi asupra celorlalte. Dacă nu s'ar face grâu sau

popușoi, s'ar face cânipă, tutun, vin, cartofe, și agricultorul, dacă n'ar câștiga, cel puțin nu s'ar ruina. Apoi dacă lângă fie-ce casă ar fi câți-va pomi roditori și anume de cei hultuiți cari să producă fructe alese vara, ar pierde țăranul ceva prin aceasta? și cu toate aceste ce puțină muncă cere un pom: plantatul, hultuitul și puțină îngrijire ca să nu'l inee buruiana cât e mic, și să nu'l roadă vitele, ceea ce se poate foarte ușor păzi incunjurându'l cu niște spini *). Variarea culturii are apoi încă și alte foloase. Nu suge pământul in aceleași pături in tot anul.

Variarea culturii cuprinde însă in sine și creșterea vitelor. In ce stare se află creșterea acestora am arătat'o mai sus. Să ni se arăte o singură incercare de a imbunătăți rasele. S'ar putea foarte ușor aclimata la noi rasele de oi engleze și franceze de nord, dacă nu merinoșii de Spania cari cer o climă mai caldă.

Unde sunt astăzi caii buni Moldovinești cari erau căutați altă dată până in Constantinople pa-

*) Căți-va duzi (aguzi) apoi ar inlesni creșterea vermilor de mătasă care nu cer earăși decât o îngrijire foarte puțin perzătoare de timp. In loc de aceasta, ce vedem in jurul locuinței săteanului? pustiu și iar pustiu. Nici o îngrijire măcar de a avea un gard, un ocol, un coteț, iar casa lui miserabilă stă intr'o incunjurime și mai miserabilă care te face să plângi soarta unei țeri atât de bogate prin natură și atât de săracă prin locuitorii ei. (Ion Ionescu).

tria cailor arabi? Pretutindene cea mai deplină neglijare de vite și silințele toate îndreptate asupra producerii grăului și a popușoiului ca singurele izvoare de înavuțire. Lăptăriile la noi sunt cu totul decăzute și ca dovadă cea mai bună este că dincoace de Milcov untul cel ales se aduce din Bucovina. Productele vitelor altele de cât carnea sunt din cele mai proaste. Lâna e de o calitate așa de grosolană în cât nu se poate face din ea nici o țesătură ceva mai fină; laptele e în câtime de tot mică; untul, brânza și smântâna proaste, prin faptul că conțin puțină grăsime; toate aceste numai și numai din cauză că îmbunătățirea raselor e cu totul neingrijită.

Nu mai puțin de folos ar fi pentru agricultorii noștri *restrângerea cultivei*. În loc de a se cultiva mii de fălci în un mod cu totul prost, s'ar cultiva numai sute, dar ast-fel în cât producerea lor să fie mai îmbelșugată de cât cea a miilor. N'are de cât să observe cine-va cum se ară la noi pentru a vedea ce puțină îngrijire se dă unei culturi raționale. Pământul este în cele mai multe locuri numai rupt, nu e arat; de îngrășat nici vorbă nu e, și cultivatorii dorind să scoată pe fie-care an cât se poate mai multe produse din pământul lor, nu-l lasă mai de loc să se odihnească pentru ca să prindă putere măcar lăsat fiind ca pârloagă saă ca bățătură. Această întindere exagerată a cultivei aduce însă după sine mai multe rele: întâi sacrifică

calitatea cantității, se cultivă mult dar prost în loc
a se cultiva puțin și bine: cultura multă și bună
nu se poate face de cât în o țară unde populația
este numeroasă și nu la noi unde populația e a-
tât de rară. Apoi produsele scoase din o cultură
proastă nu pot fi de cât proaste, căci precum cauza
așa și efectul. Grânele noastre sunt cele mai ușoare
din lume, din cauză că sunt scoase din un pământ
istovit de puteri. De pe piața Amsterdamului ele
au fost cu totul excluse din această pricină și în cu-
rând ne vom vedea excluși și de pe alte piețe ale
Europei și atunci nu știm zeu ce vom mai face, când
singura producțiune a țerei nu va mai găsi nici o
vânzare. Al treile cultura prea întinsă a cerealelor
pe de-o parte a ruinat pădurile, pe de alta au restrins
cu totul pășunile.

Pădurile au fost tăete fiind că mai întâi produceau
de-o dată un venit însemnat bun de cheltuit cu luxul,
cărțile și călătoriile, apoi spre a întinde neconținut
locurile pentru arătură. Pășunile au fost micșu-
rate din aceeași cauză și au pricinuit o imputinare
însemnată în numărul vitelor. Este însă de obser-
vat că o țară agricolă nu poate prospera de cât atunci
când posedă numărul cel mai mare de vite posibil, din
cauză că vitele sunt cele ce lucrează și îngrașă câmpul.

În sfârșit ca al treile mijloc pentru îmbunătăți-
rea agriculturii noastre am propune *perfecționarea*
metoadelor de cultură.

Agricultură au ajuns în zilele noastre o știință

și încă una din cele mai grele. Numai noi singuri mai credem că este o afacere de simplă rutină. Fiind însă că îmbunătățirea metodelor trebuie să pornească de la cei mai inteligenți și fiind că pentru rușinea noastră, trebuie să mărturisim că agricultori inteligenți mai că nu întâlnim în țara noastră, apoi trebuie ca statul să lucreze prin școli la crearea unei asemenea clase de oameni instituind numeroase școli de agricultură prin districte și pentru formarea profesorilor la acele școli, să se creeze o școală centrală de agricultură cu profesori aduși din străinătate care să încerce a aplica țerei noastre acele metode perfecționate ce s'ar putea potrivi cu starea ei economică, financiară și cu calitățile și dispozițiile locuitorilor ei.

Prin urmare în privința agriculturii avem de observat trei reguli absolute dacă voim s'o videm scoasă din decăderea în care se află: *variarea culturii, restrângerea sa și îmbunătățirea metodelor întrebuințate.*

XXV. Dezvoltarea industrială. — Minele.

Industria în adevăratul înțeles al cuvântului, adică producerea de obiecte fabricate peste trebuințele lăuntrice și care să poată fi exportate, nu există de loc la noi în țară. Nu numai atât, dar cele mai multe din obiectele fabricate se introduc din

străinătate și anume nu numai obiecte de lux ci și de întâia necesitate, precum sumane, frânghii, obiecte de încălțăminte, unelte și altele.

Apoi, chiar industriile acele mici, fără de care nu poate trăi nici un popor, fie chiar și cel mai necult, nu sunt reprezentate în țara noastră de cât de străini, pe când naționali se indreaptă mai cu toți, fie către agricultură, fie către budgetul Statului.

Desvoltarea industriei noastre trebuie să se facă deci în două direcțiuni: mai întâi în privirea produselor importate, în sensul acela ca ele să fie pe cât se poate produse în țară—*industria mare*, apoi ca Români să se dedee și ei la indeletniciri industriale—*industria mică*.

În privirea industriei mari, în întâiul loc avem de propus ca mijloc de dezvoltare: *exploatarea minelor*.

Dacă țara noastră e menită, prin faptul că au rămas așa de inapoiată, a produce numai obiecte brute, încăi să le producă pe toate acele cu cari natura au înzestrat pământul seu, și să nu se mărginească numai la stoarcerea fertilității sale.

Minele se deschid de obicei în locurile cele mai muntoase, cele mai puțin potrivite pentru cultură, ast-fel că, în loc de a estrage viața noastră numai din pământul roditor, am pune la contribuții răpile și munții cei mai neumblați spre întreținerea ei.

Productele minelor sunt apoi tot așa de necesare lumii ca și cerealele, și, precum națiunile industriale

ale apusului sunt nevoite să cumpere de la noi grâu și popușoiu, ast-fel vor fi silite a se aprovisiona cu produsele minelor noastre, de îndată ce vor fi de o calitate bună și produse în condițiuni ast-fel ca să poată fi vândute cu prețuri eftine. Tarifurile ce s'ar putea impune asupra cearealelor de cătră țerele apusului ar putea cel mult să fie menite a protegui întru cât-va agricultura acelor state, precum vedem d. e. că este vorba acum a se face în Franția; dar nici-o-dată nu se va putea ca ele să iee caracterul unei opriri de a importa asemenea materii, precum se face une-ori cu produsele industriale, (în Rusia spre exemplu), pentru că cerealele sunt necesare pentru viața locuitorilor, și a se opri importul lor ar însemna a se jertfi o parte din populația acelei țeri unei peiri sigure.

Mai în aceeași condițiune sunt și produsele miniere, căci dacă ele nu susțin viața oamenilor, ele sprijin pe acea a industriei, din care trăesc cei mai mulți locuitori.

Prin urmare am avea și pentru produsele minelor noastre un deschis tot așa de sigur ca și pentru acele a le goarelor noastre.

După prea puținele cercetări geologice ce s'a făcut în țara noastră se vede că munții noștri sunt bogăți în mine. Așa la Broșteni pe Bistrița sunt puternice straturi de fer. Rămășițele băilor vechi ne arată, odată cu locurile în cari am putea găsi și astăzi metale și minerale, că străbunii noștrii știeau mai bine

de cât noi (cei civilizați?) a se folosi din pământul lor. Dar spre a se afla unde s'ar putea deschide mine, ar trebui studii cu mult mai serioase făcute de ingineri *plătiți de Stat*, căci privații nu dispun de atâtea mijloace pentru a cheltui adese ori in zadar sume însemnate, cu atâtea mai mult că nu le putem cere ca ei să facă cercetări aiure de cât pe moșiile lor, fie care; căci niminea nu'și cheltuiește banii sei in folosul altora. Statul însă este dator să o facă, pentru că chestiunea minelor este de interes public.

Deci, întăia condițiune de împlinit ar fi *cercetările geologice*.

O dată aceste întreprinse rămâne să videm cum am putea determina capitaliștii streini să'și întrebunțeze averile lor la deschiderea de mine in România. Căci capitaliștii indigeni sunt puțini la număr și pe acestia nu i-am putea hotări să se apuce de un soi de speculație pentru care le lipsesc și cunoștințele și curajul. Apoi la exploatarea rațională a unei mine se cer capitaluri însemnate. Pentru aceasta ar trebui de sigur să le procurăm oare-cari foloase; precum niște concesiuni cu cari exploatarea minelor să stee in legătură. S'a înfătoșat în 1873 după cât ne amintim o companie Belgiană care ceruse concesiunea construirii unei flotile pe Dunărea și Marea Neagră in condițiunile cele mai avantajoase, cerând asigurarea unui venit numai de 600,000 fr. pe an (noi care plătim 50 milioane fr. aproape pen-

tru datoria publică), și cu condiția expresă de a deschide mine în țară la noi; nu i s'a dat însă nici o ascultare.

Unor asemenea ocațiuni, în care streinii singuri vin și ne roagă să ne îmbogățească, noi le dăm cu piciorul și apoi ne lăudăm că avem cameră și senat, că avem presă liberă, că avem drepturi de intruniri și de discuțiuni!

Da! toate aceste bunuri neprețuite le avem; ce facem însă cu dîsele? dacă nu le întrebuițăm pentru a găsi mijloacele cele mai potrivite spre îmbogățirea țerei. Dacă toată această libertate este întrebuițată numai pentru a ne insulta și batjocori unii pe alții în loc de a trage din ea lumina necesare pentru propășirea noastră. Dacă vom urma tot așa, mă tem să nu vină zioa în care vom blăstăma cu amărăciune o libertate atât de stearpă în rezultatele sale.

Ar trebui apoi să se facă o lege a minelor din cele mai avantajoase pentru întreprinzători. Să li se conceadă, de exemplu, exploatarea în folosul lor exclusiv pe 10 sau 20 ani și aceasta, impunându-se proprietarilor această îndatorire, printr'un soi de dispoziție de expropriare știind bine că, după ce se vor întemeia minele, pe urmă li se vor putea impune atât de proprietari cât și de guvern condiții de arendă și de taxă de cari dacă nu se va folosi o generație, se vor îmbogăți toate celelalte. De asemenea pentru acelaș timp întreprinzătorii ar trebui

scutiți la ori ce dări și taxe fie a statului fie comunale, pentru a face ast-fel ca, întreprinderea exploatarei minelor în țara noastră fiind ceva foarte lucrativ, să se găsească cât mai mulți amatori de a pune capitalurile lor în deschiderea de mine.

Pe lângă aceste însă mai sunt de nevoie și alte măsuri: facerea de drumuri și șosele bune pe lângă locurile acele în cari cercetările geologice vor descoperi urme de metale sau minerale, pentru a se putea pune în comunicație ușoară cu restul țerei, ceea ce este necesar atât pentru transportul materialului minei cât și pentru aprovizionarea lucrătorilor de la mini cu cele necesare traiului.

Crearea unei școli de mine din care să easă conducători și *contra-maistri* pentru lucrările minei.

Cât despre teamă că minele să nu detragă locuitorii de la munca câmpului, lucru de care mai ales se tem proprietarii, pentru aceasta se va putea împedica prin colonizarea țerei cu populații de ginta latină, ceea ce este cu atât mai necesar cu cât lucrătorii cei d'întâi pentru mine, mai nu-i putem găsi în țară la noi.

XXVI. Colonizarea României.

Economistul englez Malthus a căutat să dovedească că sporirea populației mergând mult mai repede cât cea a mijloacelor de nutriție, ar fi în interesul fie-

cărui stat de a restringe pe cât se poate înmulțirea locuitorilor pentru ca ei să nu se grămădească mai mulți de cât pot încăpea la »banchetul naturei«. Totuși experiența de fie-care și dovedește că atât urmarea practică cât și principiul lui Malthus, din care e scoasă, sunt neexacte, că tocmai acele state sunt mai civilizate, acele se bucură de o bună stare mai deosebită în care populația e mai deasă. Se înțelege că este o măsură în toate și că prin urmare și populația prea numeroasă ar putea deveni un pericol pentru un stat, și anume atunci când mulțimea acesteia ar covârși mijloacele întreținerii. De o cam dată însă constatăm că o sporire a populației în țerile unde aceasta este rară, departe de a fi un pericol pentru acea țară, dupe cum ar rezulta din teoria lui Malthus, este unul din foloasele cele mai mari. Dacă privim la țara noastră, găsim că populația ei este din cele mai rari: așa în Belgia populația mijlocie pe mila patrată este 9,500 de suflete; în Olanda 5,800; în Baden 5,200; în Würtemberg 5,130; în Bavaria 3,500; în Portugalia 2,400; și în România abia 2,000*).

Singurele state ce sunt proporțional mai puțin populate de cât România sunt Suedo-Norvegia și Rusia din cauza regiunilor întinse nelocuite, pentru frigul ce domnește în ele.

*) Calculat înainte anexării Dobrogei. De atunci încoace mijlocia e și mai mică, fiind că populația Dobrogei e cu mult mai rară.

România este deci unul din statele cele mai puțin populate, și aceasta o simt agricultorii noștri când în mod instinctiv sunt porniți în contra industriei și a fabricilor, temându-se că prin aceste ocupațiuni să nu fie detruse mai multe brațe de la munca câmpului. Această teamă este până la un punct îndreptățită, căci într-o țară în care populația țerei este în destul de rară, se înțelege de la sine că sporirea feliului ocupațiunilor va scădea în mod proporțional numărul acelor ce se dedau cu dînsele.

Dar acesta nu este singurul pericol ce rezultă din rarimea populațiunii. Tot din această cauză provine în mare parte și reaua exploatare a agriculturii noastre. Brațele fiind rari, pământul este reu cultivat, căci puterile de care dispune țara abia ajung pentru a da pământului o pospăială de cultură, dar sunt cu totul neindestulătoare pentru a căuta și îngriji de dînsul în modul cum ar trebui. Tot de aici provine și ingrămădirea ocupațiunilor celor mai deosebite pe acelaș individ. Așa videm la noi în țară avocați ce sunt în acelaș timp arendași de moșii, profesori ce sunt și judecători, și adese ori una și aceeași persoană întrunește trei sau patru ocupațiuni deosebite. Lipsa de brațe face ca populația noastră nu se dedă la indeletniciri felurite, ci se ocupă mai toți cu aceeași treabă: agricultori, profesioniști liberali, funcționari și comercianți, (acești din urmă streini).

De aici apoi earăși rezultă lipsa vieții celei ac-

tive ce rezultă din lucrări deosebite, a căldurei ce se dezvoltă din frecarea elementelor și care lipsește din corpul societății noastre. Dacă populația ar fi mai numeroasă, ar trebui numai de cât să se îndrepte spre alte indeletniciri pentru a găsi ast-fel o muncă respătită și un traiu mai ușor, în cât chestiunea înmulțirii populației interesază în gradul cel mai mare chiar dezvoltarea industrială.

E vorba acum de unde putem noi aștepta o sporire a populații? De la înmulțirea ei prin nașteri. Aceasta nu o putem face. Statistica țerei noastre dovedește că populația scade mai curînd de cât crește, afară de acea jidovească care se înmulțește într'un mod fabulos; în casurile cele mai favorabile ea stă pe loc. Aceasta provine din mai multe cauze, dintre care cea de căpitenie este reaua stare a populației agricole. Prin urmare ca în întreaga noastră viață, așa trebuie și aici să ne gândim la un mod măestrit de a înlocui procedarea firească și regulată a naturei. Aceasta este *colonisarea*.

Reposatul Marțian, singurul spirit adevărat economic ce l'a avut țara noastră de la începutul vieții sale ca stat autonom, a combătut din toate puterile sale colonizarea țerei, dar argumentele sale erau îndreptate în potrivea colonisării țerei cu *Germani* și de sigur cu tot cuvîntul. El arată că Germanii fiind mai culți de cât Românii, de o rasă deosebită, de religiune asemenea deosebită, susținuți prin niște State ce ș'au pus de maximă politică germanisarea

Orientului, ei ar deveni un element foarte periculos pentru țerile române, introducând în sinul lor un factor disolvant al naționalității noastre, formând în statul nostru un adevărat nou stat și înlesnind neconținut poporului german, amestecul lui în intersele noastre sub pretextul de a apăra pe acel al connaționalilor lor.

Din fericire pentru noi Români, Germanii nu sunt singurul popor apusan colonizator. Pe lângă ei mai sunt *Italienii* care de cât-va timp dau contigente foarte puternice la emigrațiunile extra-europene. Dacă s'ar întoarce oare spre România un curent al acestei emigrațiuni, oare am suferi noi în ceva? Noi credem din contra că am trage foleasele cele mai mari.

Constituția noastră primește colonizarea cu poarele de aceeași *gintă* cu noi; prin urmare nu se opune la o colonizare a țerei cu Italieni. Ea oprește numai cât colonizarea cu națiuni de *gintă* străină, nu cu națiuni străine în genere. Apoi Italienii de și sunt o națiune străină nu este mai puțin adevărat că sunt de aceeași *gintă* cu noi, prin urmare colonizarea țerei noastre cu Italieni nu este oprită prin constituția noastră.

Italienii (înțelegem pe acei din Lombardia) *)

*) Incercarea făcută de d-nu Dim. Anghel din Iași, care au adus vr'o 100 familii de Italieni și i-au așezat pe moșia sa Comeștii, au eșit reu, pentru că d-sa adresându-se către un întreprinzător de colonizări, acesta i-au procurat familii de lazzaroni.

sunt însă sub multe raporturi un popor superior. Ei sunt foarte activi și întreprinzători în cât în această privire ar putea foarte bine să fie opuși Evreilor ca un element de combatere a acestora. Ei sunt apoi foarte economi, nu sunt de loc dedați patimii beției, în cât în această privire ar putea sluji de model pentru indigenii noștri. Pe lângă aceste însușiri ale caracterului ei mai au și altele ale spiritului și deprinderilor nu mai puțin prețioase. Ei sunt foarte inteligenți și se pricep minunat la toate meșteșugurile. Ei au un simț artistic și estetic foarte desvâlit în cât ori ce lucrare esă din mâinile lor are un gust deosebit, și astfel ar da lucrători eminenti d. e. la o fabrică de sticlării. Agricultorii lor n'au păreche în toată lumea și aceștia prin o cultivare rațională a pământului, făcută alături cu țeranul nostru, ar însufla și acestuia gustul de a cultiva pământul lui alt-fel de cum a făcut-o până acuma.

Rasa Italiană este apoi foarte apropiată de cea română și cu toată deosebirea de religione credem că s'ar contopi cu timpul într'un singur popor; cel puțin atita e sigur că Italienii ar uita în curând limba lor pentru a adopta pe a noastră care nu li se va părea așa de străină când va resuna de pe buleze lor.

Italia apoi este o țară ce are cu totul alte tendințe de cât acele de a italianiza Orientul. Ea n'ar avea deci interesul de a sprijini naționalitatea coloniștilor

ei, ast-tel ca aceștia să nu se piardă și așa am putea fără a ne expune la disgrafia acestui stat a impune copiilor coloniștilor învățarea limbei românești prin care s'ar grăbi desnaționalizarea lor și contopirea lor cu populația română.

Deschiderea de mine, lucrarea mai rațională a pământului și întreprinderea de fabrici va necesita numai de cât o sporire a populației, o introducere în țară de lucrători și meșteri care să se priceapă în unele trebi speciale. Acești lucrători să'i aducem pe toți din Italia.

Mijlocul practic este chiar găsit și ne-a venit iarăși fără stăruințele noastre. Dl. Enrico Croce a propus de mai mult timp colonizarea de-o cam dată a Dobrogiei cu Italiani, și anume în niște condițiuni de tot bune. S'a oferit acum să aducă un număr de Italiani cu tot personajul necesar unei colonii precum ingineri, arhitecți, medici etc. Această propunere a fost însă ca și ca respinsă, din teama de a nu displăcea Rusiei, care nu putea videea cu nepăsare întărirea unui element neslavon în Dobrogi.

Ori-care ministru, deputat, om public sau privat, într'adevăr *patriot* nu va înceta însă de a reclama *colonizarea României cu Italiani* ca unul din mijloacele cele mai potrivite pentru a eși din starea disperată în care ne aflăm.

Rămâne acum de cercetat, care ar fi modul cel mai favorabil pentru colonizare? și anume mai întâi

ne întrebăm, dacă privații sau statul ar trebui să iee inițiativa acestei măsuri însemnate. Noi credem că Statul, și eată pentru ce. Mai întâi este cunoscut că la noi în țară Statul este cel mai mare proprietar, prin urmare el are interesul cel mai puternic la înmulțirea populației. Apoi colonizarea cere o mulțime de cheltueli, care numai cât cu greu pot fi întreprinse de privați; cheltueli de drum și de așezare a familiilor colonizate. În fine Statul în omnipotența sa legiuitoare asupra averii sale poate să dispună de dânsa cum îi va părea mai bine, pe când asupra privaților n'are un drept de expropriare de cât în virtutea unei despăgubiri adese ori foarte urcată. Dacă este deci ca colonizarea țerei cu Italieni să nu rămână ca o încercare zădarnică făcută de câți-va proprietari, ci să devină un sistem general aplicat țerii întregi spre cel mai mare folos al ei, trebuie ca Statul să iee inițiativa acestei întreprinderi, fiind siguri că privații, îndată ce vor vîdea rezultatele bine-făcătoare ale acestei măsuri, se vor grăbi a o imita.

Este acum a altă întrebare: Cum să se așeze aceste colonii? Să se înființeze sate nou italiene ca comune a parte, precum sunt satele ungurești din ținutul Bacăului? Să se facă cu alte cuvinte așezări compacte de colonii cari să fie deosebite de rămășițele populației?

Noi credem că aceasta ar fi o eroare. Din contra suntem de părere a respândi acest element dătător

de viață în toate comunele, în toate cătunele, pentru ca ast-fel țara întreagă să se folosească de puterile și avântul cel nou adus de el. Mijlocul practic pentru a face aceasta ar fi următorul. Anume să se așeze Italieni pe locurile acele ce au rămas prin comune pustii prin părăsirea lor de proprietarii lor sau moartea lor fără moștenitori. Și să nu se creadă că aceste locuri sunt puține. Nici n'avem idee câți oameni la noi își părăsesc căminul lor, și apucă lumea în cap ducându-se din țară și emigrând pe aiurea pentru a scăpa de greutatețile cu care sunt împovorați la noi.

Nici nu avem idee de numărul de oameni morți fără moștenitori fiind că toți copiii le-au murit înainte. Dacă s'ar face o statistică a acestor două clase de oameni am rămânea înmărmuriți dinaintea cifrelor ce ni le-ar arăta. Ca exemplu putem aduce comuna Flămânzii în care sunt peste 600 locuri rămase goale de la morți și dispăruți!! Se'nțelege de la sine că comunele cele prea mici ar trebui excluse într-un cânt nu am putea așeza în ele două sau trei familii de Italieni și aceasta din motiv mai ales religios. Căci aceste puține familii n'ar putea să întrețină o biserică de rital lor, ceea ce este absolut necesară pentru viața lor morală. În comunele însă mari acest mijloc 'l credem tot atât de practic pe cât și de ușor de realizat. Apoi mai este de observat că dăm noilor veniți pământ indetul (partea unui

sătean), cu care ei s'ar găsi foarte mulțămiți, căci în țara lor au mult mai puțin.

XXVII. Desvoltarea industriei mici.

Industria mică câtă există în țara noastră este mai toată în mâinile streinilor. Pentru a deschide Românilor și alte ramuri de ocupație de cât acele ale agriculturii, funcțiilor și profesiilor liberale, trebuie îndreptată activitatea lor și asupra indeletnicirilor industriale.

Pentru a putea descoperi metoda de întrebuințat spre a isbuti în această întreprindere, trebuie să ne dăm sama mai întâi de cauzele ce au adus ruina industriei mici în țara noastră care, nu mai mult de cât cu 50 ani mai înainte, era o stare dacă nu înfloritoare, cel puțin indestulătoare.

Părăsirea indeletnicirilor industriale de poporul român datează de la regulamentul organic încoace. Boerii fiind prin acel regulament singurii oameni protegiați în țările române, și pe de altă parte tradițiunile vechi dând numai lor onoarea și considerația, ise născu un curent care sporia pe fie-ce zi numărul boerilor, desbinând necontentit elemente din clasele inferioare ale societății pentru a-i înalța la treapta înviduită a privilegiaților. Fiul neguțitorului, a meseriașului își dedea toate ostenețele lumii pentru a dobândi un titlu de boerie și se mândrea cu șătră-

ria sau cu slugeria, mai mult de cât un postelnic cu boeria lui de sute de ani. Boerii însă, se înțelege de la sine, că nu se mai puteau indeletnici fără a deroga cu treaba părinților lor, ci și caută pânea intrând în vre-o cancelarie, bătând la tălpi averea adunată de stremoși prin o muncă onestă și productivă, și ast-fel ajungeau niște adevărate lipitori sugând neconținut din budgetul statului cu toate că sângele acestuia devenea tot mai sărac, mai palid și mai lipsit de elemente nutritive. Veni mai târziu reforma întregii noastre vieți sociale, resturnarea boerilor, a privilegiilor și egalitatea civilă și politică proclamată ca temelie așezămintelor noastre. Sub această suflare a unei vieți nouă ce adiea peste România, și dinaintea căria se risipiră ca negurile la lumina soarelui toate creațiunile trecutului, trebuia însă ca această tendință să îmbrace o formă democratică accesibilă tuturor și aceasta fu *știința de carte*. Ceea ce înainte erau boerii deveniră acumă cărturarii, cei ce știeau să încâlcească două buchi pe hârtie, să întocmească o jalbă, un referat, și mai incoace un proces-verbal sau un raport.

Am dori însă să nu fim rău înțeleși; să nu se creadă că această prețuire a cărții are de motiv conținutul ideal al ei: că știința de carte dând de acumă înainte onorurile și chiar averea în statul Român, se va prețui partea curat intelectuală a științei și literaturii. Cartea în înțelesul întrebuintat de noi este partea brută a acestei ocupații, artă cu

totul mecanică a scrisului și a cetitului și partea cea cu totul minimă de lucrare intelectuală necesară pentru a putea da naștere unei concepțiuni de cancelarie.

Cine au dat naștere acestei îndreptări a spiritului public către ocupații neproductive? Răspunsul este Statul: acesta împărția boeriile și ademenea pe toată lumea a umbla după dâensele; acesta împărțește astăzi funcțiile, și creează mijloacele de a se pregăti pentru dâensele, scoalele, patronează tot ce se referă numai la producerea de funcționari așa în cât el singur pare a spune tuturor locuitorilor: »limanul, scăparea și viața voastră este numai la mine. Alergați toți la ugerile mele mănoase, că veți găsi bogată și nesecată hrană, pe când apucându-vă de indeletniciri neatârinate veți fi cu toții expuși peirei. De aceea eu ca un bun părinte, nici nu vreau să vă înlesnesc învățarea de lucruri ce ar fi streine trebuințelor mele, ci toată creșterea și învățătura voastră va fi numai și numai pentru a mă servi pe mine.» Ast-fel grăește Statul și glasul seu fiind ascultat, parte de voe parte de nevoe, triumfă în toate părțile și împiedecă cu totul îndreptarea spiritelor către indeletnicirile productive.

Este întrebarea acuma, de unde poate veni schimbarea acestei îndreptări, a căreia falșitate și pericolul rezultă sperăm îndestul din studiile de până acuma? De la privați?

Este o școală curioasă în economia politică care

susține neamestecul statului în treburile societății, ci lăsarea acesteia la propriile ei puteri. Este școala cu principiul «Laissez faire, laissez passer», aplicat la interior. Dar cel puțin atâta să nu pretindă această școală: că privații să îndrepte greșelile comise de Stat și o sumă de pigmei cum sunt privații să înlăture stânca resturnată în calea societății de urieșul acela ce se numește Stat.

Prin urmare într-o direcțiune cea falsă introdusă în societatea noastră este pornită de la Stat, tot aceasta trebuie să o și îndrepte și să readucă în mintea ei mersul cel sănătos arătat chiar de natură spre lecuirea ei.

Mijloacele pe cari Statul nostru le ar putea întrebuința pentru a aduce earăși în societatea noastră o mișcare industrială ar fi următoarele:

1). Reformarea sistemului de învățământ în sensul arătat de noi mai sus, anume ca să se imputineze școlile care dau naștere numai la funcționari și să se înmulțască școlile acele cari ar da naștere la ocupații productive.

2). Incurajarea din partea Statului a tuturor ocupațiilor industriale, precum: prin burse acordate acelor tineri cari ar dori să învețe în străinătate vre-o meserie. Ajutarea cu un mic împrumut a celor ce ar vrea să deschidă un stabiliment industrial, îndată ce au eșit din școală. Concursuri industriale pentru meseriașii români și premii pentru acei ce ar escela prin producerile lor.

3). Inlocuirea legii mezaturilor pentru darea in antreprisă a diverselor trebuinți industriale ale Statului și a Comunilor cu darea prin invoală, așa ca să poată preferi industriașii români, luându-se măsurile necesare pentru îndepărtarea abuzurilor ce s'ar putea comite, și aceasta chiar cu pericolul de a se da ceva mai scump de cum s'ar da prin mezat.

La aceasta de-o cam dată s'ar putea mărgini acțiunea statului, rămânând a se lua la vreme de nevoie și alte măsuri potrivite cu împrejurările pentru încurajarea industriei române.

Dar dacă statul ar trebui să dea impulsul, nu rămâne mai puțin de lucru societății pentru a grăbi renașterea industrială. Societatea prin ce alta ar putea încuraja mișcarea industrială de cât prin sprijinirea meseriașilor români? S'ar putea forma niște asociațiuni care să se lege a cumpăra lucrurile trebuitoare cu preferință de la industriași români; dar pentru ca aceasta să fie cu putință, trebuie să vină întâiu Statul să ne dea prin scolile sale, industriașii necesari, căci astăzi d. e. ar hotări in zadar damele române a-și face rochiile lor la croitori sau croitoare române, dacă nu există nici macar una din a iceste in tot cuprinsul țerei.

In asociațiunile aceste pe care le propunem pentru sprijinirea industriei, ar avea un rol cu deosebire frumos clasa bogată și mai ales acea aristocratică a societății noastre. Din aristocrația noastră a rămas numai numele și oare-cari tradițiuni de fa-

milie. Totuși urmași boerilor vechi, cari știau la vreme de nevoie să pună peptul pentru apărarea moșiei părintești, precum au făcut'o la răpirea Bucovinei și a Basarabiei, ar putea, amintindu-și tradițiile familiilor lor, să pună peptu și acuma când este în joc nu pierderea unei provincii ci a întregii noastre existenți economice de care este strâns legată existența politică; ar putea, ca unii ce dau tonul în modă—haine, încălțăminte, mobile, etc.—să se îmbrace cu materii provenite din țară, mai proaste dar naționale, să'și taie hainele lor la croitori români, să'și facă ciubote la ciubotari români silind ast-fel și pe societatea cealaltă să'i imiteze; dar pentru aceasta cum am mai spus'o, ne trebuie mai întâiu industriași români.

XXVIII. Industrie, știință, artă și literatură.

Desvoltarea industriei în țara noastră ar da un avânt și altor ramuri de ocupație care zac în cea mai mare lincezală și care sunt earăși esențiale civilizației: știința, arta și literatura. Cât de puțin sunt prețuite aceste ramuri de cultură nu avem nevoie a demonstra; atât vroim să arătăm ca simptom al reului ca într'o capitală mare ca Bucureștii nu se află atâta timp nici o foaie literară; în toată Româ-

nia este o singură foaie de asemenea natură: «Convorbirile» și una singură științifică «Revistă de agricultură», care se susțin mai mult prin subscrieri de cât prin abonamente.

Cât despre artă n'avem nevoie să mai vorbim. Ea este cu totul părăsită și cei câți-va pictori pe cari îi avem trăesc în condițiile cele mai grele, dacă n'au vr'o funcțiune.

Poate se va părea cam curios ca această lipsă de viață intelectuală să fie atribuită de noi tot lăncezelei economice, dar noi credem a avea puternice temeieri pentru a pretinde aceasta.

Cancelaristul care toată zioa cetește și scrie, nu e vorbă lucruri fără nici o valoare ideală, dar în ori ce caz lucruri scrise sau tipărite, se satură la extrem de acest soi de indeletnicire și când găsește un moment liber de sigur nu-l va întrebuița în același mod ca ocupațiunile sale obicinuite, ci va căuta să varieze jocul emoțiilor sale prin alt-fel de escitațiuni. Cancelaristul deci va avea un fel de groază instinctivă în contra ori-cărui product a cernelei și în loc ca în momentele lui de distragere să se indeletnicească cu poezia sau cu știința el se va apuca de jocul de cărți sau de alt soi de petreceri mai mult fizice. De asemenea va face avocatul, profesorul, inginerul și în genere profesioniștii liberali. Va trebui o dosă foarte puternică de idealism pentru ca un om ce se *slujește de carte ca mijloc de existență să o mai prețuiască și ca mijloc de dis-*

tracție, pentru motivul foarte simplu că viața pentru a nu deveni prea monotonă trebuie variată și că prin urmare *ocupația serioasă și distracția nu pot fi căutate în una și aceeași ramură de activitate.*

Dacă am avea în țară mai mulți meseriași, aceștia s'ar ocupa cu o muncă fizică și deci ar găsi în mod firesc variarea ocupațiilor lor în lucrări intelectuale, de îndată ce ar fi inzestrați cu o măsură cât de mică de cultură intelectuală, chiar cu aceea ce o dă școala primară. Ei ar încuraja mișcarea științifică, literară și artistică, și omul cu talent în aceste priviri ar putea trăi din munca sa intelectuală și indeletnicirile ideale n'ar mai fi numai cât niște *indeletniciri de lux.*

Că agricultorii la noi nu susțin mișcarea literară este earăși foarte natural întru cât agricultura este o indeletnicire prea mecanică și obosește așa de tare pe om în cât nu'i mai lasă altă dorință de cât odihna fizică, somnul, și nu odihna intelectuală. Clasele agricole sunt apoi lipsite la noi de ori-ce pregătiri pentru o distracțiune intelectuală chiar în elementele lor cele superioare: arendașii și proprietarii.

O a doua cauză a slăbiciunii mișcării intelectuale este sărăcia poporului. La noi dacă se tipărește o carte ce nu are un interes imediat (politică sau școală), atunci acea carte nu este cumpărată, și pentru a trece, suntem nevoiți de a recurge la diverse manoperi, din care subscripțiunile prin amici este

cea mai întrebuințată. Pentru ce aceasta? pentru că fie-care om are numai cât strictul necesar și a cheltui, fie chiar ori cât de puțin, pentru un lucru a cărui necesitate o simte așa de slab, pare o cheltuială cu totul zadarnică. Se gândește comisarul sau copistul din cancelarii că mai bine de cât a cheltui 20 franci, fie și pe an, pentru a se abona la ziarul literar sau științific, mai bine din cei 80 sau 100 franci pe lună el își cumpără o păreche de ciubote, mai ales că ce are să vadă în ziarul menționat? Tot negru pe alb de care îi acru sufletul cât mânjește pe zi.

Și să nu se obiecteze că la gazeta politică lumea s'abonează, că dacă cele literare și științifice sunt lăsate în părăsire, aceasta ar proveni din cauză că aceste din urmă sunt așa de proaste în cât nu pot mulțami înaltul gust estetic al epistaților și comisarilor din cancelarii. Mai întâi este de observat că în o societate toate lucrurile se asemănă: că literatura nu va fi la o nivelă așa de înaltă când toate celelalte ramuri sunt abia la începutul vieții lor. Apoi această literatură trebuie să mulțamească pe poporul ce i-a dat naștere, căci să se observe bine: spuninduse, de însuși poporul ce i dă naștere, că literatura sa este proastă, își dă chiar lui însuși un brevet de incapacitate și nu indivizilor ce se ocupă cu literatura, intru cât autorii acei reprezintă literatura poporului și alții nu mai sunt.

Noi ne pretindem însă foarte civilizați și au fost

chiar oameni la noi care au pretins că am ajuns culmea civilizației și că noi am dat exemplul altor popoare în mișcările lor către progres: ast-fel revoluția franceză și unirea Italiei n'ar fi de cât niște imitațiuni a unor fapte românești. Ne pare rău că nu putem împărtăși aceste păreri atât de sanguinice asupra stărei noastre celei înaintate, și că suntem de o părere tocmai protivnică, anume că dintre toate popoarele Europei, esceptând poate pe Turci, noi suntem cei mai înapoiți în civilizație. Căci la noi civilizația se crede identică cu politica și fiind că nici un popor în lume nu face multă politică ca noi, ca una ce este singura noastră ocupație, apoi credem că suntem civilizați lucru mare. Nu este îndestul a fi introdus la noi principiile liberale și civilizatorie dobândite cu singele lor de alte popoare. Pentru răsădită în grădina noastră și rădăcina libertăților, planta ce le poartă ca floarea sa mirositoare, civilizația ce constă din jocul multiplu și complicat al iților deosebite din care se compune: știința, arta, literatura, industria și comerțul.

XXIX. Comerțul.

Comerțul este în viața unui stat o indeletnicire mai puțin însemnată de cât industria și agricultura. Într'adevăr pe când aceste două indeletniciri produc valori reale, comerțul nu dă naștere la aseme-

nea, ci numai cât apropiere pe consumatori de producători inlesnind desfacerea produselor pentru acești din urmă și întrebuințarea lor pentru cei din tîi. D'între ocupațiunile economice prin urmare cea mai puțin productivă este comerțul și de aceea, în toate statele, comerțul cătă a fi restrîns pe cât se poate în ceea ce privește interiorul țerei, și mărginit numai la exterior în relațiile economice cu alte state, căci comerțul este un mijloc de exploatare.

Pentru a înțelege aceasta trebuie să intrăm în oare cari amănunțimi: comercianții cumpără mărfurile la obârșia lor și le vînd la locul consumațiunii lor, realizând un câștig pentru această muncă a lor, care constă în a apropria producătorul de consumator. Se înțelege că pe cât producătorul va fi mai departe de consumator pe atîta treaba comerciantului va fi mai grea și prin urmare mai bine plătită. Într'o țară industrială, care posedă fabrici, se înțelege de la sine că produsele acestora pentru usul interiorului țerei nu vor trebui transportate așa de departe, și prin urmare procentul ce'l va lua comerciantul, pentru munca sa, va fi comparativ mic. Din contra în o țară curat agricolă toate obiectele lucrute trebuie aduse din străinătate, și aceste viînd adese ori de foarte departe, procentul ce comerciantul îl va trage din lucrarea sa va fi mult mai mare. Țara agricolă este deci expusă a plăti un tribut foarte urcat unei clase de oameni ce nu produc în societate nici o valoare reală, ce nu o

imbogăţesc intru nimic prin munca sa. De aici vine tendinţa de a înfiinţa fabrici pentru a apropia consumatorul de producător şi a scăde în proporţiune birul plătit comercianţilor.

Tocmai în o asemenea stare se află ţara noastră. Ea neputând trece toate produsele pământului seu în lăuntru, ci trebuind să le vîndă în afară, are nevoie de comercianţi care să înlesnească asemenea transacţiuni. De asemenea ea ne producând nici un obiect fabricat ci trebuind să le aducă toate din străinătate trebuie să fie ajutată în această operaţiune tot de comercianţi. De aceea ţară în care să fie mai numeroşi comercianţi de cât în România nu este pe lume, şi mai ales nu este ţară în care procentul plătit comerciantului să fie aşa de urcat. Aşa de exemplu chila de grâu se vinde în străinătate cu 6 galbeni, comerciantul dă numai 4; mai plăteşte transportul 1 galben de chilă până la locul desfacerii şi câştigă un galben la chilă. Ast-fel în cât la 1,000,000 de chile vîndute esă din punga proprietarilor şi a arendaşilor 1,000,000 galbeni care intră în punga comercianţilor. De asemenea o păreche de mănuşi costă în Paris 2 franci 50 bani şi la noi 6, diferenţa socotind şi cheltueele transportului şi al vămii 1 fr. sau 1 fr. 50 b., dă câştig comerciantului 2 fr. la părechea de mănuşi, ceea ce este enorm. Dacă am avea fabrici în ţară şi o populaţie mai deasă aceasta ar consuma grăul şi popuşoiul şi s'ar trimite din ţară valori sub o formă mult mai

ușoară și mai condensată care ar aduce câștiguri mult mai mari de cât materiile brute ce le exportăm. Dar asupra acestei împrejurări ne am pronunțat într'un alt loc.

Ceea ce este însă și mai trist la noi în țară, este că comercianții mai toți sunt străini, ast-fel că străinătatea ne suge nu numai cât prin tributul cel mare plătit pentru produsele industriale, dar încă și prin împrejurarea că aceste obiecte nu sunt vândute în țară de cât de străini, după principiul comerțului »cumpără eftin și vinde scump« pe care 'l aplică cu toată asprimea cel puțin în partea lui de a doua cea privitoare la vânzare, care se efectuește în țara noastră.

Pentru ce străinii ce vin în țara noastră se indeletnicesc mai cu preferință cu comerțul? Pentru că nici o ocupație nu e mai ușoară și mai productivă. Șede jos și face bani care'i vin de-a gata în pungă. Pentru aceasta trebuie numai un capital înlocuit adesa prin credit, și ceva spirit de afaceri.

Care au fost mai ales cauza copleșirii țerei de străini?

Numai și numai lipsa industriei și necesitatea de a aduce toate lucrurile din țările străine. Acești străini viind mai ales din Austria și având relațiunile lor de credit în cea țară s'au așezat la noi și s'au apucat de comerț.

Dacă Evreii au năvălit și năvălesc încă în țara noastră, aceasta provine pentru că trebuie să se a-

copere un gol economic produs prin lipsa ocupațiilor industriale, și mijlocul cel mai sigur pentru a scăpa într'un mod efectiv de Evrei va fi introducerea de fabrici. Se spune că Evreul are multe calități bune și între altele se numără activitatea lui. Dacă vom privi bine vom vedea că activitatea Evrului la drept vorbind este foarte puțin obositoare. El are talentul de a face bani punând în mișcare numai gândul nu și mușchii sei, și să nu ni se arăte miseriei Evrei care lucrează zi și noapte pentru a câștiga o bucățică de pâne. Numărul comercianților a devenit așa de peste măsură în cât câți-va din ei sunt nevoiți a se apuca de meserii, și aceștia în lupta pentru viață spre a învinge prin concurență sunt nevoiți să muncească mai mult de cât acei pe care vroesc să-i învingă. În genere vorbind însă Evreul nu muncește, el stă, gândește și câștigă; munca sa este intelectuală și nu fizică.

Țara noastră suferă deci un rău îndoit care-i provine de la comerț. Mai întâiu din pricina prea marei număr de comercianți care sorb un mare profit din venitul țerei pentru ocupațiuni neproductive. Apoi din pricina că mai toți comercianții fiind străini, tot acest câștig esă din punga țerei pentru a trece în pungele lor.

De răul întâiu nu putem scăpa cât timp vom rămănea țară curat agricolă. De al doile însă, adecă acela că numai străinii sunt în afacerile de comerț ale țerei, am putea scăpa până la un punct măcar,

și mijloacele, prin care noi credem că am putea ajunge la acest rezultat, le expunem mai jos.

XXX. Comerțul mic.

Dacă Românul fuge așa de tare de industrie, apoi nu rămâne indoială că de comerț se va feri și mai mult; căci se pare că chiar de la natură există o ierarhie între cele trei ocupațiuni ale vieții materiale: agricultura, industria, comerțul, ierarhie care ar determina rangul lor de nobleță. Românul aristocrat până în suflet în ce privește ocupațiunile productive se dedă ramului dintâi, se îndepărtează de al doilea și se ferește de al treilea ca de o indeletnicire compromițătoare demnității sale. Că aceasta e numai un prejudeț îl înțelege ori-cine, dar este puternic înrădăcinat și mai tare de cât multe credinți ale poporului nostru. Este însă de observat un lucru: comerțul este cu atât mai desprețuit la noi cu cât el este mai mult exercitat de streini. Așa de exemplu în Oltenia comerțul este încă în mare parte în mâinile Românilor, și nu putem zice că acest fel de ocupațiune să fie așa de rău privit de Românii din acea parte de țară. În Muntenia unde comerțul este mai mult a străinilor începe acea îndepărtare de această indeletnicire, care ajunge la culmea ei în Moldova și mai ales în cea superioară care este mai în totul coplesită de Evrei. Cu

alte cuvinte: cu cât străinii ne-au răpiț din mâni ocupațiunea comerțului, cu atâta ne-am îndepărtat de dânsa ca de o indeletnicire ce ne ar compromite în demnitatea noastră și ar trebui lăsată altor neamuri precum lăsau și Romanii ocupațiile productive pe mâna sclavilor.

Prin această stare de lucruri ne este dată și calea pe care trebuie s'o urmăm în reaproprierea Românilor de indeletnicirea comerțului. Trebuie să facem ca partea acea de țară în care comerțul este încă prețuit și practicat să influențeze asupra celei în care el este lăsat în părăsire. Trebuie ca Oltenia să regenereze pe Români în această privire.

Olteanul este un om ce pare născut pentru toate manoperile pe care comerțul le întrebuițază spre a putea prospera, el este foarte econom, mai econom de cât Evreul, este muncitor în gradul extrem și are un spirit practic de o mlădiere deosebită. Aceste însușiri ale caracterului seu au îndepărtat până acum pe Evrei de părțile de dincolo de Olt și probabil îi vor înlătura tot-dea-una.

Pentru a învie comerțul mic mai ales în părțile de dincoace de Milcov unde este cu desăvêșire mort pentru Români, trebuie aduși Olteni *) pe care să-i opunem Evreilor și care sprijiniți fiind și de

*) Această idee care au primit realizarea ei practică în anul 1882 prin silințele d-lui P. Verussi a fost exprimată pentru prima oră de noi în anul 1879 în Studiile economice.

societate vor ajunge in curând să iee in mânilor comerțul, aducând iarăși in onoare această ramură de ocupațiune și redeschizind-o Românilor ca un bogat mijloc de inavuțire. Se'ntelege de la sine că trebuie început de la mic și mers treptat până la mare.

Trebuie început cu fructe, cu precupeția, cu chibrituri și mărunțușuri și numai cât atunci când Românul va vedea că-și poate câștiga zilnica hrană vânzind mere și pere, iar nu numai cât mânjind hârtie prin cancelarii, atunci se va putea apuca și de un comerț mai însemnat urcându-se încetul cu încetul in scara acestuia. Căci înțelegem prea bine: de un bancher evreu sau de o magazie mare străină este cu neputință de a scăpa de-o cam dată; de nenunerații pitici însă care sug mai rău poporul de cum l'ar suga lipitorile putem scapa mai ușor înlocuindu-i cu Români.

Am spus mai sus că societatea ar trebui să ajute pe micii comercianți români. Mai întâi prin înființarea de bănci in fie-care district la care comerciantul de bună reputație să găsească bani cu un procent mic pentru a putea preintimpina cele d'întâi cheltueli ale negoțului seu. Apoi prin legătura măcar între membrii ei cei mai culți, de a nu cumpăra lucrurile ce s'ar putea găsi la comercianții români de cât de la aceștia.

In sfârșit chiar guvernul ar putea să vină in ajutorul comerțului mic, prin introducerea in scoli

ca obligatorii a unor noțiuni începătoare de contabilitate în locul mulțimei de lucruri fără nici-un folos ce se învață astăzi, precum bună-oară dreptul administrativ, pentru a cunoaște constituția țerei, când elevul nu știe a ținea o mică socoteală de veniturile și cheltuelile lui.

Consequența necesară este că dacă nu vom lua de timp măsurile neapărate și proprietatea imobiliară va lua aceeași cale pe care au luat-o banul; căci chiar dacă vom opri pe străini de a cumpăra imobile totuși intru cât ei au numerarul, vor avea toate imobilele ipotecate lor, și ipoteca este uneori mai grea chiar de cât instreinarea prin atârnare în care pune pe proprietar de creditor. De asemenea guvernul ar putea face legi prin care să oprească vinzarea băuturilor spirtoase în comune, arendarea accisurilor și a altor venituri comunale de cât numai alegătorilor din o comună, ceea ce este de sigur permis, cu alte cuvinte a se considera și aceste drepturi ca niște drepturi politice. Prin aceasta s'ar sili pe Români să se apuce de negoț și greu este numai începutul. Indată ce Românii vor vedea că s'au îmbogățit câți-va din comerț, vor începe ca oile a trece toți pe aceeași părtie.

XXXI. Comerciul mare.

Comerciul mare al țerei noastre se face in doue direcțiuni: una a exportului, prin care produsele țerei noastre sunt duse in țeri streine și vândute a colo pentru a dobîndi banii necesari la susținerea vieței noastre; alta a importului prin care se aduc in țara noastră toate obiectele lucrate, de care avem nevoie. Comerciul in ambele aceste direcțiuni este in mânilor mai exclusive ale străinilor.

Relele ce provin din o așa stare de lucruri le am studiat aiure. Aici avem de arătat cum am putea aduce comerciul mare in mânilor Românilor.

Mai întâi observăm un lucru, că basa esențială a comerciului este creditul. Dacă ar trebui ca un comerciant să plătească la moment toată marfa câtă o cumpără, pentru a o vinde cu deamăruntul, comerciul n'ar putea exista nici-o clipă. Creditul însă trebuie să'l aibă comerciantul in țara din care cumpără, de unde el se aprovizionează. De aici ar urma natural ca străinii să fie cei mai potriviți a face comerciul in o țară care importă toate de la streini' in cât in această privință nu am putea găsi de o cam-dată nici un leac in privirea stărei României. In adevăr streinul când vine in țară are relațiile sale chiar stabilite in țara din care vine, creditul deschis, și este mult mai ușor in stare de cât un național de a deschide o prăvălie. De aceea in toate țerile, la inceput, comercianții de lucruri importate

au fost străinii și numai cât cu timpul s'au ridicat lângă ei și naționalii.

Dar dacă aceasta este așa pentru import, apoi pentru export lucrurile ar trebui să stea în starea normală, tocmai dinpotrivă. Aici cine are creditul și cunoștințele necesare? De sigur că naționalul. Dacă vine un străin să ne cumpere grăul noi îl vindem numai când vedem bani pe șin; căci ce încredere poate avea la noi un om din lume pe care nici nu'l cunoaștem nici nu l'am mai văzut vre-o dată. Din contra un proprietar sau un capitalist din țară pe care'l cunoaștem, cu care avem legături, poate să iee de la un cunoscut al seu sute și mii de chile pe simplul cuvânt său pe înscris, și să'i plătească tocmai după ce le va vinde și el. Prin urmare este evident că în privința comerțului de export naționalul va bate tot-dea-una pe strein.

Ei bine, cu toate aceste la noi este tocmai dinpotrivă și chiar în aceste ramuri a comerțului, pe care rațiunea ne spune că ar trebui să fie în mâinile naționalilor, le vedem exploatare tot de streini care câștigă sumele cele mai însemnate din exploatarea lor.

Pentru ce aceasta?

Alt răspuns nu putem avea din nenorocire de cât: din nepriceperea, lenea și neîngrijirea de interesele noastre cele mai de căpetenie, care au ajuns la un grad fenomenal.

Intr'adevăr să ne închipuim o organizare a proprietarilor noștri cam în felul următor, și să vedem

dacă n'ar câștiga cu toții sume foarte simțitoare în loc de ruina ce-i așteaptă cât timp vor fi vânduți străinilor și în Moldova mai ales Evreilor.

Să ne inchipuim că vre-o 50 de proprietari mari s'ar uni într'o societate și ar înființa într'un oraș un biou central pentru vânzarea de produse în străinătate, legându-se a nu vinde produsele lor prin altă cale decât prin acest organ. Biourul să trimită câți-va agenți pe la piețele cele mai însemnate de vinzare din străinătate, precum la Stetin, Londra, Marsilia, Odesa. Agenții, știind că se pot rezăma în tot-dea-una pe o câtime chile de grâu sau alte cereale ar contracta cu cumpărătorii și ar trimite arvonelile la biourul central care le-ar înmîna proprietarilor. Grâul s'ar expedii la destinație și banii ar sosi imediat.

Cât ar câștiga proprietarii este incalculabil. Acuma când vrea să vinză grâu, mai ales dincoace de Milcov, se adresează proprietarul la d. Moisi care îi dă 2 napolioni pe chilă; se îndreaptă atunci către d. Burăh care îi dă tot 2 napolioni pe chilă. În sfârșit se adresează către d. Naftule care nu sporește nici-un ban peste prețul convenit între dînșii, și așa proprietarul sau arendașul, având numai de cât nevoie de bani, vinde grâul cu acest preț înjosit, pe când pe piețele străine el stă peste 80 franci chila; încât profitul în loc de a intra în punga proprietarului intră în cea a comerciantului.

Cu organizarea cea de mai sus s'ar pierde cel

mult 4 la sută din prețul ce l'ar oferi streinii, anume 2 la sută pentru biuroul central și 2 la sută pentru agenți; pe când așa se pierde 25 și adesa chiar 50 la sută.

Cum au ajuns Evreii a avea in mânilor lor mai tot numerarul țerei? Mai ales prin comerțul cu cereale. Să'l luăm odată din mânilor lor și i-am repune pentru tot-dea-una. Și să se observe pentru aceasta n'avem nevoie nici de capital, nici de cunoștinți, nici de nimic. Puțină bună-voință și înțelegere a interesului nostru și totul e câștigat.

Se înțelege de la sine că injghebând prin Români legături cu streinătatea, aceștia ar căpăta credit și ar putea mijloci ca comisionari cumpărarea de mărfuri, încât prin acest mijloc, am putea aduce cu incetul și comerțul de import macar in parte in mânilor Românilor.

PARTITA LIBERALE
ȘI
MISCAREA ECONOMICA.

I.

În secolul nostru, unde elementele ideale sunt respinse tot mai mult și înlocuite cu un materialism din ce în ce mai rafinat, se înțelege că și idea dreptului trebuia să sufere o transformare și să devină în ultima analiză urmarea neapărată a puterii. Nu e vorbă cam așa a fost în toate timpurile și istoria omenirii s'ar putea caracteriza prin împilarea celui slab de către cel tare; dar în timpurile mai vechi, unde această teorie încă nu era sistematizată, tot se vedea din când în când excepțiuni de la regula generală. Ele au devenit însă din ce în ce mai rari cu cât a înaintat civilizația, în cât astăzi predominesce fără îndoială principiul cel atât de anti-filosofic: forța primează dreptul.

Aceasta poate să ne pară curios în un secol în care dreptul privat a propășit într'un grad atât de însemnat, în care fără îndoială justiția este împărțită între oameni după o cumpănă mult mai dreaptă. Este însă de observat că justiția chiar cea privată are nevoie de o putere spre a fi introdusă în viața

reală. Înăuntrul unui stat puterea cea care face să se respecte dreptatea, este cea a statului însuși, care stă d'asupra puterilor individuale. Intre state însă unde să găsim cea putere superioară care să impună voința sa peste cele singuraticice? Ea neesistând, urmăază ca să fiă înlocuită de puterea fiicăruui stat, și fiind-că puterea joacă in lume rolul precumpănitor, urmează numai de cât ca principiul barbar, amintit de noi mai sus, să conducă și astă-zi destinele lumii civilizate.

De aici uă maximă in care se resumă înțelepciunea supremă a popoarelor:

Fii tare dacă vrei să trăiesci.

In statele vechi, puterea atârna de la cu totul alte elemente de cât in cele de astă-zi. Lupta făcându-se corp la corp, voinicia individuală și agerimea mișcărilor otăra isbênzile. Legăturile intre popoare fiind încă foarte restrânse, fie-care trăia cum se zice din propriul lui său, și bogăția sau sărăcia unui popor era uă afacere curat lăuntrică. Spartații puseseră ca maximă de stat sărăcia poporului lor și cu toate aceste a fost unul din popoarele cele mai tari ale vechimei. Bogăția la popoarele vechi era uă nenorocire; ea disolva societatea, ce nu era încheată prin nenumăratele legături ale timpurilor moderne și era deci uă cauză de decădere și nu de progres. Romanii, Grecii, Cartaginesii au perit când au devenit bogați.

Societățile și popoarele moderne își intemează via-

ta pe cu totul alte principii. Ținta vieții moderne este dominarea omului asupra naturii și gradul acestei predominii măsoară gradul civilizației sale. Viața antică își avea principiul existenței sale în stăpânirea omului asupra semenului său, sclavia; ea căuta să robească pe un individ celui l'alt. Noi dăm libertate tuturor oamenilor și unim împreună puterile noastre spre dominarea naturii. Acel popor va fi astăzi mai tare, care va ști mai bine să exploateze cea întinsă împărăție, care prin știința sa va pătrunde mai multe din tainele firei, care prin munca și activitatea sa va ști să tragă din ele mai multe foloase. Poporul ce va avea mai multă știință, activitate, va predomini de la sine asupra celor mai puțin inzestrate, va arunca asupra lor munca cea brută și puțin plătită, păstrând pentru sine cea mai fină și mai producătoare. Ast-fel poporul incult va cădea în robia celui mai cult; dar această robie nu mai are caracterul barbar și crud al robirii antice, basată pe putere; ea este dreaptă și îndreptățită, căci este predominarea meritului asupra nesciinței, a lumii asupra întunecului.

Puterea națiunilor nu mai stă deci astăzi în vârtutea fizică ci în știință și în bogăție.

Era deci firesc lucru ca poporul român, uă dată cu desvoltarea sa politică, care l' duce tot mai aproape de ținta sa firească, neatârnamarea sa națională, să își îndrepte luarea aminte și asupra deschiderei unor izvoare tot mai mănoase de bogății,

care se întâmpine nevoile tot crescânde ale vieții seale.

Și cu toate aceste pînă în timpurile din urmă politica urmată de guvernele noastre nu urmăria nici uă țintă economică. Desvoltarea avuțiilor noastre se făcu fără concursul lor, pe calea fatală a necesității. Deschiderea comerțului Mării Negre corăbiilor străine în urma tratatului de Andrianopole, dădu avânt agriculturii noastre. Pacea de Paris și deschiderea navigației Dunărei, spori comerțul țerilor române într'un grad neașteptat.

Ideile însă înainte de a se realiza în practică trebuie să și facă calea lor prin mintea teoretică. Așa și ideea mamă a mântuirii noastre naționale, unirea, a trebuit să clocească mult timp în gândurile ascunse ale Românilor, până când pornindu-se ca un curent resturnător a tuturor pedicelor, putu să înrunte voința Europei și să se realizeze în potrivea ei.

Necesitatea unei desvoltări a mijloacelor noastre de inavuțire avu și ea apostolii ei teoretici.

În primul loc trebuie să punem pe răposatul *P. Marțian*, cap al oficiului statistic de la întemeerea lui pînă la 1864, când moartea îl răpi cu mult prea timpuriu, spre marea daună a poporului nostru. Inzestrat cu uă minte pătrunzătoare, el scia să deosibească în sciința economică adevărurile aplicabile la starea țerii noastre, nu lua toate teoriile inventate ad-hoc de economiștii Europei pentru a sluji interesele comerciale ale țerilor lor drept adevăruri

neindeelnice, și sprijinia în analele statistice și economice ideile cele mai priincioase poporului român. Mintile nefiind încă coapte pentru asemenea gândiri, ele resunau în deșert și trebuiau să fie trezite și improspătate de timpurile mai noi pentru a incolți și a contribui la fericirea poporului român.

Martian susținea între altele că libertatea comerțului ucide industriile noastre câte au mai rămas și împiedică născerea unor ramuri noi; că învățământul ce se dă în școlile noastre nu este potrivit cu interesele și nevoile țerei și recomandă din toate puterile sale instrucțiunea profesională; cerea ca agricultura noastră să perfecționeze sistemele seale de producțiune, îmbunătățirea mijloacelor noastre de comunicațiune, înființarea de institute de credit, etc., etc. Într'un cuvânt, el pune un întreg program de regenerare economică, pe care nu i-a fost dat însă să-l vadă îndeplinit și nici măcar început. Alți scriitori care lucrau în direcțiunea arătată de Martian, fură d-nii *Ion Ghica* și *P. S. Aurelian*, cel întâu prin »Convorbirile economice«, al doilea prin mai multe scrieri economice și mai ales prin »Revista științifică« care în timpurile din urmă dădu naștere unei reviste mai speciale de agricultură. ¹⁾

¹⁾. Amintim și uă lucrare a noastră publicată întâu în »Convorbirile literare« supt titlul »Starea noastră economică« 1873 și reprodusă în formă schimbată în uă broșură separată din 1879, supt titlul de »Studii economice,« și acuma retipărită la începutul acestei cărți.

Prin aceste lucrări fundamentale, care provocară uă mișcare în ziare, publicul începu a se deprinde la noi cu întrebările economice. El se pătrunse în curând de adevărul cel mare că cea d'întîiu îngrijire a unei țări trebuie să fie aceea de a-și deschide isvoare de îmbogățire, în cât cu încetul pătura ideilor economice îngroșindu-se neconținut, ajunse un timp în care ele își făcură loc către lumea esteroară, și pătrundând în realitatea lucrurilor, transformară pe acestea, spre marea fericire a poporului român, în sorginte de înavuțire.

Onoarea începutului în această privire aparține partitei liberale și în rîndurile ce urmează ne vom încerca a arăta importanța creațiunilor economice realizate pînă acum pentru țara noastră prin silințele partitei liberale, precum și ce mai rămîne de făcut în această privință.

Căci abia începutul s'a făcut; dar aceasta era mai greu. De îndată ce se vedură rezultatele priincioase e cător-va aședăminte economice, interesul pentru asemenea lucruri nu poate de cât să sporească pe fie-ce di. Era economică a trecut la noi în domeniul practic și de acum înainte va ține locul ce i se cuvine în preocupările poporului nostru. Pînă acum am fost nisce ideologi; credeam că din creațiuni teoretice pot să decurgă buna stare și bogăția. Ne ocupam numai cu legi care schimbau forma din afară a aședămintelor noastre (amintim numai cât schimbările repetate a legii comunale, de percepții

și de urmăriri), fără a căuta să transformăm prin asemenea orânduiri însuși esința traiului nostru. În sfârșit ne-am trezit; cu uă puternică lovitură de cârmă am schimbat direcția mersului nostru, și am apucat pe calea roditoare și mănoasă a îmbunătățirilor economice. Ne rămâne de arătat pentru ce această schimbare a trebuit să se facă de partita liberală.

II.

Propășirea în toate țările lumii este datorită acelei clase a societății care este nemulțumită cu starea de lucruri esistentă. Ea pornesce de obicei de la clasele apăsate și desmoscenite de bunurile acestei lumi. Clasele domnitoare, care se bucură de toate foloasele, care sunt împărtășite cu toate avantajele, se opun curintelui ce voesce să distrugă pozițiunea lor privilegiată și să pună p'ua treaptă d'ua potrivă impilați și impilători. Aceste două elemente ale oricărei societăți dau nascere la două direcțiuni opuse în conducerea popoarelor, care, când viața acestora este liberă, se grupează în două partite: cea liberală sau progresistă și cea conservatoare.

Se 'nțelege de la sine că partita conservatoare voind să păstreze ceea ce are, pozițiunea ei va fi cu atât mai bună cu cât se va sui mai înapoi în timp. Ast-fel pozițiunea nobililor era mai bună în timpurile trecute de cât în vremile noastre; boierii în epoca fanarioților sau supt regimul regulamentului erau în uă stare mai profitabile intereselor lor

de cât acum. Cu cât trece timpul, cu atât el răpescce câte uă prerogativă de la clasele privilegiate și o trece supt forma de drepturi in tabăra opusă. Mișcarea socialistă din vremile noastre, cu toate abaterile ei, cu toată ura și inverșunarea ce provoacă in contra ei, nu e mai puțin adevărat că represintă uă nouă fasă a vecinicei lupte incinsă între esploatatori și esploatai.

Este mai presus de ori-ce indoeală că mersul istoriei nu poate de cât să aducă daune partitei conservatoare, căci cea liberale nu poate câștiga absolut nimic care să nu fi fost pe nedrept reținut de adversarul ei. Pe când deci partita liberale va aștepta de la *viitor*, realizarea speranțelor sale, cea conservatoare va căta cu durere la *trecutul*, cu care împreună sboară tot mai departe fericirea d'altă dată.

Din această analiză rezultă cu necesitate că partita conservatoare să ia cât să poate de puțin inițiativa unor modificări a stărei actuale, să se silească pe cât se poate a mănține formele esistinte, dacă nu îndrăsnesce a se reintoarce la forme mai vechi, supt presiunea 'nainte mergătoare a partitei progresiste.

Cămătarii, d. e., represintă in privința capitalurilor elementul conservator. Este mai presus de ori-ce indoeală că clasa lor va vedea cu neplăcere uă lege care să stabilească un mactimum al procentului sau nisce institute de credit care să micșoreze dobânda: și fără indoeală că dacă ar atârna numai de la ei

inființarea unor asemenea așezăminte, ele nici uădată n'ar vedea lumina ȃilei. Cum putem noi preține, afară de rare excepțiuni, ca fabricantul să împartă uă parte din căștigul său cu lucrătorul, cât timp poate înlătura de la dēnsul uă atare necesitate? Cea mai elementară cunoșcință a naturei omenesci ne va arăta neputința, ba putem ȃice nebunia unei asemenea pretenții. Sē ne inchipuim cei lipsiți de astă-ȃi in locul celor avuți și pe aceștil-alți in nevoie. Oare credem că s'ar schimba împreună cu persoanele și relațiunile necesare ce derivă din natura lucrurilor? Nu face pe om liberal sau conservator nascerea sea, sau carecterul său, afară de foarte rari excepțiuni, ci interesele in care el este coprins.

In lupta pentru interese, născută din antagonismul acestor douē partide, se aruncă adese-ori pe socoteala intențiunei nisce procederi care 'și au rădăcina lor in cause neconsciute. Intru cât aceleași bunuri sunt de împărțit: puterea politică, favorurile, bogăția, se 'nțelege de la sine că cei ce'și dispută asemenea lucruri nu pot s'o facă c'uă răceală filosofică. Liberalii vēd in conservatori nisce usurpatori; acestia in liberali nisce revoluționari.

Așa stau lucrurile din punctul de vedere individual. Sē'l cercetăm însă din unul ce stă mai presus de pasiunile egoiste.

Este evident că fie-ce om are dreptul dacā nu a uă soartă egală pe acest pământ, cel puțin la

una proporțională cu însușirile cu care natura l'a inzestrat; căci dacă natura este nedreaptă în împărțirea favorurilor seale, nu înțelegem pentru ce societatea ar fi mai dreaptă de cât dânsa. Pozițiunile moscenite sau usurpate devin, din acest punct de vedere, uă nedreptate și tendința partitei liberale d'a le răsturna e îndeplinirea unei cerinți a rațiunei. *Aici stă avantajul partitei liberale asupra celei conservatoare*; de acea vedem destul de des oameni care prin interesele lor ar trebui să fiă conservatori devenind liberali prin ideile lor, pe când nici uă dată contrariul nu are loc. *Liberali din principiu pot să fiă; conservatori sunt numai cei ce au interes să fiă, sau creaturele lor.* Întru cât partita liberale este acea ce reprezintă mișcarea rațională în omenire, pe când cea conservatoare înfățișează numai p'acea egoistică, rolurile pe care aceste două partite ar trebui să le îndeplinească în stat ne sunt date de la sine:

Rolul partitei liberale este de a conduce destinele țărilor, acela al celei conservatoare de a fi în opoziție.

Și se se observe că aceste două partite sunt chiar de aceea nisce elemente necesare în viața națiunilor, fiind că ele există în tot-d'a-una. În tot-d'a-una uă clasă își apropiază uă poziție mai bună; în tot-d'a-una uă alta va exista să bată cetatea în care caută să se închidă cea d'ântei. Și partita conservatoare are un rol minunat în viața politică a unui popor, acela de a ține cumpăna mișcării, ca să nu se arunce mersul poporului în o cale prea prăpăstuită.

Numai cât acesta e rolul natural al partitelor, și dacă une ori chiar e bine ca conservatorii să ajungă la putere, aceasta tot numai spre a ascuți mintea și înțelepciunea partitei liberale, ca atunci când se află la cârma țerei, să nu se abată de la calea adevărului, a binelui și a dreptății.

Mergem către viitor și viitorul e al progresului, al libertății și egalității, al principiilor pentru care luptă partita liberale. Trecutul, urîciosul trecut cu privilegiile sale, cu apăsarea unei clase asupra celei-l-alte, eacă patrimoniul conservator. Și Europa merge astăzi cu pași tot mai grăbiți către domnia partitelor liberale.

Această analiză ne va lămuri pentru ce partita conservatoare n'a luat în mână sea conducerea mișcării economice, sau chiar a sacrificat interesele țării întăririi pozițiunei sale politice (convenția comercială cu Austria). Imbogățirea generală a unei țeri aduce foloase mai ales claselor de jos ale societății. Așa progresele industriei moderne în apusul Europei au ridicat uă clasă, ce înainte zăcea în pulbere, în fruntea mișcării politice. Când s'a putut întâmpla revoluția cea mare francesă? Numai atunci când starea a treia a ajuns prin poziția ei economică să predomnească în Franca. Partita conservatoare trage și ea foloase din bogățirea unei țeri; dar acele foloase economice sunt departe de a plăti pierderile politice, în cât *pentru conservatori sărăcia unei țeri va fi uă pozițiune în tot-d'a-una favorabilă*. De aceea

cu toată liniștea comparativă ce a predominat de la 1871 până la 1876, nu vedem că partita pe atunci la putere să fi îndrumat vr'ună reformă însemnată economică. Partita liberală, după ce a asigurat țerei pozițiunea politică ce decurgea cu necesitate din evenimentele petrecute între Statele cele mari care ne incungiură, puse mâna în sfârșit și la regenerarea economică a țerei, care este neapărată pentru a da trăinicie pozițiunii politice, dobândită cu atâtea jertfe. Dar să fim drepți. Se putea oare cere de la partita conservatoare emanciparea economică a țăranului? Uă lege ca aceea a creditelor agricole ș'a modificării tocmelilor era cu putință să iasă din rindurile partitei conservatoare? Și cu toate aceste dreptatea cea mai elementară, interesul cel mai vedit *al țerei* cerea asemenea legi. Ce dovedesce aceasta? Numai atât că nu conservatorilor poate fi incredințată conducerea țerei noastre, afară poate de voim să fim în tot-d'a-una robul străinului.

III.

Idealul partitei conservatoare este păstrarea stărei date a unei țeri. Șciind că ori-ce inoie, ori-ce avânt al poporului poate să sdruncine pozițiunea ocupată de dânsa, ea se feresce de ori ce schimbare în direcțiunea apucată, se silesce a menține așezămintele esistente, fie ele cât de rele a păstra în relațiunile politice tot-d'a-una aceeași normă de purtare, se teme de ori-ce întreprinderi nouă pe care

le numesce aventuroase, și toate sforțările seale nu tind la alt-ceva de cât a păstra uă poziție dobândită. Dacă uă asemenea purtare poate fi foarte potrivită pentru scopurile sale private, fără indoeală că interesele bine înțelese ale unei țeri cer une-ori mai multă îndrăsneală, uă politică mai otărâtă, infruntarea pericolelor când nevoia o impinge la aceasta.

Ce ar fi ajuns oare țara noastră dacă cu ocazia războiului din 1877 ar fi urmat politica, demnă de epuri, consiliată de partita conservatoare; să ne retragem la munți și să așteptăm cu brațele încrucișate rezultatul războiului? Cum am spus'o și aiurea, cea d'ântei urmare a pretinsei noastre neutralități ar fi fost desarmarea ostirei noastre și luarea ocârmuirii țerii din mânilor guvernului român și, uădată ocârmuirea încăpută pe mânilor Rusiei, afară din degradarea în care ne ar fi adus, cine scie dacă ei ar mai fi părăsit-o ¹⁾.

Rolul energetic și otărât luat de guvernul liberal față cu conflictul ruso-turc, a procurat țerii mai multe foloase, pe care se'nțelege c'a trebuit să le plătească în destul de scump, având a-face cu nisce puteri ce doreau cu ori-ce preț încheierea păcii, și care deci nu erau să se uite la strigățile după dreptate a unui mic Stat, când aceste ar fi pus în joc liniștea Europei. Independința României și consolidarea Statului prin punerea Coroanei regale pe capul unui membru al familiei Hohenzollern nu poate

¹⁾ Răsboaiele dintre Ruși și Turci II, p. 340.

fi privită de nici un om serios ca un câștig înșelător, atunci când creațiunea Bulgariei ne pune de facto in stare de independință față cu Turcia, și eram deci espuși acum fără nici un sprijin furtunilor europene. Acest avantajiu imens unit cu dobândirea Dobrogei, indulcesce fără indoeală perderea Basarabiei și răscumpără împământenirea câtor-va israeliți.

Dacă am amintit aceste fapte ale politicei esteriore, am făcut-o numai pentru a arăta că era lucru firesc ca in timpul sbuciumărilor provocate prin implinirea lor, partita liberale, ce trebuia să și incordeze toate puterile pentru asicurarea esistenței noastre, nu se putea ocupa cu imbunătățirile economice.

Totuși din acest timp chiar datează prima măsură economică-financiară care a impins România in stadiul cel nou al desvoltărei sale, anume *emiterea celor 30,000,000 bilete ipotecare*.

Partita conservatoare, credincioasă macsimei sale: »feresce-te de lucruri nouă«, privi cu groază ideia creării unei așa numite monete de hârtiă. Și cu toate aceste isvoarele Statului erau cu totul sleite; deficitele rămase ca moștenire de la guvernul conservator apăsau creditul Statului, răsboiul aprins la granițele noastre și amenințarea unei conflagrațiuni generale făcea cu neputință negociarea unui imprumut, când fericita ideia a biletelor ipotecare veni să ne scoată din incurcătura in care păream infundați. Câte nu s'au spus in Camerile noastre asupra a-

cestei inoiri radicale; câte prevestiri de peire a Statului nostru nu s'au rezemat pe dânsa! Comparațiunea cu hârțiile rusesci, cu asignatele franceze, ba chiar cu banca lui Law n'au lipsit economistilor noștri din Cameră. Și cu toate aceste măsurile de siguranță a acestor bilete erau așa de bine combinate, în cât nici măcar scăderea la care se astepta chiar autorul propunerii, nu s'a realizat. Biletele și-au mântinit cursul lor *al pari*, pênă când uă nouă combinație tot așa de nemerită îndepărtă chiar și vinderea proprietăților ipotecate pentru stingerea acestor bilete. Banca de scompt, înființată curînd după încheierea păcii, retrase din circulațiune aceste bilete, în cât ast-fel Statul nostru scăpă din uă pozițiune cu totul critică, fără să plătească un ban procent pentru un imprumut de 30,000,000 de lei. Sototînd scumpetea cu care ar fi putut realiza acel imprumut în condițiunile anormale în care țara se afla p'atunci, s'a făcut uă economie de 18—20,000,000 de lei ¹⁾. După legea sea, banca e datoare să retragă din circulație biletele ipotecare preschimbându-le la casele Statului, fără a beneficia de prima de 10 % ce Statul acorda acelor ce ar fi cumpărat cu bilete ipotecare proprietăți d'ale Statului.

Ce lucru împingea pe opoziție ²⁾ a combate cu atâta inverșunare emiterea biletelor ipotecare? De si-

¹⁾ Ministrul de finance în ședința din 27 Februaru 1880.

²⁾ D-nii Carp, Drosu, ect.

gur că mai mult teama d'un lucru nou; căci argumentele indreptate contra biletelor ipotecare cu hârtie monetă, nu puteau fi serioase. Biletetele ipotecare erau nisce bilete de bancă *sui generis*, a căror garanție in loc d'a fi in un fond metalic, erau in pământ; hârtia monetă este ênsă aceea care are un curs forțat, *fără a fi garantată prin nici uă valoare reale*.

Dar chiar după ce biletetele ipotecare se dovediră a fi uă iscodire din cele mai nemerite, tot nu scăpară de loviturile partitei conservatoare, care nu putea erta celei liberale d'a fi isbutit in prevederile sale și d'a fi dat de greș prezicerile pesimiste ale adversarilor săi. D. Lahovari căută să arunce discreditul asupra acelei operațiuni, arătând că emiterea biletelor ipotecare ar fi scumpit agiul aurului, și ar fi urcat prețul tuturor obiectelor, când este cunoscut că biletetele erau mai căutate de cât argintul, și că acesta plătea agiu pentru ele.

Incercarea isbutită chiar peste asteptare cu biletetele ipotecare, a făcut un bine nemăsurat țerei noastre, a deprins-o cu *circulația fiduciară*, au învățat-o a eși din starea de sêlbătăciă economică in care se dă credință numai metalului sunător, și a introdus-o in viața economică mai cultă a popoarelor civilizate. Acest precedent fericit asicură succesul băncei de scompt și circulațiune și realisă in sinul poporului nostru un progres economic insemnat, prin deprinderea poporului cu circulațiunea fiduciară.

Banca de scont, a fost propusă de ministerul liberal Golescu—Brătianu la 1861. Acel minister retrăgându-se după uă lună de zile căzu cu dînsul și lucrarea.

Propunerea a fost reînviată la 1873 de ministrul de atunci de finanțe a partitei conservatoare, astăzi ministru plenipotențiar al guvernului liberal la Roma —d. P. Mavrogheni. Puținul interes pe care ênsê acceastă partidă l'a arătat în tot-d'a-una în cesiuni economice, a făcut ca acest proiect să cadă în părăsire.

Condițiunile în care a fost creat acest aședămînt, fiind din cele mai solide, acțiunile sale se urcară în curând la uă valoare înpătrită a sumei emisiunii lor, în cât ast-fel multe persoane care putură cumpăra mai multe acțiuni de aceste, realisară în puține zile căstiguri însemnate. Efectele acestui aședămînt asupra creditului public a fost cu totul estraordinare. Dobînzile căzură ca prin minune la 7, 6 la sută sau și mai jos; hârțile Statului se suiră, proprietățile căpătară uă valoare îndoită în cât uă întreagă transformare economică se operă ca prin minune în toată societatea noastră. Mai toți acționarii băncei naționale fiind din România, uă mulțime de bani, care mai înainte mergeau în străinătate, intră acum în punga locuitorilor țerei noastre. Statul face marile sale operațiuni financiare prin intermediarul acestui aședămînt, și acțiunea sea asupra operațiunilor cu produsele va lua uă desvoltare imensă

când se vor sconta *warrantele* docurilor ce sunt a se înființa.

Și acest așezământ a fost combătut de partita conservatoare, arătându-se indoeli asupra solidității sistemii adoptate în înființarea sea, apoi argumentându-se că emiterea de bilete de bancă peste sumele celor ipotecare, ce se aflau în circulație la înființarea băncii, ar arunca pe piață uă sumă mult mai mare de hârtii de credit, de cât ar fi cerută de nevoile noastre, și alte argumente de aceste, care au fost spulberate, nu de contra-argumente, ci de logica neimpăcată a faptelor, care au arătat pênă la evidență nesoliditatea lor. Înțelegem ca uă partită o pusă celei de la guvern să fie protivnică acesteia. Ceea ce nu înțelegem ênsă, este ca ea să combată chiar interesele țerei, numai cât pentru motivul că sunt îngrijite de alții de cât de dênse.

Un alt interes tot atât de vital al țerei noastre s'a pus într'uă legătură cu retragerea biletelor ipotecare de către banca de scompt: anume *improprietărîrea insurățeilor*. Eacă relațiunea în care stau aceste impregiurări. Banca retrăgênd biletele ipotecare din circulație, le a înlocuit cu bilete de ale ei, și păstrează conform articolului ultim al legii sale constitutive, biletele ipotecare în lăzile sale ca garanție (fond metallic) a biletelor ipotecare de bancă emise pentru retragerea lor. Ea le preschimbă treptat în monetă sunătoare la casele Statului »proporțional cu vênđarea proprietăților domeniiale, care formează garanția

lor« (art. 30). Statul deci având a retrage biletele ipotecare de la bancă și nu din mâinile publicului, iar banca având emise pentru valoarea lor bilete de ale sale, nu este neapărat de nevoie să se vândă moșii de ale Statului pentru anularea acelor bilete. El poate vinde proprietățile sale cu incetul și anula ast-fel biletele ipotecare, fără a deprecia prin uă vîndare pripită valoarea domeniilor sale. Această vîndare poate deci să o facă in loturi mici și anume la insurăței, achitând ast-fel treptat și cu incetul biletele ipotecare ce se află in lăzile băncei. Ast-fel perderea ce Statul va suferi din vînzarea proprietăților sale va fi mai mult de cât compensată prin căștigul general al țerii rezultat din trecerea proprietății Statului in mâinile micilor cultivatori. Mai inainte, banii incasați din anuitățile insurăteilor erau afectați la plata deficitului casei obligațiunilor rurale, in cât n'ar fi putut servi la achitarea biletelor ipotecare. Legea din 19 Apilie 1880 acoperind insă acest deficit printr'un imprumut, acele anuități devin libere și pot deci fi intrebuintate la noua lor destinațiune.

Alte așezăminte economice de interes general sunt *docurile* care vor da puțință agricultorului a găsi un credit mai eftin prin scontarea recipiselor ce vor constata câtimea de grâne depuse in intreposite (*warrantii*), *băncile* și *comițiul* agricole, menite a da un avînt imbunătățirilor de introdus in agricultura noastră. Mai amintim *bursele de comerciu*, *expozițiunile agricole*, *invățămîntul agricol*, *incurajarea industriei etc.*

IV.

Trecând acum la măsurile speciale economice luate de guvernul liberal pentru apărarea unor interese ale țerei și poporului nostru, vom întâlni mai multe serii de măsuri care trebuie fiă-care cercetată în deosebi.

În întâiul loc să punem luarea pe sâma Statului a mai multor întreprinderi, pene acum căutate de străini sau prin antreprisă:

Impozitul asupra băuturilor spirtoase, care pene la Iuliu 1879 era dat în antreprisă, și d'atunci s'a luat a se căuta în regie, sporindu-se venitul provenit din el într'un grad însemnat și dându-se strângerea acestui venit pe mânilor naționalilor în loc de străini, pe care arendașii evrei de mai 'nainte îi întrebuintau în administrarea lui.

Monopolul tutunurilor, luat de asemenea din antreprisă și căutat în regie, producând în loc de un venit de 8,000,000 unul aproape îndoit, și procurând, pe lângă foloasele arătate la impozitul asupra băuturilor, ș'uă favorare a culturii tutunului indigen, care mai se stinsese supt regimul antreprizei.

Rescumpărarea căilor ferate Roman-Verciorova, care cu toate greutățile juridice ce întâmpină această afacere și care încă nu sunt terminate, totuși în privirea economică au făcut țerei un bine netăgăduit, punând în mânilor noastre principala arteră de comunicație a țerii, reducând într'un mod însemnat anuitățile de plătit pentru capitalul întrebuintat la con-

struirea liniei, îmbunătățind serviciul, reducând într'un chip insemnat tariful și aducând administrația liniei în mâinile naționalilor.

Uă altă serie de măsuri economice se referă la înfrânarea unei speculațiuni neomenoase ce se făcea de către uă clasă întinsă și lacomă de cămătari. Două legi, propuse din inițiativă parlamentară, au venit să ajute pe cei ce erau prinși ast-fel în mreșile cametei în cât se nu se mai poată descurca nici uă-dată. Una privea *anularea clausei penale* și reducerea procentelor convenționale stipulate la măsura legală, prin care se impedita exploatarea neomenoasă a debitorilor săraci de către uricioasa clasă a cămătarilor parasiți. A doua apără urmărirea *lefilor și a pensiunilor* — cu escepțiunea câtor-va casuri — declarându-le ast-fel necesibile și neurmăribile. Ambele aceste legi, votate cu putere retroactivă, tăiară pene în carne vie. cangrena ce rodea mai toată clasa sërmană a orășenilor nostri, și-i scăpă ast-fel din ghiarele omoritoare a unei speculațiuni nerușinate. Înțelegem libertatea transacțiunilor, dar nu până acolo ca omul sërman să devină prada unei nesățioase lacomii și când vedem că pozițiunea economică a unei clase întregi de oameni este espusă ruinei și dărăpănărei, este de datoria guvernului de a întinde mâna sea proteguitoare asupra celor nenorociți. Indiferențismul față cu suferințele unui individ se numesce impietritire și are uă valoare numai morală. Acela către relele ce bântue uă clasă întreagă de oameni

nu mai poate fi lăsat milostivirii private, ci trebuie ca ocârmuirea să cerceteze cauzele răului și să ia măsuri de îndreptare. Căci îngrijirea de interese generale este tot-d'a-una de datoria Statului. Conservatorii, care erau așa de sgârșiți unde era vorba de libertatea politică, se arătau din potrivă foarte liberali în chestiuni economice, adoptând maxima favorită a celor ce nu vreau să-și bată capul cu nimic: »laissez faire, laissez passer.«

Uă a treia măsură iarăși apărătoare a clasei sermane este legea pentru *loterii*, care fiind mai ales străine, sustrag pe fie-ce an un impozit foarte însemnat de la cei ce sunt tocmai mai puțin în stare a-l plăti. Din cauza ênsă a unui conflict între Cameră și Senat această lege n'a putut încă primi sancțiunea cuvenită.

În sfârșit, guvernul liberal s'a mai ocupat și de încurajarea mișcării industriale ce a început pe ici pe colea a se încerca în țara noastră. Susține fabrica de postav a domnului Alcaz, dându-i furnitura armatei.

Neputând sprijini în acelaș mod fabrica de zahăr de la Chitila, îi dă uă subvențiune de 1,200,000 lei noi; ia măsuri pentru înființarea în țară a unei fabrici de hârtie și a uneia de pulbere. Cu ocaziunea acestor proiecte de legi s'a desbătut earăși în parlamentul nostru chestiunea cea vitală pentru noi a propășirii industriale. Din nenorocire tot se mai aud resunând de pe tribună voci care proclamă li-

bertatea comericiului ca suprema înțelepciune în politica economică. Reposatul Martian trata pe asemenea visători de »săraci cu duhul« și avea mare dreptate... Totuși numărul lor scade pe și ce merge și majoritățile parlamentare sunt plecate în țara noastră către sistemul protecționist. Cum se se aplice însă acesta? Eacă greutatea cea mare de care se lovesc apărătorii unei necesități a dezvoltării industriale. Mijlocul cel mai energetic, tariful vamal, nu ne este permis de pozițiunea noastră politică. Apoi chiar unde a fost aplicat, a fost zădărnicit prin faptul că Austria supt formă de primă pentru esport, dă inapoi fabricantului taxa pe care acesta o plătesce la granița română. Și apoi pot să fie deputați protivnici unei incuragiări a industriei naționale prin recompense bănesci? Singurele mijloace prin care se poate protegui industria română sunt din partea Statului cumpărăturile pentru trebuințele sale și scutirea de taxe interne, sau pentru a nu avea aerul de a favorisa industria indigenă, inapoierea tacselor primite supt formă de recompensă. Sistemul cel d'întăiu și-a găsit espresiunea chiar prin uă lege propusă de d. P. S. Aurelian: *legea pentru incuragiarea industriei naționale*, prin care Statul și stabilimentele publice atârinate de Stat sunt obligate a-și procura obiectele ce se pot fabrica și'n țară de la locuitorii săteni ce produc asemenea lucruri. Dacă ne vom lua după teoria care este pusă în practică de privați, d'a se a-provisiona unde găsesc mai efin, atunci de sigur

că legea d-lui Aurelian este uă eresiă economică, căci, fără îndoială, țăranul nu va putea concura în eftinătate cu lucrarea aburului. Sunt însă interese mai presus de realizarea unor economii momentane, interese ce au în vedere lungul viitor și cari nu pot fi neingrijite supt preocupățiunile momentului. Acest interes capital pentru țara noastră este rafinarea muncii sale, rafinare ce economisesc truda și sporesce folosul prin desvoltarea industriei.

S'a combătut de exemplu întinderea îndatoririi d'a se aprovisiona cu hârtie de la fabrica ce este a se înființa, la comune, la județe și case publice, altele de cât Statul, pe motiv că nu poți impune acestor autorități să-și procure poate un lucru mai scump și mai rău, când pot găsi aiurea mai eftin și mai bun.

Tocmai aceasta este uă eresiă foarte periculoasă. Statul are fără îndoială uă autoritate asupra acestor case inferioare, căci alt-fel autonomia acordată lor ar tinde la federalism. Apoi cum uă măsură folositoare țerei întregi nu s'ar impune cu dreptul autorităților inferioare, pentru că le ar sili să cheltuească poate ceva mai mult pentru un lucru poate ceva mai prost? Să luăm exemplul de la alte țări cum au introdus industria la ele și să nu mai punem ca idealul desvoltării economice principiul »bun și eftin.»

Paralel cu aceste măsuri luate de guvern trebuie să amintim inițiativa luată dintr'un loc mai înalt

pentru dezvoltarea mișcării industriale. Maiestatea Sea Regina, în bine-voitoarea Ei îngrijire pentru clasele sărace, a introdus, d'ună-cam-dată în capitală, moda costumurilor naționale confecționate în țară și răspândirea acestui sistem bine-făcător a procurat existența la uă sumă de femei, ce se ocupă acum cu lucrarea unor asemenea costume. Prin scrisoarea adresată d-lui ministru de interne, Maiestatea Sea Regina merge încă mai departe cu interesul său pentru dezvoltarea industriei indigene, cerând ca spitalele și armata să-și procure din țară obiectele ce se pot lucra la noi.

Amintim și cercetarea și exploatarea minelor de cărbuni, făcută după inițiativa guvernului, după care acum în mai multe puncte ale căiei ferate se întrebunțează cărbunele în loc de lemn. Nu ne îndoiim că uă lege asupra minelor va completa nevoile exploatațiunii miniere.

Ast-fel, în timpul guvernului liberale începe a se îndeplini visul lui Marțian, crearea unei industrii naționale în România. Rămâne încă mult de făcut în această privință; dar cum am spus-o și mai sus: începutul e mai greu de cât urmarea pe uă cale bătută.

Măsurile enumerate pînă acum sunt fără îndoială începutul unei regenerări economice, care poate să aducă cele mai priincioase rezultate. Ele sunt menite a spori avuția patriei noastre, și am arătat mai sus cum avuția și știința sunt astăzi singurele ele-

mente pe care se bazează existența popoarelor. Avuția este însă tot-uă-dată și mijlocul cel mai energetic de propășire. Este evidente că dacă am putea plăti mai bine magistrații, justiția ar câștiga; dar de unde să luăm banii pentru a face aceasta? Să ne gândim că baza societății și a statului nostru este încă atât de inapoiată — munca brută a agriculturii — pe când clădirea rădăcată asupra ei este asemănătoare celei *a statelor celor mai civilizate*. Cine nu vede în uă asemenea stare de lucruri uă disproporție între mijloace și trebuinți. E de nevoie deci a deschide numai decât poporului nostru și alte sorginți de inavuțire, precum pe de altă parte trebuie date toate îngrijirile pentru ca aceea ce pênă acum a alimentat focul vieții noastre, *munca agricolă*, să fiă pusă în condițiile cele mai bune de propășire. Căci să nu ne înșelăm. Lung timp încă, poate pentru tot-d'a-una, agricultura va fi izvorul cel mai mănos al vieții noastre.

Elementul principal care conlucrează la producțiunea agricolă a țerei sale este *țeranul*. Partita liberale, ca tot-d'a-una așa și de astă dată, arătând îngrijirea sea pentru soarta țeranului, a bine meritat de la patrie. Ne rămân acum de espus măsurile luate de guvernul liberal pentru rădicarea condițiunei claselor agricole.

V.

Înainte de a trece la legea principală care se ocupă cu soarta muncitorului de pământ, să espunem

câte-va măsuri luate de guvernul liberale pentru îmbunătățirea stărei sale.

Am amintit mai sus *improprietărea insurăteilor*, care ascepta de 14 ani și a fost pusă în aplicare prin regulamentul din 20 Iunie 1878. Importanța unei asemenea măsuri, prin care s'au adaos țerei vr'ua 50,000 de proprietari, nu mai trebuie arătată. Rămâne însă de esplicat cum guvernul conservator, care a stat 5 ani de zile în șir la cârma țerei, nu a pus în aplicare dispozițiunile legii din 1864. Sunt numai două esplicațiuni cu putință, și nu e vina noastră dacă ori-care din ele am primi-o drept adevărata cauză a acestei împrejurări, arată într'ua tristă lumină intențiunile acelu guvern. Sau se temea de uă reducere, fie cât de neînsemnată în veniturile statului, teamă îndreptățită din punctul de vedere al acelu guvern al deficitelor, sau voia să răsbune impunerea improprietărei prin lovitura de stat de la 2 Maiu, ne mai aplicând legea nici când era vorba de a se da pământ din proprietățile statului, și nu din acele ale proprietarilor.

Uă a doua măsură prin care guvernul liberal se îngriji de interesele țeranului, a fost anularea instrăinărilor făcute pe sub mâna în contra articolului 7 al legii din 1864, anulare orânduită prin legea de 13 Februaru 1879. Articolul 7 al legii improprietărei prevedea numai cât oprirea pentru sătian de a-și instrăina sau ipoteca, fie prin testament, fie prin dispozițiuni între vii, pământul său, afară de

cât către un alt sătean. Această oprire însă nefiind privighetă a căzut în desobicinuință, în cât foarte mulți din foștii clăcași improprietăriți prin legea din 1864, perduseră de fapt proprietatea lor, prin felurite acte simulate. Despre întinderea acestui rău ne poate convinge mulțimea imensă de procese ce se iviră în urma trămiterii tablourilor statistice de către consiliile județene la tribunalele respective. Sunt tribunale care judecară luni de zile câte 50—80 procese pe zi, restituind ast-fel averile escamotate de nisce șarlatani, represințați în partea foastei Moldova mai ales de către lepra evreiască de prin sate.

Fie-care sătian, care și recăpăta ast-fel moșioara lui, părăsia sala tribunalului cu un Bogdaproste eșit din inimă, și este de netăgăduit că dacă țeranul în simplitatea lui, ar sci ce este guvern conservator și guvern liberal, ar dori acestui din urmă »ani mulți și fericiți.« Această lege bine-făcătoare în gradul suprem, care merge paralel cu acea asupra pensiunilor și a lefilor, puse în grea cumpănă pe coțcarii și șarlatani care se deprinsese a hălădui în deplină libertate prin pungile și averile oamenilor, în vremile de fericită memorie pentru dênșii, a guvernului conservator. Mai mulți din ei vĂzânduși nimicită prin uă trăsătură de condeiu averea câștigată prin atâtea opinteli, se sugrumară, se impușcară, se inecară, resplătind însă într'un mod cu totul neindestulător prin moartea câtor-va mișei suferințele unui popor întreg.

Spitalurile Sătesci sunt eară-și uă creațiune din cele mai fericite (legea din 26 Iunie 1881). Starea sanitară a unui popor care trăiește din munca cea mai incordată, este de sigur un element economic d'ună importanță insemnată. Boala pentru sătean este echivalinte cu miseria. Organizarea serviciului sanitar prin sate este încă cu totul neindestulătoare. Medicii de plasă, chiar acei foarte rari cari își fac datoria, nu pot căuta de cât un număr foarte restrâns de bolnavi. Apoi farmaciile neesistând de cât prin orașe, este, in cele mai multe casuri, foarte greu dacă nu cu neputință, a avea ajutoarele la timp. In sfirșit ajutorul medical și doctoriile nu sunt d'ajuns pentru restabilirea sănătății sdruncinate. Mai ales boalele de care sufer obștește țeranii, frigurile, sifilisul și pelagra, cer, pentru a fi curarisite, dietă și uă mâncare mai hrănitoare de cât aceea de care dispun de obicei muncitorii agricoli. Toate aceste cerinți nu pot fi indeplinite de cât in spitalele sătesci, create prin legea actuală; căci spitalele centrale de prin orașele mai mari sunt departe de locuitor și in deobște ajung d'abia pentru căutarea bolnavilor de prin orașe.

Modificarea *legii drumurilor* (4 Iuliu 1881) earăși a ușurat într'un chip minunat poziția țeranului. Se scie că după legea vechiă (30 Martie 1868) săteanul era obligat a munci in natură 3 zile pe an la drumurile județene și alte 3 zile pentru drumurile vicinale și comunale.

Fiind-că drumurile județene au însemnătatea cea mai mare și mulți prefecți cred a-și face un titlu în ochii guvernului prin construcțiunea de asemenea drumuri, apoi, mai ales în timpurile guvernului conservator, aceste trei zile de prestațiune în natură a-junsesse uă adevărată nenorocire pe capetile locuitorilor. Uă zi de lucru se calcula nu de la răsăritul și până la apusul soarelui, ci se socotia cât lucru ar trebui să facă un om voinic în un asemenea răs-timp și lucrul acela, evaluat tot-d'a-una pe puteri de uriași, era considerat ca zi de lucru, în cât a-dese-ori țeranul muncia 9, 12, ba une ori 30 de zile chiar pentru acele 3 zile pe cari legea îl obliga să le lucreze. Așa s'a întemplat mai cu deosebire în districtul Neamțului, unde, ce e drept, prefectul d'atunci a isbutit cu acest sistem barbar să tragă prin tot județul șosele pietruite. Legea vechiă dedea, nu e vorbă, săteanului puțința d'a se elibera de la zilele de lucru, răspunzând prețul lor în bani, dar starea de avere a săteanului îi dedea prea rar puțința d'a face aceasta, pe când legea actuală înlocuind prestațiunea în natură cu adăogirea a două zecimi, a impus săteanului plata în bani și a îndepărtat pentru tot-d'a-una puțința abuzului. Cele trei zile pentru șosele vicinale și comunale, neîn-fățișând acela-și pericol, apoi fiind în interesul mai nemijlocit al săteanului a putut fi păstrată prestarea or în natură fără nici uă teamă.

Despre *creditul agricole*, care după noi este ces-

tiunea principală când este vorba de îmbunătățirea soartei țăranului, ne vom ocupa la sfârșitul acestui studiu, după ce vom fi examinat modificarea legii tocmelilor agricole, precum și măsurile complimantare de trebuință pentru a scoate pe țăran din robia în care se află.

VI.

Îmbunătățirea soartei țăranilor în România este opera partitei liberale, de la primele ei începuturi, și deci era firesc lucru ca tot din rindurile sale să plece încoronarea edificiului ale cărui baze le puse.

Revoluția din 1848 lăsă pentru întâia oară să cadă în lume o vorbă și în favoarea țăranului român. Constituția proclamată în urma răsturnării lui Bibescu de către membrii guvernului provisoriu, conținea între alte cereri și aceea a desființării clăcii și a improprietării locuitorilor săteni pe moșiile proprietarilor, pentru uă despăgubire. În naivitatea sa guvernul provisoriu convocă chiar uă adunare de 18 boieri și 18 țărani, cari să pună basa noiei stări de lucruri. Această comisiune nu ajunsese la nici un rezultat, și chiar revoluțiunea fiind curând după aceea înăbușită de către armatele turcesci și apoi rusesci, soarta țăranilor recăzu eară-și în starea de mai înainte, cu boierescul și munca obligată ca cumpărare a dreptului d'a trăi pe pământ.

Congresul de Paris, trâmîțînd în Bucuresci comisiunea însărcinată cu culegerea dorinței principa-

telor în privirea viitoarei lor organizări, consultă și dorința populației rurale, care tindea, în modestia ei, numai la suprimarea clăcei. Ținând seamă d'această dorință, Convențiunea de Paris dispuse, prin art. 46, ca să se »proceadă fără întârziere la revizuirea legii care regulează raporturile proprietarilor pământului cu muncitorii, în scopul d'a îmbunătăți soarta țăranilor.«

Principele Alesandru Cuza voi să pună îndată în aplicare această dispoziție, dar se lovi de opoziția Camerei care, după legea electorală d'atunci, era mai toată alcătuită din proprietari și în marea ei majoritate dușmană reformei.

Partita liberală, care sprijinea dorințele principelui, stărui doi ani pe lângă cea conservatoare ca să dea uă soluțiune cestiunei agrare. În 1863 ea isbuti chiar a alcătui uă programă comună în care, pentru a înfrânge rezistența partitei conservatoare, cea liberală jertfi mult din ceea ce voia să dea țăranului. Eacă articolul privitor la deslegarea acestei cestiuni, care fusese convenit între ambele partite:

«*Basele reformei rurale adoptate de noi sunt cele următoare*: a). Incetarea ori-cărei reglementări și imicstioni administrative în relațiunile dintre proprietari și cultivatori; b). Transformarea șatelor în comune libere prin răscumpărarea locurilor de casă și grădină ce au locuitorii în vatra satului; c). Lăsarea în posesia locuitorilor a pogoanelor legiuite de arătură, de fenețe și de pășune, cu dreptul d'a pu-

tea dispune de dênsele prin testament sau prin contracte de ori-ce natură, în folosul rudelor lor și a altor săteni cultivatori, cu acelea-și indatoriri și condițiuni cu care le țin și dênșii de la proprietari; d). Desființarea clăcei și a altor indatoriri silite și transformarea lor în dare de bani după prețuri de conversiuni stabilite de arbitri și legiuite de Cameră uă dată pentru tot-d'a-una, cu facultatea însă pentru ambele părți d'a putea preface aceste dări, prin contracte individuale, pe termen de câte 5 ani, în produse sau chiar și în lucru de bună voiă; e). Facultatea acordată guvernului d'a vinde statornic și cu titlu de proprietate tutor sătenilor plugari ce vor voi să cumpere locuri de hrană pe moșiile Statului, ale așezămintelor publice și monastirilor.« ¹⁾

Când fu ênsă să supt-semneze acest program se găsiră numai trei conservatori care să pună în josul lui iscăliturile lor, anume Grigorie Mihai Sturdza, Gheorghe Stirbei și Constantin Brăiloiu; toți cei-l-alți refuseră, în cât dovediră prin aceasta că nu voiau să conceadă nici minimul de cerinți puse de partita liberală.

Totu-și, pentru a preintêmpina cerințele principe-

¹⁾. Acest program după cât scim, n'a fost nici uă dată publicat. Membrii liberali ce se vêd supt-semnați în el sunt: A. Panu, C. A. Rosetti, St. Goleșcu, I. Cantacuzino, C. G. Goleșcu, I. C. Brătianu, I. Ghica, N. Galiș, G. Adrian, G. Arghiro-pulo, A. S. Petrescu, A. C. Goleșcu, A. I. Arion, C. T. Grigorescu.

lui, Camera votă în 1862 uă lege, prin care se înproprietărea țeranul numai asupra vetrei satului și aceasta încă pentru uă despăgubire. Domnitorul, nemulțumit cu uă asemenea lege, înaintează în 14 Martie 1864 un nou proiect de lege rurală. Camera răspunde la acest mesagiu printr'un vot de blam dat ministerului, în ziua de 25 Aprilie. Domnitorul nu primesce demisiunea ministerului, ci înaintează Camerei un nou mesagiu, prin care cere reformarea legii electorale pe uă basă mai democratică și prorogă Adunarea până la 2 Maiu, pentru ca punându-se deputații în atingere cu poporul, să se inspire mai bine de voința lui. Adunarea, reintrunindu-se în ziua de 2 Maiu, numai atunci vedu pericolul și se arătă dispusă să primească reforma, dar era prea târziu. Lovitura de Stat se făcu.

Nu este scopul nostru de a justifica sau d'a acusa această măsură. Ceea ce ne interesează este d'a ști că ea a fost luată d'un guvern liberal care voia propășirea așezămintelor țerii, contra unei partite reacționare, care găsea de minune starea de lucruri existente, și nu voia s'o schimbe cu nici un preț. Spusese doară capul acestei partite, Barbu Catargiu, că »țeranul este capitalul lor.«

Improprietărindu-se țeranii și desființându-se claca, munca devenise liberă. Se simți în curând nevoia d'a se regulamenta această muncă, ceea ce dădu naștere legii din 1866 asupra tocmelelor agricole cu angajamentele pe 5 ani și executarea muncilor

cu dorobanți și călărași. Totuși conservatorii nu fură mulțumiți nici cu această lege, și în 1872 adăuseră un aliniat monstruos la executarea legii, anume prinderea cu dorobanți a locuitorului fugar și aducerea sea la munca câmpului. D. P. P. Carp, în ședința Camerii din 11 Februarie, aprobă cuvintele d-lui Cogălniceanu, care spusese că legea neomenoasă din 1872 fusese impusă ministerului Lascar Catargi de către majoritatea reactionară a Camerei. Aceasta ne pare, curat vorbind, absurd. Cum, aderinții unei partite nu sunt responsabili solidar de ceea ce face aceea partită? Ministerul Catargi, dacă ar fi fost într'adevăr de altă părere, putea să tolereze uă asemenea monstruositate și să nu trimită acasă Camera ce o votase, făcând să se aleaga uă alta mai liberale!— E ușor unor membri ai unei partite să se lepede de răspunderea actelor făcute de dânsa, spunând »*eu personal* am fost protivnic acestei măsuri«. Minunată teorie politică, minunat mod d'a înțelege rolul partitelor într'un Stat! Dar cu acest sistem se anulează partitele, și toată viața politică îmbracă uă formă *individuală*, adică anihilează chiar esința ei, rațiunea ei d'a fi. Dacă membrul unei partite nu se impacă cu faptele comise de totul din care face parte, *n'are de cât s'el părăsească*; dar să decline solidaritatea actelor implinite de partita sea, cât timp rămâne în ea, această teorie, încă nu se auzise în viața parlamentară.

Prin urmare, să rămână bine constatat ce a făcut

partita conservatoare pentru țeranul român. După ce la 1864 s'a impotrivit pênă in ultimul moment d'a se face dreptate locuitorilor săteni, la 1872 regulează prinderea cu arcanul a locuitorilor și aducerea lor la muncă.

Nu e vorbă, in sesiunea de acum și cu ocaziunea desbaterii lezei modificătoare a tocmelilor agricole, partita conservatoare s'a arătat că ar adera din inimă la reforma propusă de d. C. A. Rosetti, și unul din frunțașii partitei conservatoare, ca pentru a spăla păcatele partirei sale, propuse chiar din inițiativă parlamentară mai multe proiecte de legi favorabile sătenilor, precum: monopolul comunei asupra cârciumelor, legea asupra cametei, după cât ne aducem aminte și un proiect de lege pentru introducerea maioraturii in moscenirile sătenilor etc. Tactica partitei e foarte nemerită pentru interesele sale, dar are neajunsul de a fi cam prevăziă, și sunt lucruri care e cu minte și cuviincios a se ținea acoperite. Apoi la 1848 și la 1864, și chiar la 1872, partita conservatoare a putut s'și arate fără teamă și pe față intențiunile seale. La 1882 ênsă aceasta nu se mai poate, căci țeranul ori cât de incult ar fi el, tot aude măcar cât de slăbit resunetul celor ce se petrec in inima țerei. El nu cere ci rabdă, căci așa l'au deprins veacuri intregi de asuprire și de robie; dar când îi dai ce-va, ia cu atât mai mare foc și atunci pe cât iubescce pe acei ce îi dau, pe atât urăscce pe acei ce vreau s'și ia.

Cred că m'au înțeles acei ce mă citesc și tot uădată au înțeles că dacă conservatorii dau astă-ți ce-va, fac aceasta *de frică* și nu din iubire către popor. Și dacă sunt unii conservatori care fac aceasta din inimă bună, ei bine, aceia nu sunt conservatori ci liberali care stau numai prinși în mrețele partitei conservatoare, sunt conservatori prin deprinderile lor, dar liberali prin principiile lor, precum au fost toți adevărații boeri ai țerei noastre.

De alt-fel ne mirăm de un lucru. Partita conservatoare stă 5 ani la cârma țării și în acest restimp nu găsește timp pentru a propune legea asupra cârciumelor, asupra camătei, asupra maioratului, și trebuie să vină guvernul liberal, pentru ca supt auspiciile sale să se facă apărătoarea claselor oprimate?! Cine nu vede în aceasta uă tactica, anume: că și partita conservatoare vrea să se arate că nu rămâne nepăsătoare față cu nevoile săteanului. E cam târziu din nefericire; e prea târziu și legile partitei conservatoare avură soarta ce merită, aceea d'a fi citite numai de autorul lor în Cameră ș'apoi a fi puse la dosar.

Ori-ce s'ar zice, rămâne un fapt constant și neîndoelnic, anume că partita liberală, îndată ce a putut s'o facă, și'a adus aminte de poporul din care a eșit și, ca un fiu recunoscător către părinții ce 'i-au dat zilele, a dovedit prin fapte devotamentul său. Am arătat mai sus cele-l-alte măsuri pentru îmbunătățirea soartei țeranului. Acum vom pași la

arătarea noiei pozițiuni ce crează modificarea legilor tocmelilor agricole, pentru a putea apoi expune măsurile ce mai sunt de luat spre a se duce la uă deplină isbândă greaua problemă a emancipării economice a locuitorului sătean.

VII.

Pentru a ne putea da samă de imbunătățirea adusă in soarta țeranului prin reforma legii de tocmeli agricole, trebuie să vedem intei in ce stare se afla el supt regimul vechei legi.

Mecanismul incheerii unei tocmeli agricole era in deobște următorul: se apropria sfertul dărilor de plătit către Stat, județ și comună. Perceptorul, primarul sau supt-prefectul sciind că țeranii n'au de unde să-i plătească, pentru a-și economisi munca alergatului din casă in casă, se ințelegea cu proprietarul sau arendașul, care avea nevoie de munci agricole, și-i vindea satul întreg pe nisce prețuri cu atât mai scăzute cu cât munca vindută era pe un an mai indepărtat. Țăranul, deprins s'asculte și strămtorat de nevoie, se supunea acestei vinđeri, mai ales când rămânea și câte un prisos, pe care se-poată bea la cârciumă. Se'nțelege că prețul muncii nu putea fi desbătut intre părțile ce incheiase tocmela, ci era impus de una și primit de cea-l-altă. De aceea cele mai multe din prețurile pentru care sunt alcătuite muncile sunt ridicule și nu plătesc nici jumătate din valoarea adevărată a muncii e-

fectuate. Neputând lucra toată munca pentru care se tocmise, sau mai luând bani de la proprietar pentru trebuinți d'ale sale, săteanul rămânea dator către proprietar. Procentele pentru aceste datorii locuitorul le plătea în munci, calculate arbitrar, în cât adese-ori valoarea muncii, făcută pentru procente, răspunde la 50 sau 80 %. Legământul muncitorului d'a lucra covârșind adese-ori puterile sale, ogorul său propriu rămânea nelucrat, el nu recolta nimic și era nevoit, pentru a trăi, să cumpere pâine de la proprietar, căruia îi vindea tot munca sa, în cât ast-fel se incurca în datorii din ce în ce mai impovărătoare. Vězându-se atât de obijduit, țeranul refuza d'a lucra și atunci intervenia esecuiția cea barbară cu călărași și dorobanți. Ne aducem aminte d'un proces judecat la curtea din Iași, în care s'a dovedit că uă femeie fusese legată de coada unui cal și tirită la munca câmpului. Locuitorii de pe Roznov au reclamat în contra vechililor arendașilor d'acolo că ar fi fost închiși noaptea în nisce hambare pentru a nu fugi de la muncă. Dar ori câte vor fi fost nedreptățile comise, care n'au eșit la lumina zilei, care au fost mistuite de agenții ce le comiteau adese-ori tocmai acei însărcinați cu urmărirea delictelor! Oamenii sunt de firea lor încălcători ai drepturilor semenilor lor. Legea trebuie să înfrêneze aceste tendinți usurpătoare. Când ea, în oc d'a le pune uă stavilă, le dă zor și le încuragiază, atunci abuzul poate deveni chiar lege.

D. Grigore Cozadini, in una din ședințele Camerei, ia apărarea proprietarilor și arendașilor, spunând că, dacă se poate întempla ca să se fi comis abuzuri de către nisce căpcăuni (sic), de către nisce miserabili (sic), de sigur această purtare nu poate fi pusă in socoteala proprietarilor cinstiți. D. Cozadini ăre aerul d'a crede că majoritatea arendașilor și proprietarilor ar fi oameni ce nu iubesc a se imbogăți pe socoteala altuia. Că sunt oameni cinstiți in sensul de a nu pune mâna pe ascuns in buzunariul altuia, aceasta nu se neagă de nimeni. De acolo ănsă pêne a fi inzestrați cu uă dosă de moralitate așa de insemnată, in cât *se nu exploateze pe aproapele lor când pot să o facă*, este uă adevărată prăpastie. Cinstea și ea este relativă și un om, care inșeală la jocul de cărți, s'ar crede desonorat dacă s'ar pune in socoteala lui un furt de vite. Apoi dacă onestitatea cea neprihănită, onestitatea perfectă, care culminează in masima romană: »suum cuique tribuere« ar umbla ulițele, nu s'ar considera așa de sus această virtute. Majoritatea oamenilor are tocmai atâta cinste câtă e de nevoie pentru a nu intra in pușcărie și prin urmare e mai mult de cât sigur că tipurile culese de d. Bibicescu in broșura d-sale: »Cât sufer țëranii« represintă »cu demnitate« clase intregi de contracte de asemenea natură.

Abusul striga la cer și totu-și nu se găsea nimeni care să rădice vocea lui in favoarea săteanului! Nimeni intr'uă țară intregă, intr'uă țară care dacă

esistă, datoresce aceasta numai și numai lui, care după ce în vremuri de urgie i-a păstrat naționalitatea, astăzi îi dă bogăția în timp de pace și gloria în război! Când d. Rosetti propuse această lege, din toate tabărele începu a se înălța un cor întreg de lamentațiuni asupra soartei țeranului român — voinicilor în urma războiului — și se recunosc nevoia de a se face ceva pentru indulcirea amarității sale soarte. Am arătat mai sus motivul adevărat care a determinat schimbarea de front a conservatorilor.

S'a făcut multă vorbă în sinul Adunării asupra două principii care stăteau față în față, și ambele, în intențiune cel puțin, voiau binele săteanului: dreptul comun și o lege excepțională. Pentru a putea otări care din aceste două sisteme este preferabilă, să căutăm a ne da seama întâiu de scopul ce-l urmărea d. Rosetti cu legea d-sale.

Dintre toți oratorii ce au vorbit în Cameră, nouă ni se pare că singur d. Chițu, ministru de justiție, a caracterizat mai cu precizie ținta acestei reforme: »Legea aceasta nu are să aducă înavuțirea săracului, îmbunătățirea leneșului, fericirea în general a clasei care se numesc muncitoare..... În principiu, nu cu legi se aduc asemenea îmbunătățiri materiale, nu cu măsuri disciplinare se pune fericirea pe capul unei națiuni..... Adevăratul scop, adevărata idee pe care a avut-o legiuitorul, este *dorința de a curma un rău care consistă în a lăsa prada lăcomiei, fraudei, manoperilor celor mai ilicite uă clasă întreagă...*

Este dar un proiect de lege care-și propune a remedia, in mod negativ, iar nu a introduce in mod pozitiv avuția și fericirea; uă lege care se silesce a stărpi pe cât se poate relele ce impovară și apasă uă clasă intregă. * 1)

Fără indoială că dreptul comun trebuie să fie idealul către care trebuie să tindem spre a pune și clasa cea mai joasă a societății noastre. Dar aceasta nu se poate face intr'un mod pripit. Când țeranul va fi prin pozițiunea sa materială și intelectuală in stare de a fi emancipat, atunci l vom emancipa de sub ori ce măsuri proteguitoare. Până atunci însă trebuie episcopisit; căci de și maior prin vârsta lui, el este asemenea unui minor prin cele-l-alte condițiuni ale vieții sale. El se afla până acum intr'uă pozițiune disperată, recăzut in uă stare aproape mai rea de cât iobăgia d'altă dată. Trebuie să ne silim a-i da neatârnarea economică și intelectuală, avuția și instrucțiunea. Până atunci însă trebuie inceput a în-lătura relele care-l sugrumă. In zadar vom uda uă floare, ea nu va cresce dacă nu vom plivi buruiana de prin giurul ei. Legea d-lui Rosetti incede a tăia buru-enile; alte legi vor trebui in urmă s'aducă la deplină inflorire pe țeranul român. Această lege are un ca-

1). Ședința din 14 Martie. De sigur că d. Chițu nu împărtășea optimismul d-lui Cozadini asupra onestității oamenilor, ci mai de grabă pesimismul nostru; căci pentru ca să existe uă clasă de exploatați trebuie să ființeze una de exploatatori.

racter transitoriu; dar ar fi uă supremă nedreptate ca, după ce țeranul a fost ruinat prin uă lege făcută in favoarea proprietarului, să-l lăsăm fără scut când e vorba de a repara daunele cășunate prin ea.

Am ocrotit pe cel tare, ce nu avea nevoie d'asemene sprijin, și celui slab nu voim să-i întindem uă mână d'ajutor, ci-l lăsăm să se razime numai pe propriile lui puteri istovite!

Dreptul comun este ideia falsă a libertății, care profită numai pozițiilor tari. Este aceeași ideia fatală care apără, in altă sferă a economiei unui popor, liberul schimb și respinge protecțiunea industriei. Ideia Statului modern este aceea a unui așezământ care să inlesnească dezvoltarea tuturor elementelor de viață dintr'un popor, sprijinind pe cele slabe și moderând pe cele tari.

Legea d-lui Rosetti scoate pe țeran de sub robia proprietarului, mărginind durata contractelor agricole la un an, lasă acestuia puțința d'a-și lucra și ogorul său, păstrându-i două zile pe săptămână pentru munca sa proprie, ia măsuri pentru ca contractul incheiat să fiă adevărata expresiune a voinței sătenilor, pune un maximum de muncă la care săteanul se poate obliga; in sfârșit prevede un mod de executare rațional și omenos a-nume: întîiu *chemarea* locuitorului de către primar a-și indeplini îndatoririle sale; la cas de refus, tocmita din partea proprietarului a altor lucrători după prețurile cu-

rinte și împlinirea prețului tocmelii din averea debitorului, după nisce formalități sumare.

Cată aici să observăm uă tactică foarte fină a partitei conservatoare, represintată prin d. *P. P. Carp*, care tindea la mănținerea indirectă a esecutiunii personale. Incă din ședința de la 14 Martie d. Carp rostise cuvintele: «*Eu sunt pentru esecutarea brațului și de aceea, d-lor, vă zic: nu vă dau esecutarea averi, vă dau esecutarea brațelor, dear nu v'o dau barbară cum era pên'acum, ci in mod mitigat.*» Aceste cuvinte, primite cu mare răceală din partea Camerei, lăsa ascuns un gând, care eși la lumină in ședința de la 17 Martie. D. Carp declară că nu primesce esecutiunea averi săteanului, pentru plata lucrătorilor tocmiți in socoteala sea, și propune un amendament prin care muncitorul, ce ar fi lipsit uă dată de la angajamentul seu, să nu mai poată contracta invoiri agricole. Eacă intr'adevăr esecutiunea brațului, esecutiune nu e vorbă indirectă, dar mult mai neomenoasă de cât cea prin dorobanți, căci este scoaterea omului afară din lege, este espunerea lui d'a peri de foame, ca *pedeapsă* pentru că n'a esecutat un angajament civil. Eacă sinceritatea partitei conservatoare in aderarea sea la reformarea legii tocmelilor agricole!

Cum am spus'o și mai sus, legea d-lui Rosetti este un inceput pe calea reformelor care trebuie să schimbe soarta muncitorului. Această lege trebuie completată cu altele, care vor da țeranului întieiu

uă pozițiune bine definită față cu cei ce au nevoie de munca lui; apoi neatârhnarea economică, care-l va pune în putință d'a trata cu dânșii ca cu o putere egală. Numai atunci când toate măsurile se vor fi luat, când Statul va întinde în toate privirile scutul seu de apărare pe clasa sătenilor, atunci se va putea dice că s'a pus coroana edificiului, a cărui basă s'a întemeiat la 1864 prin improprietărirea țeranilor.

VIII.

Emanciparea locuitorului sătean trebuia să treacă prin mai multe stadii, înainte de a deveni un fapt îndeplinit. Mai întâiu în vremuri mai vechi, pe timpul lui Constantin Mavrocordat, 1749, s'a desființat robia, asemănătoare acelei a țiganilor, în care săteanul trecuse pe nesimțite din starea de vecin. Regulamentul organic desființă șerbirea, adică alipirea muncitorului de pământul pe care l locuia, dar lăsă în ființă claca sau boerescul, pe care l suprimă legea din 1864, dând tot uă dată țeranului și proprietatea asupra porțiunei de pământ la care avea dreptul și în timpul boerescului. Această lege nu emancipă însă și munca țeranului, pe care proprietarii puseră mâna prin legile din 1866 și 1872. Legea d-lui Rosetti vine acum să libereze din robie și brațele locuitorului, care mai rămăsese încatenate când persoana lui devenise liberă.

Remâne încă un punct foarte important, de pus

la cale, anume emanciparea țeranului de moștenirea pe care a lăsat-o timpul de mai nainte asupra persoanei sale, și care apasă ca un munte asupra pozițiunii sale materiale: *datoriile contractate de supt regimul legii ce e pe cale a se abroga.*

Mai mulți deputați, cunoscători de impregiurări, au mărturisit în Cameră că cei mai mulți locuitori din fosta Moldovă — căci de dînsă mai ales e vorba cînd se tratează despre muncile agricole — ¹⁾ sunt indatoriți *cîte pe 5 ani*. Legea actuală mărginesce durata angagementului la un an; dar nu anulează, și nici putea să o facă, contractele existente. Care este poziția țeranului în uă asemenea stare de lucruri? El trebuie să muncească în mare parte *pentru a se plăti de datoriile anterioare*, a căror procente cresc din an în an, și adeseori se află așa pe indatorat, în cât nu se plătesce nici de procente prin munca sea. La ce ne vor folosi toate măsurile luate prin legea votată, dacă țeranul tot nu va fi stăpîn pe munca sea, nu în puterea unei legi, dar în puterea unei convențiuni, legea părților, adese ori mai neinduplecată de cât cea generală?

Trebuie deci numai de cât făcut ceva în această privință, fără de care țeranul tot rob va rămînea și silințele partitei liberale merg tocmai într'acolo de a 'l scoate din robie. Dacă această partită nu vo-esce să rămîna în drum, precum au făcut-o cei de

¹⁾ Vom atinge mai la vale cestiunea celor din Muntenia.

la 1864, și să vadă legea sea anulată în efectele ei cele bune peste un restimp oare-care, trebuie să pună încă uă dată umărul, să mai dea uă opinteală și să scoată cu totul carul din noroiul în care amenință a rămânea prins.

Este un lucru de netăgăduit: singur țeranul nu și poate ajuta. El și-a vândut munca d'înainte pe 2, 3, 4, 5 ani. Bani luăți, i-a cheltuit, adesea »într'ună noapte de beție.« Ca să trăiască de acum înainte, ar trebui să ia bani pe anii ce ar veni după perioada pentru care e dator. Legea cea nouă l'opresce; legea însăși îl condamnă deci a peri de foame, în cazul când recolta lui ar da de greș, și Statul este în pericol a nu mai putea încasa dările. Fără corectivul neapărat al ușurării datoriilor, legea ce se votează este uă calamitate în loc de a fi un bine. votarea legii actuale impune deci prin ea însăși îndatorirea mandatarilor țerei de a complini dispozițiunile ei prin toate corolarele necesare. Este uă logică a faptelor care nu poate fi înlăturată; îndată ce un fapt e pus, trebuie în chip fatal să urmeze un altul; și legile, care nu sunt de cât schema teoretică a vieții practice, trebuie să urmeze numai de cât în prevederile lor logica acestora, supt pedeapsă, la cas protivnic, de a deveni nisce isvoare de nenorociri, în loc de binele căruia trebuie să-i dea nascere.

Procedura urmată la 1864 cată să slujească de model pentru măsurile ce sunt a se lua spre a mân-

tui pe țeran de datorii. *Statul să ia asupra-i plata datoriilor țeranilor, emițând bonuri purtătoare de procente la fiă-care proprietar sau arendaș, potrivit cu sumele constatate prin angajamentele formale, in ziua de 1 Ianuarie 1882. Pentru despăgubirea Statului cu valoarea bonurilor emise, să se impună uă contribuție nouă asupra sătenilor supt titlu: «despăgubire pentru datorii,» calculată in suma și in numărul anilor pentru care ar fi să se plătească, după elementele statistice ce se vor procura asupra sumei datoriilor.*

Fiind-că bonurile trebuie să conțină uă sumă rotundă, ceea ce de obicei nu se va intâlni la datoriile de plătit cu ele, apoi fie-care proprietar va fi obligat a inapoia anticipat Statului diferența in plus până la suma rotundă represintată prin bon, sau a renunța la diferența in minus.

Sistemul propus de noi s'ar părea foarte simplu dacă nu s'ar lovi de nisce greutăți, ce par d'uă cam dată cu neputință de invins. Intr'adevăr, când era vorba d'a se rescumpăra pământul dat săteanului, se opera cu elemente precise. Fiă-cărui locuitor se dedea uă cătine ficsă de fălci sau pogoane, pentru care era obligat a răspunde in timp de 15 ani câte atâta pe an. In cazul nostru lucrurile se schimbă. Fiă-care sătean e dator cu uă sumă deosebită, unul cu 200, altul cu 100, un al treilea cu 50; sunt chiar unii, foarte rari, ce nu datoresc cu nimic. Se nasce deci intrebarea. Cum poți impune uă dare egală la

nise oameni care n'au egale datoriile; ar fi să plătească unul datoriile celui-l-alt, ceea ce ar lovi în principiile de dreptate. Apoi unul, poate cel mai dator, moare înainte de termenul fixat pentru răscumpărare; plătesc cei-l-alți în locul lui. Eară-și uălovire în ideia dreptății. Apoi este de la sine înțeles că această dare va apăsa numai asupra fostei Moldove, cu escluderea chiar a parte din județul Putna, unde este introdus meteiajul. Dar acest punct nu este așa de greu de rezolvat ca cel d'ânteu.

Este evident că un impozit individual este cu neputință. Nu se poate impune fiă-cărui individ un impozit proporțional cu cifra datoriei sale. Trebuie deci un impozit general.

Mai înteu observăm că în genere toate impozitele directe sunt nedrepte, afară doară de impozitul asupra venitului, care nu este realizabil. Într'adevăr, se clasează neguțătorii după patente și se impune la patenta de clasa I. și acela ce câștigă milioane și acele ce câștigă numai 100,000. Se impune uă tacsă metrică de pavagiu: unul care are un loc de 100 stânjini lungime de fațadă, cu un venit de 300 fr., plătesce mai mult de cât unul care posedă uă proprietate de uă lungime de zece ori mai mică, cu un venit de zece ori mai mare, și așa mai departe. Ce se face alt-ceva aici de cât că unul plătesce pentru cel-alt și nimini nu se răscoală în contra unei asemenea disproporții. Apoi este de observat că țărani dintr'un sat sau dintr'uă comună se consideră

ca rude când e vorba de un interes general al lor, în cât de sigur că ei vor primi cu recunoștință uă asemenea măsură, care ar scoate imensa lor majoritate din ghiarăle datoriilor.

Am spus mai sus că datoriile nu se pot calcula în mod individual și deci nici impune după acest sistem noua contribuțiune. A se impune însă părții de țară întregi, unde există datorii, uă asemenea contribuțiune, poate conduce la uă nedreptate *mai mare*. Sunt județe mai îndatorate de cât altele și ar fi a se impune aceloră mai slobode plata datoriilor județelor mai incurcate. Deci este evidente că suma datoriilor trebuie calculată pe județe, și fiă-cărui județ impus uă contribuție deosebită după numărul locuitorilor sei și mărimea datoriei. Această măsură însă, *pentru a se apropia și mai mult de dreptate*, poate fi coborâtă la plăși și chiar la comune. Idealul, care însă este nerealisabil, ar fi ca fiă-ce individ să plătească datoria sea. Fiind-că aceasta este peste putință, apoi să ne apropiăm de el pe cât interesul general o invoesece.

Mai facem uă observațiune. După legea de percepțiune a contribuțiunilor directe, comunele sunt răspunzătoare pentru cătimea contribuției împărțită asupra lor, în cât fără indoeală că dacă unii locuitori nu pot plăti partea ce o datoresc, plătesc alții pentru dâșșii. Măsura propusă de noi nu este deci ceva estra-ordinar; este aplicarea unui mod de per-

cepțiune, care se practică la noi de mulți ani și în potriva căruia nu se obiectează nimic.

IX.

Săteanul are nevoie pentru a putea prospera la noi în țară, d'ună mulțime de măsuri ocrotitoare, și deci se vede cât de absurdă este părerea celor ce voesc pentru dânsul aplicarea dreptului comun. Dar dacă voesc să fie consecinți apărătorii acestui sistem, de ce nu reclamă oare pentru țăran și libertatea d'a-și instrăina pământul său, căci ni se pare că dacă este vr'ună măsură care să restrângă libertatea lui, apoi de sigur este această ingradire a dreptului său de proprietate. Pentru ce nu cer ca să nu fie scutite de urmărire alte obiecte ale țăranului de cât cele prevăzute de procedura civile? Nici un apărător al dreptului comun n'a susținut asemenea lucruri, de și era logic să le ceară. Pentru ce? Pentru că simt cu toții nevoia a pune pe țăran, care este prea slab pentru a-și putea apăra singur interesele sale, sub scutul ocrotitor al legii, pentru că numai falsa idee ce și-o fac despre libertate și egalitate îi împinge a susține teorii monstruoase.

Care element stabilește între oameni adevăratul principiu al egalității? Fără îndoială că cel economic, și tot-d'a-una cel bogat va fi, în proporțiunea averii sale, superior celui sărac. Nu se mai bucură nimeni în țara noastră de privilegii legale; dar acele date de pozițiunile economice sunt ele anulate prin

egalitatea civilă și politică? Este aici uă putere mai presus de legile făcute de oameni, aceea ce ascultă de legile naturei, ce nu pot fi nici modificate, nici resturnate. Față cu această necesitate fatală, care va pune tot-d'a-una pedici la stabilirea unei egalități depline între oameni, trebuie ca Statul să intervină, să dea ajutorul său puternic claselor ingenunchiate în mod economic, pentru a restabili, măcar cât e cu putință silințelor omenesci, egalitatea sdruncinată de natură.

După ce țeranul a fost improprietărit pe un petic de pământ, după ce se va fi desrobit, munca sa prin legea ce trece acum prin desbaterea Corpurilor legiuitoare, după ce se va fi apărat de datoriile ce apasă încă neatârănarea sa economică — se va fi indeplinit regenerarea lui materiale? Tot încă nu.— Mai sunt încă câte-va măsuri de luat, dintre care unele au și fost votate de Corpurile legiuitoare, și așteaptă numai cât trecerea lor în domeniul-practicei.

Cea întâiu este aceea a *băncilor agricole*. Legea din 16 Iunie anul trecut a introdus această instituțiune, atât de neapărată țerei noastre. Și se nu se creadă că acest aședământ n'a fost cerut, și încă de mult timp, în țara noastră. D. Ioan Ionescu, organul cel mai sincer și mai călduros al țeranului, cere de ani de zile introducerea unor bănci agricole, care să ușureze pozițiunea țeranului. Dar cine era să dea ascultare unor asemenea cereri? Partita con-

servatoare nu voia s'o facă, căci ce însemna emanciparea țăranului de cât pierderea pozițiunii sale privilegiate? Câți proprietari n'am auzit noi tânguindu-se în contra guvernului liberală că: »iacă, acum vreau să introducă și băncile agricole, să ne ruineze!» Pe timpul guvernului conservator s'a înființat uă instituțiune economică foarte importantă: *Creditul fonciar*; dar cine nu vede că la înființarea ei a predominat un gând egoistic: interesul proprietății? Și cu toate aceste toți proprietarii au salutat cu bucurie înființarea creditului, pentru că'i scăpa din ghiarele cametei, ce pênă atunci minase pe atâția din ei. *Ei bine, ceea ce erau mai nainte cămătarii pentru proprietate, sunt proprietarii și arendașii pentru țărani.* Pentru ce oare nu le place să se introducă și în favoarea unei alte clase foloasele de care se bucură ei? De sigur pentru același motiv pentru care fără indoeală cămătarii n'au vădut cu mulțumire înființarea Creditului fonciar. Interesul general dispăre tot-d'a-una înaintea celui egoistic, și trebuie uă puternică dosă de idealism pentru ca contrariul să se întâmple.

Dar oare este într'adevăr în interesul proprietarilor ca țăranul să fie sêrac și să aibă în tot-d'a-una nevoie de punga lor spre a putea esista? Noi credem că nu. Prin îmbogățirea unei clase de popor din uă țară nu câștigă numai clasa aceea, ci poporul întreg, și fără indoială că mulțimea daraverilor de astă-zi cu procente mai mici, face pe cămătarii

de altă-dată se câștigate mult mai mult astă-zi, de cum câștigau înainte din procente monstruoase.

Atunci când clasa țăranilor va fi rădicată din miseria în care se află, când proprietarii se vor afla față cu elemente independente economicește, vor plăti poate mai mult falcea de arătură sau de prășilă, dar vor contracta cu oameni care, știind că primesc pentru munca lor uă răsplată reală, vor munci cu alt foc de cât acela ce-l pun astă-zi turmele de robi cumpărați pe 5 ani înainte. Astă-zi țăranul chiar și dacă nu și-ar indeplini indatorirea, ce are să-i ia? Doar pielea de pe dânsul. Când va ști țăranul că poate să-i ia ceva, căci are ceva, atunci se va teme a se espune la răspunderea legală. Dacă țăranul ar avea mai multe vite, n'ar putea să le pășuneze numai pe micul său pământ și ar cumpăra imasă de la proprietar și așa mai departe. Se înțelege însă că atunci *câștigul proprietarului nu va mai putea fi calculat numai pe exploatarea țăranului*, ci pe calitatea și cătimea productelor sale; ar fi deci silit să îmbunătățească metoadele de cultură, să crucească rasele vitelor sale; într'un cuvânt, cultura pământului ar deveni intensivă din estensivă ce este astă-zi, spre marele bine al cultivatorilor ș'al țerei întregi.

Afară d'aceste considerațiuni generale, care întemeiază folosul cel imens ce-l vor aduce băncile agricole, mai sunt și altele care decurg din însăși legea modificătoare a tocmelilor agricole. Prin reducerea termenului tocmelui la un an, s'a tăiat inte-

resul proprietarului d'a mai da bani din nainte țeranului. La deosebitele lui nevoi, unde are să se indrepte țeranul spre a găsi bani de trebuință? Până acum proprietarul era bancherul săteanului. Când își mărita fata sau își insura băiatul, când îi muria uă rudă sau îi peria uă vită, țeranul se ducea la proprietar, care sconta, pentru a zice ast-fel, munca lui in acelea-și condițiuni in care și Evreul sconta pensiunea sau leafa — dar in sfârșit ori-cum să fiă lucrul, țeranul găsia bani. Acum proprietarul, ne mai având interes a mai ajuta pe țeran la nevoile lui, trebuie să i se dea uă altă bancă in loc d'aceea a proprietarului, ce a sleit pentru dânsul.

S'ar fi putut inchipui și un alt sistem pentru a scăpa pe țeran de datorii; anume să se imprumute de la banca agricolă cu ce se se plătească de rămășițe; dar atunci suma alocată de lege băncilor agricole, 150,000—300,000 lei, ar fi cu mult prea mică pentru a întâmpina asemenea nevoi ale săteanului; apoi ar fi trebuit ca legea să fi adoptat sistemul creditului personal, pe când ea a primit pe acel al creditului amanetar și averea de siguranță disponibilă a țeranului este foarte mică.

Este de cea mai imperioasă necesitate ca banca agricolă să se constituie numai de cât. Observăm că pentru fosta Muntenie instituirea băncilor agricole va fi indestulătoare pentru a scăpa pe țerani din robia proprietarilor; căci atunci când țeranul va găsi de imprumutat bani cu 6 la sută pe an, nu

va mai fi nevoit să incheie contracte așa de neomenoase de părtășie cu boerul și se va scuti de sigur de muschiul de porc și de puii de găină pe care trebuie să-i dea plocon pe d'asupra.

O altă măsură neapărată este luarea cârciumelor din mâinile proprietarilor și instituirea lor în monopol comunal. Prin aceasta țăranii mai ales din Moldova ar scăpa de jefuirea cea neomenoasă la care sunt expuși din partea Evreilor. D-l Rosetti care a luat cu energie rolul de apărător al țăranului a propus și această lege care așteaptă a fi votată de corpurile legiuitoare.

Aceste ne par a fi mijloacele din complexul cărora poate rezulta pentru țăran emanciparea economică. Am dori ca scrierea noastră să deștepte în oamenii competenți interesul pentru asemenea cestiuni, căci, de și prin inițiativa partitei liberale cestiunea economică a intrat în uă fasă practică, lumina teoriei nu trebuie să-i lipsească, dacă voim ca ea să nu rătăcească. Sperăm că partita liberală va urma înainte pe această cale bine-cuvântată a reformelor economice de care țara noastră a fost până acum atât de lipsită.

COMERCIUL ESTERIOR

AL

ROMANIEI.

Tablou general al comerçului Romaniei cu Statele străine în cursul anului 1880 (publicat de capul oficiului statistic al ministerului financelor, *A. Drăghicescu*). București, un vol. în folio, 1881.

Comerçul exterior al unei țeri ne va da oglinda cea mai sigură a stării sale economice. Prin exportul său va arăta puterea de producțiune a poporului; prin obiectele importate se va vedea până 'ntru cât acest popor este atârnat economiceste de alte popoare. Un studiu asupra comerçului interior al țerii noastre poate să ne destăinuiească până în amănunțimile sale starea economică în care ne aflăm și să ne arate unde trebuie aruncată luarea noastră aminte spre a ei îndreptare. Cestiunile economice au început a trezi interesul publicului, care se pătrunde din zi în zi mai mult de adevărul că puterile noastre trebuie îndreptate mai ales spre producțiunea de avuții, căci în veacul în care trăim bogăția și sărăcia sunt sinonime, mai ales în privința politică, cu putere și slăbiciune.

I.

Comerțiul în deobște al României este în creștere. De și de la an la an se pot întâmpla felurite schimbări, însă dacă luăm mijlocia mai multor ani, constatăm fără îndoială o sporire totală a comerțiului țării noastre. Așa, dacă asemănăm două perioade de câte 4 și jum. ani înainte și după convenția comercială cu Austria, găsim următoarele cifre pentru totalul esportului și acela al importului p'aceste perioade :

Perioada 1872 — 1 Iuliu 1876:

Import	Esport
472,789,000 lei	745,573,000 lei —

Perioada 1 Iuliu 1876—1880

1,275,923,000 lei	958,491,000 lei
-------------------	-----------------

ceea ce dă în mijlociu pe an pentru perioada de la 1872 — 1 Iuliu 1876

105,064,000 lei	165,683,000 lei
-----------------	-----------------

de la 1 Iuliu 1876—1880

283,538,000 lei	212,887,000 lei
-----------------	-----------------

sau în total o mijlocie a comerțiului general pe an :

de la 1872 — 1 Iuliu 1876 270,747,000 lei

de la 1 Iuliu 1876—1880 496,425,000 lei

în cât vedem că comerțiul general al țării noastre a sporit aproape la o cifră în două.

Acest rezultat, privit în totalitatea lui, n'ar putea fi de cât îmbucurător, de vreme ce vedesce o sporire a mișcării comerciale între țara noastră și lu-

mea ce o incongioară. Uă analiză însă mai amănunțită a lui ne va arăta și oare-care părți umbroase și ne va dovedi că nu totul este spre cea mai mare fericire a țării și poporului nostru.

Mai întâiu observăm un lucru: sporirea cifrei comerțului total este datorită cu deosebire importului, pe când esportul este departe d'a fi propășit în aceeași măsură. Așa vedem că, pe când importul din perioada a doua întrece cu 803,134,000 lei valoarea celui din perioada întâiu, esportul de după 1876 întrece numai cu 212,918,000 lei cifra celui dinainte d'acel an, în cât vedem că *cifra importului s'a urcat în mod împătrit de cât a esportului.*

Provine această sporire a comerțului nostru din uă înmulțire a numărului și cătimilor obiectelor aduse în comerț, sau din uă urcare a prețului lor?

Răspunsul va fi deosebit la import și la esport.

Legea generală a propășirii economice merge spre estenirea obiectelor fabricate și scumpirea acelor trebuitoare hrăni, pentru motivul că producerea celor d'întâiu, stând în puțerea omului, metodele perfecționate ușurează din ce în ce mai mult întocmirea lor și deci coboară în aceeași măsură prețul lor de desfacere. Din potrivă, obiectele de hrană, ce nu pot fi produse de cât cu concursul naturii, sunt limitate în cătimea lor și trebuie să se scumpească cu atâta cu cât sporesce numărul populațiunii. D'aici vom dobândi următorul răspuns la întrebarea pusă mai sus:

Valoarea *importului* a crescut din cauza *numărului* mai mare de obiecte importate, ear a *esportului* din cauza *urcării prețului* lor.

Pentru import anele noastre statistice nu ne dau puțința d'a constata in mod direct adevărul de mai sus, din pricină că la obiectele importate nu este arătată și cătimea lor, și deci nu putem afla prețul unității. La esport însă, unde cătimea este amintită, putem constata spre exemplu următoarele:

Dacă asemănăm prețul unei vite cornute la uă epocă mai îndepărtată, găsim că astă-zi el s'a urcat aproape la uă cifră întreită de ceea ce era cu 14 sau 15 ani in urmă. Așa prețul unei asemenea vite era in:

1864 de 86 lei noi

1866 de 77 lei noi, pe când in

1880 el este de 195 lei noi. 1) Și așa pentru toate cele-l-alte.

Constatăm deci că valoarea esportului țerei noastre nu s'a urcat atât din cauza cătimilor mai mari esportate, cât mai cu seamă din cauza sporirii prețului cu care obiectele produse de țară sunt vândute. Ba chiar in multe casuri aflăm »uă scădere a cătimii compensată numai prin urcarea prețului, pre-

1). Analele statistice pe 1865 dau 36,111 boi și vaci pentru prețul de 9,361,430 lei vechi, acele pe 1867 dau 33,329 boi și vaci pentru 7,726,490 lei vechi și tabloul general al comerțului esterior pe 1880: 17.170 boi și vaci pentru 3,379,000 lei noi.

cum o putem vedea aceasta la vitele cornute, care in 1864 și 1866 să clătină între 33—36,000 și in 1880 scad abia la 17,000 și cu toate aceste prețul din vânzarea acestor 17,000 întrece pe acel al celor de 36,000 din 1864. Grânele esportate nu pot fi luate de normă in această privire, căci agricultura noastră cu metoadele ei de tot primitive de cultură, atârnă in fie-ce an de la starea climaterică; apoi esportul grânelor fiind tot-d'a-una condiționat de concurența țărilor celor-l-alte, vom vedea in tot-d'a-una cifra și prețul grânelor deosebindu-se într'un chip foarte pronunțat. Totuși este de netăgăduit că prețul mijlociu al grânelor s'au urcat in timpurile din urmă, și că deci *cifra mai însemnată a esportului nostru este datorită mai cu seamă urcării prețurilor și nu unei sporiri ci activității noastre productive.*

Acest rezultat este din cele mai însemnate și totuă-dată din cele mai defavorabile economiei noastre. Intr'adevăr puterea de producțiune a țerei noastre rămâne aceeași, pe când consumațiunea ei sporesce într'un grad tot mai mare. In ori-ce cas nu se poate tăgădui că producțiunea țerei noastre nu ține cum-până consumațiunii, de vreme ce importul întrece într'un chip așa de neauzit suma esportului.

Aceleași cifre ne vor destăinui încă uă nouă față a stării noastre economice. Inainte de 1876 suma esportului întrecea pe a importului și acest raport s'a resturnat de la acel an in coace. Așa pentru perioada 1872—1876 avem:

Import	Esport
472,789,000 lei	745,573,000 lei

deci uă diferență de 272,784,000 lei *in favoarea esportului*; pe când pentru restimpul de la 1876—1880 găsim:

Import	Esport
1,275,923,000 lei	957,491,000 lei

deci uă deosebire de 317,432,000 lei *in favoarea importului*, in cât vedem că de la aplicarea convențiunei cu Austria comerțul nostru, care dădea un saldo in folosul țerei noastre, se intoarce ca prin minune pentru a favora străinătatea.

Lucrul este firese intru cât tacsă vamală s'a redus prin convențiune la mai puțin de cum era înainte. Cu toată tacsă urcată a soharului 22 la sută, a luminărilor de stearin 10 la sută, a săpunurilor ordinare 15 la sută și alte câte-va, marea majoritate a tacselor este așa de redusă in cât una cu alta in mijlociu este mai mică de cât era inainte supt tariful *ad valorem* (4,83 % in loc de 7 1/2 %) și anume mai mică tocmai la acele obiecte ce se introduc in cătimi mai mari. Pentru a vedea până intru cât tariful vamal inriuresce asupra importului să luăm două articole: săpunul ordinar și chibriturile. Cel intêiu infățișază in timpul tarifului de 7 1/2 la sută *ad valorem* următoarele cifre la import:

1875	559,856 lei
1876—1 Iulie	368,748 »

1). Tabloul general p. XIII.

După introducerea tarifului protecționist de 15 la sută săpunurile arată următoarele sume:

1876 Iuliu—Decembre	94,412 lei.
1877 (intreg)	313,386 »
1878	496,239 »
1879	361,366 »
1880	281,169 »

Constatăm deci uă reducere de aproape jumătate din suma importului. Din contra la chibrituri:

Inainte de convențiune pe timpul tarifului de $7\frac{1}{2}\%$ avem pentru:

1875	658,068 lei
1876—1 Iuliu	275,360 »

Iar după convențiune, când taxa a fost redusă la 2 lei 35 bani $\%$, aflăm:

1876 Iuliu—Decembre	1,027,650
1877 (intreg)	2,577,467
1878	3,880,783
1879	2,589,174
1880	2,939,787

Adică uă introducere de 4—5 ori mai mare ¹⁾.

Nu numai Austria ci toate țările Europei s'au folosit de convențiunea încheiată cu cea d'întâi, căci incheinduse mai apoi convențiuni și cu cele-l-alte țări, ele au fost toate tratate după națiunea cea mai favorisată, Austria, și nici puteam face alt-fel de oare ce interese politice importante ne sileau la aceasta!

¹⁾. Tabloul general p. VII.

Tabloul următor de valorile importate și exportate în diferite state, pentru cele două perioade considerate și mai sus $4\frac{1}{2}$ ani înainte de convenție și $4\frac{1}{2}$ ani după dânsa, dovedește pe deplin cele spuse de noi.

	<i>Import</i>		<i>Export</i>	
	1872—1876	1876—1880	1872—1876	1876—1880
Austro-Ungaria	182,668,090	661,834,000	269,860,000	357,835,000
Englita . . .	112,452,000	214,352,000	73,762,000	175,424,000
Francia . . .	68,577,000	109,711,000	78,962,000	86,330,000
Germania . . .	27,280,006	114,371,000	4,433,000	4,548,000
Turcia	49,102,000	36,894,000	159,085,000	183,393,000
Alte State . . .	32,707,000	118,754,000	110,366,000	150,748,000

Din acest tablou și din cele spuse mai înainte rezultă:

1. Că la toate statele cu care facem comerț s'a mărit cifra importului de la convențiune în coace; la Austria însă într'ună proporțiune cu totul abnormă de vreme ce importul ei pentru cei $4\frac{1}{2}$ ultimi ani întrec p'acel al aceleiași perioadă înainte de convențiune cu 479,166,000 lei, pe când sporul importului la *toate cele-lalte state împreună* nu calcă peste cifra de mai înainte de cât cu 261,810,000 lei.

2. Că de și constatăm și la esport un escedent pentru ultima perioadă, acesta este cu mult mai mic de cât prisosul importului. Către Austria am esportat numai cu 87,975,000 mai mult de cât în perioada înainte de convențiune, și către toate statele cele-lalte numai cu 173,638,000 lei.

3. Numai în Turcia, care este în privirea economică aproape în aceeași stare cu noi, sporul comerțului a fost normal, crescând în mod proporțional la import ca și la esport. La toate cele-lalte state creșterea importului este cu totul în disproporție față cu esportul.

4. Că pe când sporul importului provine mai ales din înmulțirea mărfurilor introduse, a căror preț se reduce necontenit, sporul esportului n'are de cauză uă înmulțire a obiectelor esportate, deci uă creștere a producțiunii țerei, ci o sporire a prețului lor, provenită din scumpirea generală a obiectelor de hrană.

II.

Cum am spus-o și mai sus, la prima vedere sporirea atât de însemnată a comerțului țerei noastre, fiă chiar ș'a celui de importatiune, se pare a fi folositoare pentru starea bogăției noastre. Intr'adevăr, dacă cumpărăm mai mult, este c'avem de unde cumpăra; s'au lătit în poporul nostru trebuințele mai culte și deci el caută a-și procura mai multe obiecte care să-le mulțumească. Pentru ca poporul nostru să consume mai multă încălțăminte și mai multe țesături de bumbac sau de lână, trebuie ca mai mulți oameni să umble încălțați sau să se îmbrace cu asemenea țesături. Economia politică liber schimbistă învață că nu este de importanță numerarul ce intră sau ese dintr'ua țară, ci mărfurile care represintă adevăratul capital în cât, după teoriile ei, *națiunea aceea va fi mai bogată care va importa mai mult*, căci ea introduce valori reale mai însemnate în sine.

Dac'ar ar fi așa și dacă importarea sau esportarea metalelor prețioase supt forma banului n'ar juca nici un rol în economia popoarelor, pentru ce atunci în practica țărilor, chiar ș'a celor mai culte, se pune atât preț pe mântinerea și sporirea numerarului? Ce n'țeles ar avea atunci sforțările Austriei pentru a ne impune convențiunea din 1876? Atunci sporul cel atât de estra-ordinar al strecurării mărfurilor ei în țara noastră ar fi un rău pentru dânsa, căci ar scoate din trupul ei valori reale și le-ar înlocui cu

acele fictive ale banului! Uă asemenea ipotesă este cu neputință, de vreme ce nu se poate ca fabricantul austriac să dorească a rămâne cu obiectele fabricate în magasiile sale, de vreme ce de sigur fiecare din ei își găsește un folos însemnat în vânzarea acelor obiecte în România. Numărul fabricelor de pielării și de încălțăminte, acela al celor de țesături sau obiecte de metal a trebuit să sporească; s'au creat societăți pentru întreprinderi industriale, ale căror acțiuni dau uă dividendă bună celor ce le posed; lucrătorii găsesc muncă și aceasta e tot mai bine plătită; drumurile de fer scot cu prisosință cheltuelile lor, fiind-că au ce transporta, și 'n genere bogăția provinciilor austriace, în care se fabrică obiectele ce s'aduc în România, au trebuit să crească. Într'adevăr, România primesce în schimbul numerarului ce-l trimite pentru obiectele industriale, valorile cuprinse în aceste din urmă; dar este uă deosebire însemnată între ceea ce dă și ceea ce primește: *ea dă nisce valori ce nu se consumă, pe când acele primite de dânsa se consumă prin întrebuințare.* Părechia de cisme cumpărată de la fabricantul austriac nu mai valorează nimic peste două sau trei luni, pe când banul ce l'am dat pe acea marfă, rămâne, *cel puțin în privirea câștigului realizat*, un folos netăgăduit și nedestructibil.

De unde provine sporirea de putere cumpărătoare a țerei? Noi credem că de la cu totul alte împrejurări de cât de la uă sporire de bogăție a ei, a-

nime: de la stîngerea tot mai deplină a industriei casnice, rămășiță a timpurilor mai vechi. Cu cât se efitinesc produsele străine cu atît masa poporului găsesce mai îndemănatîc a cumpăra obiectele de care are nevoie, de cât a le produce singură. Țăranul mai ales își trage mai toate lucrurile de care are nevoie din Austria, și aceasta putînd, prin scăderea vămii și a prețului transportului, sî-i le vîndă mult mai efitin, el le cumpără de acolo, lăsînd în părăsire indeletnicirile industriale care 'i indetstula altă dată aceste nevoi. În loc de a topi sumane în pieiele lor, țăraniî le cumpără d'a gata de la Brașov; în loc de a stoarce uleiul din sîmînta de cânepă, a împleti frînghia și sfoara din vițele ei, a țese pânze pentru cămăși în stativele lor, ei le cumpără la bîlciuri sau în târgușoare de la neguțătoria ce le aduc din țeri streine. De aceea chiar găsesc ei de prisos a se 'ndeletnici cu oare-care culturi din care ar trebui sî scoată ei singuri productul industrial, precum cânepa sau albinele, ci preferă a și procura productul dorit de a dreptul din țeri streine.

S'ar putea obiecta că ce rîu ar fi într'ua asemenea stare de lucruri, de vreme ce Românul cumpără mai efitin de la străin de cum ar putea produce singur?

Pentru a putea vedea unde stă neajunsul unei asemenea pozițiuni, trebuesc premise cîte-va considerațiuni generale:

Munca țerei noastre este uă muncă primitivă, în

care puterile intelectuale joacă un rol foarte mărginit și care este produsă aproape numai cât de acele fizice. Țăranul, care duce de coarnele plugului, nu se deosibesce mult în munca sa de boii ce târăse cu pași greoi unealta după dârșii: Toată munca agriculturului este mai mult uă muncă fizică de cât intelectuală și isbânda silințelor sale, sau infrângerea nenorocită nu este datorită unei lucrări a inteligenții sale, ci unor împrejurări care sunt mai presus de puterea omenească.

Munca manuală are însă față cu cea intelectuală două lipsuri capitale. Obosesce mai mult și ca răsplată a oboselei celei mai crunte aduce câștigul cel mai minim. Dacă asemănăm ce câștigă un agricultor cu ceea ce câștigă un industriaș, un profesionist liberal, un om de sciință sau un artist, găsim că folosul ce isvorăsece din uă indeletnicire este cu atât mai insemnat cu cât dârșsa este mai ideală.

Pentru a ne convinge de natura muncii noastre, n'avem de cât să aruncăm ochii pe tablele importului și a esportului României.

Dintre aceste numai 5 categorii infățișează un prisos de esportare și aceste 5 categorii sunt toate compuse numai din materii brute: *Făinoase, animale și produse ale acestora, legume și fructe* care însu-mează la

Import

Esport

11,670,000 lei și la 192,764,000 lei.

Categoriile care dau un prisos la import sunt mai numeroase și înfățișează toate obiectele lucrate, precum: *Materii și produsele țesuturilor, Hârtii, Lemne și obiecte de lemn, Minerale, Uleiuri, Cofeturi, Produse chimice* etc. etc. a căror sumă se urcă la

Import	Esport
243,666,000 lei	și la 36,154,000 lei.

Să ne gândim puțin la cât muncesc poporul nostru pentru a produce nise valori pe care, în sinul unui altuia, uă mică parte numai a populației e în stare a le produce. La noi muncesc locuitorii unui district întreg timp de mai multe luni, de dimineață pîn' în seară, arși de soare sau udați de ploaie, pentru a plăti ceea ce căte-va femei din Paris ne trimit ca mode pentru damele din societatea noastră cultă; alt district muncesc d'asemene pentru a produce cu ce se plătească încălțămintele ce ne vin din Austria și un al treilea pentru a cumpăra tot de acolo țesăturile de lână sau de bumbac. *Toată munca țării noastre se duce în schimb pentru uă porțiune foarte neînsemnată a muncii altor țări.*

Datele statistice ne pun în stare a face un calcul care va arăta cât de jos este prețuită munca noastră față cu aceea a celorlalte țări. Așa Anglia trimite în țara noastră mărfuri pentru 57,000,000 de franci. Esportul total al acestei țări fiind de 4,787,000,000 urmează că ea trimite în România a 83-a parte a muncii sale. Noi esportăm în Anglia pentru 56,000,000 de lei, ceea ce reprezintă a 4-a parte a esportului

nostru total care este de 218,000,000 de lei. Prin urmare *a patra parte a muncii noastre merge de plătesce a 83-a parte din munca poporului engles.*

Făcând același calcul pentru Austria, găsim că pe când Austria ne trimite numai a 10-a parte a exportului ei, noi îi trimitem în schimb a 3-a parte a exportului nostru; iar Franciei îi trimitem a 8-a parte pentru a 176-a parte a exportului ei; și se noteze că aceste trei țări împreună, Anglia, Austria și Franca reprezintă 79 la sută din totalitatea exportului nostru.

Vedem deci câtă muncă românească este de nevoie pentru a plăti nisce fracțiuni așa de mici de muncă străină. ¹⁾

Fără îndoială că uă asemenea stare de lucruri este din cele mai dăunătoare pentru economia noastră. Europa apusană aruncă asupra noastră munca cea mai grea și mai obositoare a agriculturii și păstrează pentru dânsa munca cea mai nobilă, cea care face mai multă economie de puteri și mai bine resplătită a industriei. Cu alte cuvinte în societatea cea mare Europeană noi Românii suntem însărcinați cu munca cea mai grosolană, avem rolul cel mai înjositor, cel mai apropiat de animale sau de mașinele fără conștiință; *suntem reduși la starea de iloții civilizației.*

¹⁾. Cifra populației nu poate fi luată în considerație, căci la noi muncesce aproape tot poporul iar la țările de la care importăm numai uă mică parte, cea industrială.

III

Felul muncii poporului nostru îl mai espune și la alte neajunsuri, care trebuie notate aici pentru a vedea, dacă starea în care ne găsim este uă stare priincioasă, și deci dacă sporirea comerțului esterior nu ascunde alt-ceva în cifrele sale de cât îmbogățirea poporului nostru.

Observăm că produsele create de silințele noastre fiind de uă natură brută, trebuie uă mult mai mare cătîme de aceste pentru a represinta uă valoare pe care un product industrial îl cuprinde în un volum sau uă greutate foarte mică. Câte chile de grâu nu sunt oare cuprinse în uă bucată de cațifea, sau în uă trășură de lux! Dacă consultăm datele statistice vedem că greutatea productelor esportate din țara noastră către cele străine este, afară de vite, de 1,308,053, tone (de 1000 de kilograme) pe când greutatea celor importate la noi este de 304,246 tone. Asemănând aceste cătîmi cu valoarea lor în lei (pentru cele esportate 206,768,000 lei și pentru cele importate 251,803,000 lei) avem în mijlociu 828 lei pentru tona de importățuni și numai de 158 lei pentru tona de esportățuni. ¹⁾

Forma deci în care România espoartă munca sa fiind uă formă grosolană, volumul și greutatea mărfurilor este aproape de 6 ori mai mare de cât acel al mărfurilor importate, de unde urmează că costul

¹⁾. Tabloul general p. VIII.

transportului va fi mult mai însemnat pentru ducerea esportului la locurile de consumație de cât pentru aducerea importului în țara noastră.

Costul transportului însă este pus în socoteala unor persoane deosebite, după cum este vorba de produse brute sau fabricate. Când este vorba de produse brute, costul transportului este pus în socoteala vîndătorului, pe când la cele fabricate el este adăos pe lângă prețul vînzării, și este deci pus în socoteala cumpărătorului: cu alte cuvinte când noi transportăm grâne în străinătate sau când importăm obiecte fabricate din țările străine, *tot noi plătim transportul acelor lucruri*. Causa acestei deosebiri este ușoară de înțeles: grâne se produc mai mult sau mai puțin din toate țările și se formează un preț mijlociu, peste care nu se poate sui prețul lor. Prin urmare cu cât vin mai departe, cu atîta se reduce prețul lor de cumpărătoare, deducându-se din el costul transportului; din contra fabricatele de fer engles, catifelele franceze, ornicele de Geneva etc. etc. se produc numai în acele țări și deci ori cât de departe am voi să le ducem, întru cât vom să le avem tocmai pe acele, să 'nțelege că trebuie ca doritorii de a intra în posesiunea lor să plătească costul strămutării lor. Grăul nostru nu l'am putea transporta în China, din cauză că costul transportului ar absorbi cu totul valoarea sa, pe când Împăratul acelei țări poartă la brâu un ornic din Geneva sau din Paris al cărui transport l'a plătit pe

lângă valoarea juvaerului. Din această analiză rezultă că noi pierdem din munca noastră uă parte foarte mare care se duce in cheltueli de transport, pe când străinătatea trămițându-ne mărfurile ei in volum și greutate redusă, nu ne impune uă cheltuală de transport așa de mare și deci inlesnesce eftinătatea obiectelor și năvălirea lor tot mai numeroasă in țara noastră. Este de luat aminte inainte de imbunătățirea mijloacelor de comunicațiune, industria casnică a țerei noastre era protegiată prin ênsuși greutatea și scumpetea transportului, care nr-când prețul mărfurilor străine, nu le punea la indemâna pungei fiă-căruia; de aceea ruinarea industriei private datează la noi mai cu samă de la introducerea drumurilor de fer.

Munca poporului nostru apoi cu toată incordarea puterilor sale nu resplătesce in tot-d'a-una silințele puse intru producerea ei; trebuie ca și atmosfera cu capriciile ei să ne fiă priincioasă; alt-fel vedem adeseori intr'uă zi perind osteneala unui an intreg. Natura ênsuși a muncii in sine cere ca osteneala pusă să fiă răsplătită, căci munca tot-d'auna se 'ntreprinde in vederea unui folos. Afară de efectul material nenorocit ce 'l are pierderea zadarnică a unei munci, ea mai are și un efect moral. Intr'uă țară cu industrie mai întieu pierderea nu poate fi nici uă dată generală, căci industria pune la loc măcar in parte perderile suferite de agricultură; apoi variarea ênsuși

a culturilor agricole imputinează pericolele pierderilor.

Munca agricolă este apoi d'același fel. Producătorii de grâne n'au nevoie unul de altul; nu se 'nchiagă legături între oameni prin încrucișarea intereselor, ci fiă-care atom al societății stă deslipit de atomul de alături. În țara industrială fabricantul de postavuri are interes de esplotatorul de oi, de proprietarul pășunelor, de boiangiul ce pregătesc boielele pentru stofele sale, d'acel ce cultivă plantele pentru boiele, de fabricantul de mașini. Acesta la rîndul său are interes de proprietarul sau esplotatorul minelor, de lucrătorii din acele mine, de inginerii ce le diriguiesc și așa mai departe. Industria procură deci un chit care leagă strîns împreună prin comunitatea intereselor materiale pe membrii unui popor, pe cînd munca brută a agriculturii lăsă elementele sociale într'ună izolare care pune în pericol chiar existența lui națională.

Sporirea importului deci în țara noastră nu însemnă creșterea bogăției, ci stîrpirea tot mai deplină a muncii mai fine a poporului, îndreptarea indeletnicirilor sale tot mai mult către munca brută și mulțumirea nevoilor sale prin importul tuturor lucrurilor din țările străine.

Dacă ar fi ca sporul importului să decurgă din uă înmulțire a bogăției țării, ar trebui ca importul să țină pasul cu esportul, și noi vedem din potrivă că cifra esportului s'a urcat foarte puțin, și că a-

ceastă urcare chiar nu provine din uă înmulțire a obiectelor esportate, ci din uă adăogire a prețului lor.

Nu trebuie însă să credem că prețul obiectelor de hrană se poate urca la nesfârșit. Este un maximum peste care el nu poate trece nici uă dată. Prin urmare uă creștere a sumei esportului nu poate fi așteptată numai de la urcarea prețului, ci trebuie să provină de la uă înmulțire a câtimelor esportate.

Nu e vorba, va trece încă mult timp înainte ca esportul țării noastre să cuprindă și obiecte industriale. Dar dacă n'am putea esporta d'asemene, cel puțin să le producem pentru trebuințele noastre, să rafinăm munca noastră măcar pînă într'atâta în cât să servească la întâmpinarea nevoilor celor mai de căpetenii ale trebuințelor vieții; să nu mai legăm boii noștri cu frînghiile impletite în Austria sau Rusia, să nu mai aprindem opaițul cu oloiu stors în Austria, să nu mai punem pe spatele noastre sumane fabricate în Brașov.

Când se va fi pus basa unei mișcări industriale în țara noastră, clădirea edificiului industrial se va face de la sine. Incetul cu incetul munca noastră se va rafina din ce în ce, și vom deveni și noi un centru de esport pentru popoare mai inculte de cât noi, acele din peninsula Balcanilor și apoi acele din Asia.

Eacă pentru ce spuneam mai sus că urcarea cîrii comerțului exterior putea să coprindă cu totul alt-ceva de cât creșterea bogății țării noastre.

IV.

Din lucrurile importate și esportate de țara noastră vom putea deduce alte multe științe foarte prețioase asupra stării economiei sale.

Țara noastră de și dă un esport destul de însemnat de animale, importează însă și d'acestea pentru cifra de peste 3,500,000 lei. Lucru însă destul de curios, țările din care importează sunt d'acelea ce nu posed nisce rase deosebite, ci s'apropie prin felul animalelor lor d'acele ale noastre. *Caii* se importă din Austria și Bulgaria. Cei importați din Rusia sunt numai cai pentru oștire și cei 40 importați din Turcia nu pot fi nisce soiuri deosebite, de vreme ce valoarea lor mijlocie este numai de 175 lei unul. *Taurii* pentru sēmântă s'au introdus, lucru neauzit la uă țară agricolă ce-și așteaptă bogăția de la vitele sale, numai 4: 2 din Austria și 2 din Bulgaria, de valoare de câte 300 lei unul. *Vaci* numai din Austria, Bulgaria, Rusia și Serbia. Nu se vede nici un cap de vită introdus din Anglia, Francia, Olanda sau Svițera, prin care să se tindă la îmbunătățirea raselor indigene. Această împrejurare arată într'ua tristă lumină spiritul de care sunt însuflețiți agricultorii noștri. Ei neingrijesc tocmai de interesul capital al unei țeri agricole, crescerea și exploatarea vitelor, pe când în țările apusene ale Europei crescerea vitelor este obiectul celor mai neobosite opinii. De asemenea nu vedem să se fi introdus vr'ua îmbunătățire a raselor *oilor* noastre, de vreme ce

berbecii și oile introduse provin numai din Austria, Bulgaria și Rusia și nu se vede nici uă bucată de rasă engleză, singura care prin caracterul ei s'ar potrivi pentru cruciarea raselor noastre, îmbunătățindu-i calitatea lânii. ¹⁾

Neingrijirea culturii vitelor ș'aceea a produselor date d'acestea, mai ales în partea Moldovei, face de untul cel bun s'aduce din Bucovina, în cât trebuie s'asistăm la rușinea cea neauzită ca uă țară agricolă să importe unt d'aiurea pentru trebuințele locuitorilor sei ²⁾. Așa găsim unt importat din Austria pentru suma destul de însemnată de 144,438 lei, pe când noi esportăm câțimi ceva mai mari numai către Bulgaria (118,000 lei) și către Turcia (64,000 lei).

Brânzeturile din potrivă au sporit esportul lor într'un chip însemnat. În anul de care ne ocupăm (1880) cifra totală a esportului a fost de 5,353,075 lei noi, pe când anii dinainte ce i-am putut culege arată numai următoarele sume:

-
- 1). Câți-va proprietari din partea Moldovei introduseseră, cu câți-va ani în urmă, *mormoni* din Spania, încercare greșită, de vreme ce această rasă dintr'uă climă caldă nu se putea deprinde cu gerurile noastre. Văzând că nu reușiseră, s'au lepădat d'asemene întreprinderi.
 - 2). Observăm că brânzeturile, fiind fabricate în diferite soiuri, importarea lor nu este estra-ordinară. Aceea a untului însă, nefiind deosebită de cât prin calitatea laptelui sau îngrijirea pregătirii, nu înțelegem pentru ce n'am fi și noi în stare să producem de cel mai bun.

1864—1,109,464 l. n.	1871—1,109,613 l. n.
1865— 797,151 »	1872—1,128,254 »
1866—1,121,863 »	1873—1,437,235 »
1867— 336,008 »	1874—1,470,000 »
1868— 247,970 »	1875—1,450,000 »
1879—3,499,000 lei noi.	

Observăm totu-și că cea mai însemnată cătime a brânzei noastre s'a esportat către Turcia, 3,320,385 lei noi, în cât sporirea esportului nu provine de la uă producțiune mai îngrijită a brânzeturilor noastre, ci de la împrejurări favorabile esportului lor în acea țară mai necultă de cât noi.

Dacă însă brânzeturile mai aruncă puțină viață în comerțul nostru de esport, importarea *cartofilor* mai c'ar putea să te facă să perzi ori-ce încredere în puterile productive ale poporului nostru. Untul este încă un product fabricat, și s'admitem că metodele superioare ale pregătirii sale nu sunt cunoscute Românilor, și că d'aceea ar fi nevoiți a importa cel bun din Austria. Dar cartofii! aceștia sunt un product curat agricol. Să nu fim în stare a produce cartofi buni în țara noastră și să-i importăm d'aiurea, aceasta întrece toate așteptările! După cât se vede, țara noastră nu vrea să fie nici măcar țară agricolă în adevăratul înțeles al cuvântului, ci-și va mărgini tot mai mult silințele sale numai și numai la producerea grâului ș'al popușoiului. Cartofii importați din Austria ating cifra de 2,314,000 chilogr. și suma de 185,000 lei.

Uă altă cultură ce ar putea să indestuleze trebuințele țerei noastre și să dea și un prisos pentru esportățiune, este *hameiul*. Se scie că in timpurile din urmă consumățiunea berei a luat proporțiuni foarte însemnate in țara noastră; apoi ea formează, pentru a zice așa, bătăura națională in statul vecin, imperiul austriac. Pe lângă trecerea deci pe care hameiul l'ar găsi la fabricele indigene de bere, s'ar mai putea esporta uă cătîme oare-care către fabricele streine. In loc d'a vedea cultura hameiului practică la noi, găsim că aproape tot hameiul întrebunțat la fabricarea berii este importat, ș'anume din Austria, pentru suma de 84,153 lei ¹⁾, țîfră însemnătoare când e vorba d'un asemenea articol!

Uă cultură care lipsește mai cu totul in țara noastră este aceea a *cânipii și a inului*. Aceste plante chiar unde se cultivă, se face aceasta numai pentru sămințele lor, care se espoartă din țara noastră pentru a se întoarce sub formă de oloiu. Modul culturii este mai ales aruncarea haldanilor prin lanurile de popușoiu. Cătîmile de sămânță esportate sunt destul de însemnate. In 1880 s'a esportat pentru 3,104,000 lei noi și anume in:

Austria	529,300 lei noi
Bulgaria	16,300 »
Anglia	857,000 »

¹⁾. Tabloul general p. 104.

Francia	1,461,400	lei noi
Germania	5,000	»
Grecia	470	»
Rusia	60,400	»
Turcia	134,500	» 1).

Din potrivă materia tecstilă din cânepă și in nu este mai de loc cultivată la noi în țară, de vreme ce pe lângă insemnatele importuri de frânghii și de sfoară care se urcă aproape la 2,000,000 de lei, se mai văd împărțite încă și materie brută de cânepă și in, care slujește la diferitele noastre trebuințe. Tabloul general al comerțului înfățișază următoarele rubrici despre importul și esportul materiei prime a plantelor testile:

	<u>Import</u>	<u>Esport</u>
Cânepă și in verzi, uscați sau topiți dar nemelițați, jută, abaca . . .	638	lei noi
Cânepă și in melițați, peptenați sau nu; câlți de cânepă sau in . . .	155,218	» 904 lei noi
Fire de in și de cânepă simplă, neinălbite, albite sau văpsite . . .	55,765	» —
Fire de in și de cânepă resucite, neinălbite albite sau văpsite . . .	264,559	» 200 2).

1). Tabloul general p. 104. Observăm însă că cea mai mare parte din semințele oloioase o represintă rapița.

2). Tabloul general p. 144.

Alătura cu cultura inului ș'a cănepei, credem că s'ar putea încerca în țara noastră și aceea a *bumbacului*, plantă ce se poate aclimata la noi unde verile sunt așa de calde în cât dânsa ia un caracter tropical, cu atât mai mult că toamnele sunt de obicei lungi și calde în cât ar avea tot timpul a coace boabele sale care crapă pe la sfârșitul lui Septembrie. În anul 1864 Februariu ministrul de lucrări publice recomandă în uă circulară către prefecti această cultură¹⁾; dupe cât se vede încă nu s'a făcut nici uă încercare serioasă d'a se aclimata această cultură care după natura ei ar trebui numai de cât să prospereze în țara noastră.

V.

Uă luare aminte deosebită trebuie dată *vinurilor*. Cu toată reducerea cea însemnată a tacsei de import, vinurile austriace n'au pătruns în țara noastră într'un chip extraordinar. Suma esportului mai c'ajunge pe aceea a importului (731,000 lei contra 775,000 lei). Între anii 1871—1875 importul a variat între 314—718,000 lei noi, iar esportul nu s'a suit mai sus de 353,000 lei noi, în 1874. Vedem deci în această privire uă sporire îmbucurătoare. Ea provine mai ales de la împrejurarea că, pe când mai înainte esportul vinurilor noastre se făcea numai în Austria și Turcia, în anul 1880 găsim uă

1), Analele economice pe 1864 p. 53.

insemnată cătîme esportată în Franția, de unde pîn' acum numai importasem asemenea băutură. Cifra vinurilor esportate de noi în Franția în 1880 se urcă la 384,000 lei. Aceasta poate proveni din mai multe cauze; cea d'ântîi ne pare a fi devastările făcute de filocseră în viile Franciei. Totu-și observăm ș'aici că nu scim exploata indestul pozițiunea noastră. Vinurile noastre sunt cunoscute în țară ca superioare multor vinuri străine. Dacă le am trage în butilci, fără indoeală că le am vinde c'un preț mult mai urcat și, după esperiința făcută în țară, vinurile noastre suportă foarte bine punerea în butilci. Din tabela esportului vinului nostru, observăm că tot vinul esportat era în butoae, pe cînd mare parte din cel importat este în butilci. Se înțelege că ar fi de nevoe și oare-care pregătire a vinului nostru, spre a'l potrivi mai bine cu gusturile străinilor.

Avem atâtea păduri de brazi și totu-și *reșina* și *smoala* este importată la noi în țară, în loc d'a esporta noi către țările ce nu posedă asemenea arbori. Așa găsim aceste materii importate pentru cifra de 296,000 de lei în 1880, pe cînd esportul lor este mai nul (1,044 lei) ș'aceasta probabil numai cât uă reesportare a celor importate d'aiurea.

Să venim însă la două obiecte ce altă dată alcătuiau nisce adevărate isvoare de bogății pentru țările noastre, pe cînd erau despărțite, și care acum au secat aproape cu totul: ceara și mătasa.

Asupra *cerei* este sciut că în timpuri mai vechi

ea forma unul din obiectele principale ale exportului nostru, după ce, se înțelege, erau mulțămite trebuințele interioare ale țărilor, care p'atunci, din cauza timpurilor religioase, consumau mult mai multă ceară. Una din dările obicinuite ale țărilor noastre era dijmuirea stupilor. Francesul Peyssonel, care a vizitat țările noastre pe la 1780, spune următoarele despre producția cerei: «Ceara este articolul cel mai însemnat al comerciului de export al Valachiei; ea este d'ună calitate foarte frumoasă și cătimea ei este imensă.» ¹⁾ D'un șir de ani cultura albinelor a decăzut din ce în ce și astăzi producțiunea mierei ș'a cerei nu ajunge nici măcar pentru indestularea trebuințelor interne, în cât suntem nevoiți să importăm aceste articole din țările străine. Așa tabloul general ne arată ceara importată, nelucrată sau în făclii, pentru suma de 380,000 lei noi ²⁾, introdusă mai ales din Austria.

D. Ioan Ionescu atribue decăderea comerciului unei împrejurări, că: «de la pacea de Adrianopole, turcii fiind respinși din țările române, s'au stricat mierăriile și d'atunci n'au mai eșit neguțători de miere ca să stimuleze pe cultivatori a produce ș'a căta de întreținerea albinelor» ³⁾. De și fără indoială că în depărtarea Turcilor, cari sunt mari consumatori de

¹⁾. Sur le commerce de la mer noire, Paris, 1787, vol. II, p. 185.

²⁾. p. 130.

³⁾. Secțiunea de agricultură, Bucuresci 1870 p. 366.

miere, au trebuit să jignească mult cultura albinelor, totuși observăm că ea ar fi putut persista măcar pentru mulțămirea nevoilor lăuntrice ale popoului român, dacă Austria, prin introducerea unei noi metode în cultura albinelor, n'ar fi isbutit a ef-tini productul lor atât de tare, în cât cumpărarea lui din statul vecin costă mai puțin de cât acel ce ia naștere în țară. Metoda cea nouă este aceea a lui Dzierson, care în loc d'a ucide albinele pentru a lua mierea și ceara, prin ajutorul unor rafturi mobile, introduse în stupi, le fură aceste produse și silesc ast-fel p'aceste insecte laborioase a umple din nou rafturile stupilor cu sucurile florilor. Guvernul austriac ș'a dat silințele cele mai mari pentru a răspândi această metodă și fără indoeală că dacă s'ar lua aceeași măsură și de guvernul nostru, am vedea iarăși împământându-se cultura albinelor. Cartea lui Dzierson în care sunt coprinse principiile metodei sale este intitulată: *Rationelle Bienenzucht*, Brieg 1861.

Cultura *mătăsei* a strălucit numai câți-va ani în țara noastră, pentru a dispărea iarăși fără a lăsa urme de existență și observăm însă că țara noastră este foarte potrivită prin clima ei, foarte caldă în timpul verei, pentru asemenea cultură; nu mai puțin și prin aceea că agudul, care dă nutrețul natural al viermilor de mătase, crește la noi în condițiile cele mai bune. E probabil că din timpurile cele mai vechi se obicinuia a se cultiva un soi de

vermi de mătase mai grosolani care produceau bo-rangicul din cari țerancele noastre și făceau impo-dobirile lor. In 1851 guvernul Valachiei introduce semânță milaneză și vermiu aceștia, cari dau uă mă-tase mult mai fină, se aclimatară la noi cu cea mai mare ușurință. In 1857 d. George Coemzopulo duse la Lyon probă din mătasea noastră și, dobândind incurajări, intemeiă in Bucuresci uă societate pen-tru cultura mătasei, aducend din Francia și uă ma-șină de tors precum și nisce lucrătoare franceze care să invețe pe femeile noastre torsul firelor de mă-tasă. Societatea cumpără in anul 1860 zece mii de ocale gogoși de mătase din care toarse 409 ocale mătase de cea mai fină calitate, pe care o vându la fabricile din Lyon 1). Tot-d'ua-dată insă, pe lângă vnzarea mătasei și a gogoșilor, cultivatorii noștrii observară că semânța vermilor se vindea c'un preț mult mai mare și incepură a produce semânță tot mai multă, părăsind producerea gogoșilor. Ivindu-se tocmai atunci uă boală in vermiu de mătase ai Fran-ciei, neguțatorii d'aici umblau după semânță in toate țerile lumii, și veniră și la noi, incurajând prin in-semnatele prețuri ce le ofereau pentru semințe, pro-ducerea acesteia, care esclude pe aceia a mătasei, in cât in curend toți cultivatorii țerei noastre s'a-pucară numai de cultura seminței. Sumele pentru

1). Analele economice 1860 trim. IV. p. 59.

care s'au esportat gogoși și semințe de la 1858 înainte sunt următoarele :

1858 —	2,592	lei vechi
1859 —	34,526	»
și sēmânță —	300,300	»
1860 —	100,443	»
și sēmânță —	904,143	»

În 1861 epoca când veniseră pe la noi neguțătorii francezi esportul se urcă la cifra de 202,482 l. v.

Pentru gogoși și pentru semințe la 3,481,781 »

În 1862 esportul total se urcă la 11,300,278 »

Esportarea sēmînței era datorită unei împrejurări excepționale, boala vermilor din Franția, și uă dată cu încetarea aceștia, trebuia să scadă și esportul cel însemnat de sēmânță ce se făcuse pên'atunci. Aceasta se prevăzuse de compania sericolă, care ceru ca guvernul să oprească esportarea sēmînței, pentru a sili pe cultivatori la producțiunea gogoșilor, *dar fu refuzată!* Ce se întâmplă? Boala vermilor încetă în Franția și sēmînța nu mai fu căutată. Esportul căzu cu aceeași repeziciune cu care se suise.

Așa în 1866 se coboară la 751,449 l. v.

în 1867 » 1,341,718 »

în 1868 » 388,718 »

în 1871 » 523,199 »

în 1872 » 68,350 »

În anul 1880 nu se esportă de loc nici gogoși nici sēmânță de vermi de mētase, ba chiar se im-

portă borangic ¹⁾. Cultura acestei insemnate ramuri de inavuțire este deci cu totul stinsă. Inflorirea ei însă din trecut trebuie să ne imbie a face încă uă dată uă incercare și folosindu-ne acuma de experiența dobândită, să nu mai recădem in greșelele de altă dată.

VI

După ce am cercetat conform datelor comerțului nostru lipsurile culturilor noastre ș'am arătat in cotro trebuie să ne aplicăm silințele spre a le 'ndrepta, să căutăm acum, prin mijlocul aceuia-și călăuz, a ne da sama de starea industriei noastre, sau mai bine care sunt industriile ce s'ar putea introduce mai cu ușurință și folos in România.

Noi esportăm din țară uă mulțime de obiecte brute, care se 'ntorc inapoi supt formă lucrată, astfel că noi plătim străinătății fasonarea lor, pe când cea mai elementară economiă ne arată c'ar fi mult mai folositor a preface noi ênși-ne materiile prime in obiecte fabricate, câștigând tot locuitorii țerei noastre câștigurile fabricațiunei.

Așa noi esportăm *piei* brute in valoare de 4,940,000 lei și importăm *piei* lucrute sau obiecte de pielărie pentru uă sumă de 7 ori mai mare; 28,299,000 de lei ²⁾.

¹⁾. Tabloul general p. 140.

²⁾. Tabloul general. p. XIII.

Din acest import insemnat, 5,000,000 de lei cad asupra pieilor ordinare argăsite ce se reîntorc în țară, iar 2,000,000 asupra pieilor fine și 8,500,000 de lei asupra încălțămintelor. D'aici se vede prea bine că argăsitul pieilor nu se face de cât cu totul excepțional în țară. la noi, și mai numai în Bucuresci, unde tăbăcarii se mai indeletnicesc cu această industrie. Uă altă dovadă de slăbiciunea acestei industrii este neînsemnata cătîme de materii de argăsit importată în țară, 84 de chilograme pentru 259 de lei ¹⁾. Nu pretindem ca țara noastră să pășască d'ua dată la argăsala pieilor fine; dar cele mai ordinare ar putea fi argăsite în țară și de sigur că întreprindătorul unei mari tăbăcării ar face bune afaceri, dacă Statul ar obliga pe furnisorul cismelor armatei să-și procure pielea de la tăbăcării din țară. Este însă ș'ua altă greutate de invins și nu din cele mai mici: proasta calitate a pieilor vitelor noastre. *Studiul asupra esposițiunii de industrii române*, scris d'ua până competente, spune în această privire: «Dar chiar aceste piei trebuie să mărturim că ne lipsesc și, lucru de necređut, tăbăcarii noștrii, pentru a suptveni la micul debit ce-l fac, sunt siliți a lucra pieile brute importate din America și chiar din Svițera.» ²⁾.

Din acest esemplu putem vedea în ce strânsă le-

¹⁾. Tabloul general, p. 127.

²⁾. Vezi lucrarea citată, București 1882 p. 23.

gătură stă cultura vitelor, indeletnicirea agricolă, cu dezvoltarea industriei și cum reaua stare a agriculturii noastre împiedică chiar avântul industrial.

Un alt articol, pe care-l esportăm supt forma primitivă și-l importăm prefăcut, este *lâna*. Cătinele și sumele esportate și importate sunt :

E s p o r t

Lânuri nespălate 3,485,599 kgr.

5,228,399 lei noui.

Lânuri spălate, nepeptănate, 654,294 kgr.

1,902,747 lei noui.

I m p o r t

Fire de lână de tot felul 47.767 kilograme

716,505 lei noui.

Țesături ordinare 371,441 kilograme

1,300,043 lei noui

Postavuri 561,147 kgr. 7,294,911 lei noui.

Pâsli 111,176 kgr. 333,528 lei noui. ¹⁾

La import se mai ved pe lângă aceste articole și altele care provin din uă lână mai fină și care urcă totalul materiilor de lână importate la 20,000,000 de lei. Și aicea facem aceiași observație ca și la piei: dacă trebuie să așteptăm ca obiectele mai fine să se producă în țara noastră, atunci când se va îmbunătăți rasa oilor noastre, apoi cel puțin lucrurile ordinare ar putea fi întocmite în țară. Să se bage de samă că cea mai mare cătine de lână esportată *nu este nici măcar spălată*. Această impre-

¹⁾ Tabloul general p. 176 comp. p. XIII.

jurare nu o putem atribui lenei poporului nostru, căci nici un popor nu este leneș, când e vorba d'a câștiga, ci trebuie să-i găsim uă esplicare rațională. Ea constă in aceea că lâna noastră fiind d'ua calitate așa de proastă ea câștigă foarte puțin in preț prin spălatul ei, in cât producătorii s'ar osteni in zadar a o pregăti spălată. Lâna cea spălată esportată, este aceea țigae.

Țara noastră esportează uă cătime foarte mare de sămințe oloioase in uă valoare de peste 3,000,000 de lei și importează uleiuri pentru 1,146,000 de lei. Ba lucru destul de neașteptat, nu suntem in stare să pregătim măcar grăsimea pentru unsul roatelor, așa că importăm și de aceasta tot din străinătate pentru suma de 40,000 de lei! ¹⁾.

Fabricatele din său precum *săpunurile și lumînările de său* se vęd din potrivă că scad la import, probabil supt inriurirea tarifului protecționist de 15 la sută, după cum am vęzut'o mai sus.

Paralel cu reducerea importului fabricatelor din său, vedem și uă reducere a esportului săului, in 1880 numai pentru 39,000 de lei, după cât se vede din cauză că se consumă in țară, apoi găsim și produse trebuincioase pregătirii săpunului precum stearină și oleină importate pentru 50,000 de lei.

De altă parte însă aflăm esportate copite și alte

¹⁾, Tabloul general p. 129.

rămășițe de animale și *cleiul* importat pentru 157,000 de lei ¹⁾.

Esportarea *părului de porc* care se sue la 54,000 de lei, ²⁾ ar putea fi împedicată prin pregătirea în țară a periilor, măcar a celor mai groase, cu atât mai mult c'această industrie nu cere mijloace așa de mari, pentru a fi pusă în aplicație.

Lucru indestul de însemnat este că *făina* se importă în țară în uă cătime indestul de însemnată. pentru anul 1880 la 1,245,000 de lei. Fără indoială că făina cea mai fină este importată, pe când esportul nostru constă din făina cea mai de rînd, dusă mai ales în Turcia și 'n Bulgaria. Aceasta dovedesce că industria morilor nu este încă inzestrată cu toate îmbunătățirile trebuincioase, că morile noastre nu pot produce făina nici așa de efină nici așa de bună ca morile din Austria. Inferioritatea morilor noastre provine fără indoială din întocmirea cu totul primitivă a mecanismului lor.

D'asemene nu găsim în țara noastră fabricarea *pastelor făinoase*, precum grișele, crupele etc. de și fabricarea acestora este așa apropiată cu cea a făinei; mai toate sunt importate ș'a-nume, mai ales din Austria; din 268,266 le noi totalul importățiunilor, Austria ne trâmite pentru 139,261 de lei; scrobeala, fabricațiune iară-și din făinare se introduce

¹⁾ Tabloul general p. 184

²⁾ Tabloul general p. 132.

în țară din toate părțile și mai cu samă din Anglia (Cotman's Starch), în cât afară de unele rare gospodine care mai au obiceiul d'a face scrobeală în casă, mai tot acest material este adus din străinătate. În 1880 s'a importat pentru suma de 218,265 de lei.

VII

Industria *lutului*, olăria și cărămizile, sunt la noi într'ua stare de tot inapoiată. Cărămizile, mai ales cele refractare pentru cuptoare industriale, precum și calitățile cele mai bune de cărămidă ordinară, se importă din Austria și Franca (Marsilia), în total pentru 271,000 de lei. Olăria cea de tot ordinară, de lut comun, pentru 452,000 de lei, cea de faianță proastă pentru 404,000 de lei și cea mai semi-fină pentru 604,000 de lei, peste tot uă sumă d'aproape 2,000,000 de lei. Nu că doar ne-ar lipsi materialul pentru asemenea fabricațiuni; apoi arta olăriei nu este de tot în părăsire, în cât s'ar putea afla cu ușurință lucrători dibaci. Ceea ce ne lipsește este cunoștința metodelor mai perfecționate de producere ale acestor obiecte, este știința care se 'nobileze uă practică învechită.

Acelea-și observațiuni avem de făcut și în privința *sticlăriei*. Importul acestui articol este următorul: ¹⁾

¹⁾ Tabloul general, p. 162.

Sticlă de tot comună	401,000	lei noi.
Sticlă comună	1,478,000	»
Sticlă modelată	693,000	»
Sticlă tăiată	207,000	»
Oglinzi pênă la 45 ctm.	99,000	»
Oglinzi mari	214,000	»
Obiecte de fantasiă	35,000	»
Total	3,127,000	»

Lăsînd la uă parte sticla cea mai fină, care d'uă cam dată cu greu s'ar putea produce in țară, fără indoială că cele d'ântîiu 3 sau 4 articole dintre cele enumerate ar putea fi fabricate in țară cu multă inlesnire, intru cât pietre silicioase se găsesc cu imbelșugare și materialul combustibile iară-și nu lipsește. S'a făcut de multe ori încercări pentru a se 'ntroduce la noi fabricarea sticlăriei, aceasta chiar de prin secolul trecut, ș'acum de vr'uă doi ani s'a inființat la Azuga, de către un industriaș străin, uă fabrică d'acest fel. Ne sprijinită însă cum este ia, ne temem ca să nu pată soarta celor-l-alte încercări de fabrice din România. Paralel cu aceste fabricațiuni, amintim și importarea *varului* pentru 199 mii de lei ș'aceea a *nisipului* pentru 71,000 de lei, precum ș'a pietrilor de moară de cuarț carpatin, nu mai puțin ș'aceea a pietrelor comune de construcție, cele d'ântîiu pentru 33,000 de lei, cele d'al doilea pentru 20,000 de lei. Această importățione se poate esplica numai prin faptul lipsei de căi de comuni-

cație; care se ușureze estragerea lor din munții unde de obicei se găsesc asemenea materii.

Tot greutatea comunicațiilor atribuim noi importarea *lemnului de construcție*, care se importă pentru suma de tot însemnată de 5,603,000 de lei, când pădurile noastre sunt devastate numai spre a scoate din ele lemne de ars, iar cărbunele de pământ zace ascuns și neexploatat în măruntăile pământului nostru. Grozavă gospodărie!

Ce să zicem apoi despre industria lemnului? Ea zace cu totul în părăsire. Butnăria, rotăria, stoleria și noi se mărginesc cel mult la repararea obiectelor pe care ar trebui să le producă. Elementele însă cu care lucrează, precum: doagele, ciolanele, spițele și butucii de roate sunt aduse din Austria, care ne trimite d'aceste lucruri pentru suma de 910,000 de lei. Cât despre mobile, fabricarea lor nici că există în România, de vreme ce importul lor se urcă la aproape 5,000,000 de lei în 1880 ¹⁾.

Tot așa de părăsită este și ușa industria înrudită cu aceea a mobilelor, anume *căruțăria*. Cea ordinară, «trăsuri neacoperite, fără arcuri și neimbrăcate, zise de Neutschein și de Rădăuți», se importă pentru cifra în felul ei colosală de 1,033,000 de lei ²⁾.

Am arătat mai sus cum plantele testile se cultivă puțin și aceasta mai cu samă pentru sămânța lor,

¹⁾ Tabloul general, p. 155.

²⁾ Tabloul general, p. 182.

pe când fibrele lor nu sunt aproape de loc întrebunțate. Uă dată cu introducerea culturai mai întinse a inului și cănepei s'ar începe și desvoltarea industriei *rësuciturilor*: ață, sfoară și frînghii. Observăm că mai cu samă pentru starea noastră de cultură sfoara și frînghia sunt uă fabricațiune esențială: apa din puțuri se scoate încă in multe locuri cu frînghia; butoaele se coboară in pivniți prin mijlocirea otgoanelor; boii se mână c'ua frînghiă legată de coarnele lor; ștreangurile și hățurile cailor la săteni nu sunt de cât frînghii ș'asa mai departe. Frînghia este apoi un fel de product ce se potrivește minunat pentru industria casnică și mai greu poate fi întreprins de industria mare.

In timpul lunelor de iarnă, când țeranul n'are ce face, ar lucra la pârghii. Instrumentele trebuincioase sunt foarte simple și statul sau comunele ar trebui să ia măsuri pentru a se procura asemenea instrumente sătenilor pe cari aceștia le-ar plăti cu 'ncețul, inființându-se tot-d'o-dată in capitala județelor, unde s'ar putea desvolta această industrie, câte un atelier in care se poată 'nvēja acest meșteșug de către meșteri români sau străini.

Frînghii s'au importat:

in 1880 pentru	885,132 lei noui.
iar sfoară pentru	678,659 »

Apoi ce minunat obiect de esport către Grecia, care consumă cu corăbiele cu pânză atâta cătime de frînghie, fără a o putea produce in țara sa!

Fiind-că am vorbit de in și de cânepă s'atingem cestiunea mult mai însemnată a *țesăturilor* din aceste materii, precum ș'a celor de bumbac, a cărui cultură am văzut mai sus că s'ar putea aclimata la noi. De îndată ce ar exista materia primă de țesut, făr' îndoială că gospodinele noastre ar pune iarăși în lucrare stativele lor. Este chiar de observat că cu tot nămolul de materii țesute ce ne vin din străinătate acest meșteșug nu este de tot în părăsire în țara noastră, și ar putea deci, fiind încurajat, să ia în curând, un avânt mult mai puternic. Aceasta se vede după importul firelor de bumbac care au sporit în timpurile din urmă într'un chip însemnat. Observăm însă că această sporire nu este atâta datorită unei răspândiri mai întinse a țesutului, ci împrejurării că bumbacul înlocuiește tot mai mult inul și cânepa a căror cultură se perde pe fie ce zi. Fiind însă că bumbacul îl importăm de uă cam dată, pe când inul și cânepa ar putea fi produse în țară, apoi se vede cum cultura acestor două din urmă plante, hrănind stativele lucrătoare de astăzi, ar împiedica importul firelor de bumbac, a căror țesături sunt cu mult mai puțin trainice de cât acelea de in și de cânepă. Fire de bumbac s'au importat în țară pentru suma de 22,000,000 lei ¹⁾ cele mai multe din Anglia, de unde se poate cunoaște că industria țesutului nu este încă de tot stinsă în

¹⁾ Tabloul general, p. 142.

țara noastră și c'ar trebui numai îngrijită și protejată pentru a ajunge iarăși la vechia ei inflorire.

De când avem vr'ua 2 fabrici de chibrituri se impoartă in țară mai mult *fosfor*. Așa pe când in 1875 găsim importat fosfor, printre obiectele de medicamente, numai pentru cifra de 610 lei, in 1880 importul acestei materii se urcă la 17,640 lei. Această urcare incepe din anul 1877, data inființării fabricilor de chibrituri, când s'a importat pentru prima oară in cătime mai mare: 13,790 lei. Pe când însă fosforul se importează la noi in țară, oasele ce servesc la fabricarea lui se esportează pentru suma d'aproape 200,000 de lei, in cât ast-fel in loc d'a pregăti la noi fosforul trebuincios la fabricarea chibriturilor, îl aducem din țară străină. Apoi este de observat să fabricele noastre de chibrituri importă nu numai acest material, ci și lemnul de brad trebuincios la confecționarea bețelor, precum și cutiile de carton in care se pun.

Dar chiar de s'ar scoate lemnul din munții noștri, pentru ce s'a așezat fabrica de chibrituri in Bucuresci in loc d'a se inființa aproape de materialul de care are nevoie? Nici uă economie de prisos când este vorba de inlesnirea unei industrii, și mai ales a uneia ce are de susținut o așa de sdrobitoare concurență. S'înțelege acuma de la sine in ce poziție suntem puși prin aceste împrejurări față cu străinătatea. Materiele esențiale pentru fabricarea chibriturilor ne costă mai mult de cât pe țările ce ne

trămit asemenea marfă, de vreme ce le importăm tot d'acolo. Folosul ce se trage la uă asemenea fabricare nu provine din spintecarea lemnului și lipirea gămăliilor de fosfor, singurile operații in care constă la noi fabricarea acelu articol, ci din pregătirea tocmai a acelor părți pe cari noi le importăm. Nu e vorbă țările industriale lucrează adeseori cu materii prime aduse de aiurea, dar noi nu importăm materii prime pentru fabricarea chibriturilor; unele ca atare ar fi oasele și materialul brut din care se face cartonul; fosforul însuși, lemnele pregătite in bucăți pătrate spre a fi spintecate, cutiile de cartoane cu etichetele ilustrate sunt de însuși obiecte fabricate, care introduse in țara noastră pe un preț superior aceluia ce 'l au la locul de producțiune, nu pot de cât să scumpească marfa noastră și să slăbească puterea ei de concurență față cu marfa străină. D'aceia și vedem că importarea chibriturilor in loc d'a merge scăzând, a sporit intr'un chip extraordinar, dovadă că concurența ce i-o face fabricarea din țara noastră este aproape nulă.

Transcriem aci tabloul importățiunei acestei mărfi, inainte și după convenția comercială cu Austria, semestrul II 1876.

1875 (intreg)	658,068	lei	nuoi.
1876 sem. I	275,360	»	
1876 sem. II	1,027,650	»	
1877 (intreg)	2,577,467	»	
1878	»	3,880,783	»

1879 (intreg)	2,589,174	lei	noui
1880 »	2,939,787	»	1).

Incercarea introducerii fabricării chibriturilor nu poate prinde rădăcină în țara noastră pînă nu vom poseda industriile pregătitoare acestei fabricațiuni.

VIII.

Uă altă industrie, pentru care s'a făcut încercări d'aclimatare în țara noastră, este aceea a *zahărului*. Aceasta s'a făcut supt scutul protecțiunii vamale incuviințată de Austria în schimb pentru nenumărate jertfe făcute de noi. Tariful vamal la impozitul acestui fabricat fiind de 22 la sută, el are un caracter protecționist și deci ar putea, îndepărtând concurența străină, să dea avânt fabricărei indigene. Lucru indestul de neașteptat: această măsură proteguitoare n'a ajutat intru nimic la desvoltarea industriei zahărului în România; fabricele inființate la Sascut și la Chitila lîncezesc ș'au cerut de curênd ajutorul guvernului pentru a putea susține șubreda lor existență, ș'acesta le-a incuviințat'o, poate într'ua măsură prea darnică pentru puterile țerei. Pricina unei asemenea stări de lucruri stă în următoarele împrejurări: Austria, pentru a paralisa efectul tacei protecționiste incuviințată prin convențiune, inapoază această tacsă supt formă de premiu pentru esportare fabricanților de zahăr, în cât ast-fel protec-

1). Tabloul general, p. VII.

țiunea acestui product in România este cu totul zădărnicită. Cheltuelile d'așezare ale fabricelor fiind apoi foarte mari și zahărul produs de ele fiind rău rafinat, se înțelege că concurența cu străinătatea devine greu de susținut și ast-fel fabricele de zahăr nu pot prospera. In sfârșit mai credem că sunt și rău administrate, de vreme ce se seamănă tot-d'una prea puține sfecele ca să le ajungă pentru fabricare in timpul anului intreg, ci ele lucrează numai două sau trei luni, rămânând restul anului in nelucrare, din pricina lipsei materialului.

Din tabloul ce urmează se va putea cunoasce dacă importul zahărului a fost mărginit măcar intru cât-va prin concurența din țară.

1871	—	5,660,000	l. n.
1872	—	4,521,000	»
1873	—	4,881,000	»
1874	—	4,641,000	»
1875	—	5,229,000	»
1876	—	3,340,000	»
1877	—	4,800,000	»
1879	—	4,711,000	»
1880	—	5,080,000	»

Nu este nici o probalitate că de la 1876 in coace consumarea zahărului să fi luat uă intindere așa de mare in cât pe lângă uă insemnată producere a fabricelor noastre să se importe tot atât zahăr ca și in trecut, fiind-că nu vedem nici uă cauză care să fi provocat uă sporire in consumarea zahărului. De

și nu posedăm statistica producției acestor fabrici totu-și nu credem că ea s'ajungă uă cifră însemnată.

Hârtia este un material care se importă pe fie-ce an mai mult în țară, potrivit cu dezvoltarea civili-sației. Așa crescerea importului acestui articol a fost următoarea:

1862	—	700,000	l. noi.
1863	—	808,000	»
1864	—	1,022,000	»
1868	—	2,055,000	»
1874	—	2,421,000	»
1877	—	4,378,000	»
1878	—	8,790,000	»
1879	—	10,582,000	»
1880	—	8,300,000	»

Din această cifră scăzând hârtia de țigară, cea de lux și obiectele fabricate de hârtie sau carton, rămâne pentru hârtia de tipar și cea de scris cel puțin 5,000,000 de lei noi. Jumătate din această hâr-tie se consumă făr' indoeală în cancelariile statului ș'ale așezămintelor atâr-nate de el, comune, județe școli. Cu toate că legea asupra fabricii de hârtie asigurază unei fabrici așezate în țară un debit așa de însemnat, pân'acum nu s'a putut încă înființa, pe când acele fabrici ce n'aveau atâta siguranță de isbândă au fost întemeiate. Lăsăm realitatea pipăită pentru umbra înșelătoare și ne plângem apoi că nu ne merge bine, că în zadar facem încercări d'a în-ființa industriei în țara noastră, dacă ele nu isbutesc.

A cui e vina dacă tot-d'a-una procedăm într'un mod nechibzuit, dacă cheltuim bani înainte d'a fi studiat în deamănuntul puțința reușitei. Fabrica de hârtie este industria a cărei propășiri este cea mai sigură în România. Ea va atrage dupe sine înființarea unor altor industrii accesorii, va face cu puțință existența fabricilor de chibrituri, și va da țerei în genere un puternic avânt industrial. Lăsând în considerare enorma cătime de hârtie consumată de stat (2,500,000 lei), ne indoim chiar dacă uă singură fabrică va putea indestula trebuințele sale, și dacă n'ar trebui să se înființeze mai multe d'uă dată.

Să sfârșim studiul industriilor ce s'ar putea dezvolta la noi sau căroră li s'ar putea da uă mai mare întindere, prin aceea a *petrolului*.

Materiile bituminoase, precum petroliul sau păcura au fost în tot-d'a-una estrase din pământul nostru chiar și dupe ce a încetat lucrarea celor-l-alte băi. De la un timp incoace, probabil de la 1856, a început a se estrage din această materie gazul de luminat care a devenit în curând un însemnat articol al esportului nostru pe lângă consumațiunea în țară care a luat proporțiuni din ce în ce mai mari. Pe fie-ce zi se deschid noi puțuri de păcură; dar metoda estragerii este așa de primitivă, apoi distilarea gazului se face așa de rău, în cât fără indoeală că pe d'uă parte cătimea păcurei ce s'ar putea estrage este micșorată, pe d'alta suntem bătuti pretutindeni unde poate ajunge gazul american, care a început

să ne amenințe în însăși țara noastră cu ruina ș'a acestui product al industriei noastre¹⁾. Dăm mai jos tabloul comparativ al importului și esportului gazului de petrol de la 1861 până la 1880.

Import	Esport
1861— ?	66,000 lei noi
1862— 2,640	110,000 »
1863— 4,300	750,000 »
1867— 1,660	799,000 »
1872— 22,170	1,163,000 »
1873— 2,125	1,734,000 »
1877— 8,100	1,922,000 »
1877— 7,180	1,753,000 »
1878—272,610	1,300,000 »
1880—270,910	1,900,000 » ²⁾ .

În anul 1881, a căruia statistică nu este încă publicată, importul gazului s'a mărit în proporțiuni extraordinare. Pe când în 1880 se importase numai 83,255 kil. de gaz, în 1881 a intrat în țară 1,093,000 kil. Fiind-că țara de unde se importă acest product este America, cu care n'avem tratat de comerț, apoi

¹⁾. Vezi în *studiul asupra expozițiunii de industrie române* mai pe larg cauzele ce împiedică dezvoltarea industriei petroliului p. 39.

²⁾. Pentru anii 1881 și 1880 cifrele esportului sunt aproximative, de vreme ce statisticile dau cifrele totale a petroleului brut ș'a celui rafinat împreună. O asemenea contopire a mai multor obiecte în uă singură rubrică nu este un progres al statisticeii.

Camerile noastre au votat uă lege prin care se impune uă tacsă de 30 lei la 100 kilograme petrol rafinat, ceia-ce are de scop inlăturarea totală a gazului american din România ¹⁾.

IX.

Dacă căutăm să resumăm acuma sciințele adunate pân'aici, ajungem la nisce rezultate d'uă insemnătate capitală pentru starea economică a țerei noastre.

Agricultura rămâne pân'acum tot singurul nostru isvor de inavuțire și puterea de producțiune a țerei scade in loc d'a cresce. Sporul esportului nostru nu provine din uă immuțire a obiectelor esportate, ci din uă urcare a prețului lor, precum se vede aceasta prea bine la vitele esportate. Și nici se poate să fie alt-fel, de vreme ce puterile pământului neconținut stoarse și nici uă dată improspătate, nu mai posedă vloga cea veche, care făcea ca in anii buni să iasă 10 chile grâu pe falce, când acum agricultorul se mulțămesc cu 4. Prețurile lucrurilor alimentare însă nu pot trece peste un mactimum și deci, scăzând puterile noastre de producțiune, suntem amenințați a vedea rămânând staționară sau dând chiar inapoi cifra esportului nostru.

Animalele in România nu sunt de loc cultivate. Rasele lor ne-fiind incruciate cu rase străine, tre-

¹⁾, Vezi asupra acestei cestiuni desbaterile din *Monitorul oficial* din 13 Aprilie 1882.

bue să peardă necontentit din însușirile lor cele bune și să se corcească din ce în ce. Productele vitelor sunt proaste ca și dêensele: pieile sunt subțiri, lâna groasă, carnea puțină, din pricină că ele înainte de a fi puse la ingrășat, sunt întrebuintate la tras, ceea ce le desvoltă sistemul osos; laptele lor și productul acestuia sunt slabe, fiind-că nutrimentul lor e cu totul de rând. De aici se esplică scăderea esportului vitelor și introducerea untului în țara noastră.

Caii sunt de uă rasă cu totul inferioară. Toți caii de care avem nevoie fiă pentru armată, fiă pentru echipage sunt aduși din străinătate, și nu se ia nici uă măsură pentru îndreptarea rasei lor, care merge perzându-se pe zi ce trece.

Observăm că numai în acele obiecte mergem mai bine unde străinătatea e nevoită să se îndrepte la noi. Așa rămătorii, de când Europa a oprit introducerea cârnii de mascur din America din cauza trichinei, au devenit indestul de căutați și se esportă din țara noastră în cătime din ce în ce mai mare¹⁾. De asemenea vinul nostru, a început a fi căutat în Franca unde filocsera ruinează viile într'un mod

¹⁾ Esportul rămătorilor a luat proporțiuni mai mari din anul 1881, data opririi importului cârnurilor americane. Până atunci esportul acestor animale se clătina între 4—5,000,000 lei. În 1881 numai semestrul I. arată uă cifră de 5,145,000 lei, iar până la sfârșitul anului au trecut peste 11,000,000 (Vezi *A. Drăghicescu în Româ-nul* din 17 Aprilie 1882).

spăimântător. Cu alte cuvinte mai numai acolo unde străinătatea nu poate face alt-fel, merge in bine comerciul țerei noastre, ceea ce este fără indoială un semn de inferioritate marcată și uă stare din care trebuie să eșim cu ori-ce preț.

Mai multe culturi sau curat agricole sau care stau in legătură cu agricultura nu sunt mai de loc represintate in România. Cânepa și inul nu sunt cultivate pentru materia tecstilă ce conțin, ci numai cât pentru sămânță. Cartofii cei buni îi importăm din străinătate. In genere agricultura noastră in loc d'a varia culturile sale și d'a impuțina ast-fel puțința perderilor, restrânge pe cât se poate felul plantelor cultivate, și când aceste dau greș, agricultorul rămâne cu întreaga recoltă perdută.

Albinele sunt din ce in ce mai neingrijate și ceara care altă dată alcătua un obiect principal de esport al țărilor române, astă-zi este in mare parte importată din țările invecinate. Dacă guvernul ar lua măsuri pentru a introduce cultura cea nouă a albinelor, fără indoeală că prisăcăria ar relua iarăși un avânt in floritor. Tot in aceeași decădere, ba chiar in una mai mare, se află cultura gândacilor de mătase, care incepuse a da țărilor române roade așa de imbelșugate; se înțelege de la sine că trebuie incurajată cultura gogoșelor și nu aceea a sămânții, intru cât numai cele d'ântéiu dau un product pururea căutat, pe când sămânța nu este cerută de cât in imprejurări estra-ordinare.

Alte culturi care ar trebui de asemenea introduse sau răsândite in țară, de și de uă mai mică importanță, ar fi hameiul, șofranul, anisonul etc.

Pentru ca esportarea brânzeturilor ș'a vinurilor noastre să sporească și tot-uă-dată să dobândească preț de desfacere sigură și nu numai intâmplătoare, trebuie perfecționate metoadele producerei lor. Pentru brânzeturi s'a făcut vr'uă două incercări care au isbutit pe deplin. Pe moșia Regelui, Broștenii, se pregătesce un soi de brânză de Svițera, egală in calitate cu cea originară, și ne-am informat că in Muntenia, nu scim in ce loc anume, s'a făcut uă incercare foarte nemerită d'a se pregăti brânză de Brie. Este de observat că in genere până acum la noi nu era cunoscută pregătirea brânzeturilor din lapte de vacă, ci numai cele din lapte de oi. Fără a lăsa in părăsire pre cele d'al douilea, product originale și gustos al țerei noastre, să căutăm a in-trebuința și laptele vacilor la alt us de cât la acel zilnic, sau la pregătirea untului ordinar, a brânzei proaspete ș'a smântânei. Ar trebui să facem incercări mai serioase pentru introducerea brânzei de be-șică din județul Neamțu, sau a cașcavalului de Pen-teleu, in țerele apusene. Pân'acum brânzele noastre se esportă mai ales in Austria, fără indoeală in provinciile limitrofe, apoi in Bulgaria și Turcia, pe când in Anglia, Francia, Germania, esportul d'abia a ajuns la vre-uă 3,000 de lei noi. Dacă insă n'am putea esporta brânzeturile noastre de vacă către a-

pusul Europei, cel puțin am combate prin uă asemenea industrie produsele asemănătoare străine, și, micșorând importul lor, tot am ajunge la un câștig.

Se înțelege de la sine că pentru a produce un lapte mai mănos și mai plin de elemente grase, care singure dau brânzei un gust deosebit, ar trebui să îngrijim mai bine de hrana vacilor, să nu ne mulțumim numai cu lăsarea lor să pască pe câmpii, adese-ori uă earbă uscată până în rădăcină, ci ar trebui variat notrețul lor cu trifoi, napi, sfecele și alte rădăcini.

În privința vinurilor, ar trebui pregătite mai cu îngrijire acelea pentru esport, și anume perfecționate metodele stoarcerii boabelor; apoi, informându-ne de gusturile țărilor unde voim să esportăm, să pregătim în mod măestrit vinul, conform cerințelor deosebitelor popoare.

La noi arta pregătirii vinului este cu totul necunoscută, afară doar de adăogirea alcoolului sau punerea vinului în bufoae de rom. În streinătate există uă sumă de scrieri asupra modului d'a îmbunătăți vinașurile și, lucru indestul de curios, în uă țară vinicolă ca a noastră, nu s'a găsit încă nimeni care să traducă vre-uă scriere privitoare la această însemnată parte a agriculturii. Cităm dintre scrierile cele mai însemnate asupra îmbunătățirii vinurilor: *Chaptal*, Art de faire le vin, Paris; *Pasteur*, Le chauffage du vin, Paris, 1867; *Reller*, Anleitung zur Weinveredlung, Schaffhausen 1864.

Pe lângă cereale și vite, țara noastră mai exportă și alte produse derivate din creșterea acestor din urmă, precum lână, păr, piei, oase, copite și alte rămășițe de la animale. Toate aceste produse însă se exportă în starea cea mai primitivă, și anume este de observat că lâna în cea mai mare parte nici măcar spălată. Se înțelege de la sine cu cât un produs este mai puțin pregătit, cu atât este mai ieftin. Aceste materii astfel exportate în formă primitivă, le reimportăm prefăcute în obiecte lucrate și deci mult mai scumpe: pieile brute supt forma de piei argășite sau de încălțăminte, lâna supt forma de sumane, ghebi, abale sau alte țesături mai fine, părul supt formă de traiste sau țoluri, copitele și urechile prefăcute în cleiu, oasele în fosfor și așa mai departe. Dăm cățimi și greutate înzecite pentru a primi în schimb obiecte mult mai ușoare în greutate, dar mai grele în preț. Vindem, cum spuneau Englezii în secolul al XIV-lea, pielea vulpei pentru un farting și-i cumpărăm coada înapoi pentru un shilling. Am arătat mai sus în ce mod dăunează un asemenea schimb economia poporului nostru.

Necesitatea unei dezvoltări industriale a țării noastre este simțită de toată lumea, și acum dupe ce acest pas, poate cel mai greu, a fost făcut p'această cale, rămâne de căutat mijlocul pentru a o aduce la uă mai grabnică realizare, căci în veacul nostru unde propășirea merge așa de iute, fie-care zi per-

dută te afundă mai adânc subț călcarea strivitoare a națiunilor mai civilizate.

Două sunt mijloacele cele mai cu isbândă pentru rădicarea industriei într'ua țară. Protecțiunea *la graniță* și protecțiunea *internă*. Cât despre inițiativa privată, ea era bună în vremea când națiunile începând abia viața industrială, n'aveau a se teme de concurența zdrobitoare a străinătății. Flandra și Veneția putură ast-fel să desvolte industria lor prin inițiativa privată, fără nici un amestec al ocârmuirii. Țările însă ce veniră în urmă, Anglia, Franca, Germania, Statele-Unite, Rusia, toate desvoltară industriile lor la adăpostul sistemului protecționist. Fiind aceste țări mari și puternice, ele aplicară protecțiunea la graniță prin tacse vamale și ast-fel, după ce ajunseră a întemeia industria în un mod trainic, unele din ele cele mai înaintate, proclamară și puseră în aplicare teoria liberului schimb; altele așteaptă încă întărirea puterilor lor productive, înainte d'ași lua și ele sborul sub cerul comerțului liber. România stat mic, încungiurat de vecini puternici și atârând în viață și politică de bunul plac al puterilor celor mari europene, *nu este lăsată să trăească de cât supt condițiunea d'a fi exploatată*. D'aceea Austria presimțind că România, mai curând sau mai târziu, va rupe lanțurile ce o legaseră de Turcia, se grăbi d'a încheia convenția comercială cu dânsa, prin care teoria liberului schimb primi într'aceste două state, aplicațiunea sea cea mai strălucită.

Cele-lalte state ale Europei, ne-putând fi tratate mai cu puțină favoare de cât Austria, concedarăm tuturor nisce convențiuni asemănătoare, in cât ast-fel am îndepărtat noi înșine, și nici că puteam face alt-fel, putința înființării unor tacse protecționiste la granițele române.

Când aceste convențiuni vor ajunge la termenile lor, ele vor fi reînnoite, căci tot-d'a-una se va găsi interes politic, un interes in existență, care ne va impune uă asemenea concesiune, așa că dupe cât se vede, regimul protecțiunii industriale prin tacsă vamale au devenit pentru România un vis nerealisabil.

Singura țară de care ne putem apăra prin tacse protecționiste este confederațiunea americană. Pentru a împedica introducerea făinilor ș'a petrolului rafinat din acea țară îndepărtată, s'a făcut uă lege prin care se impune uă tacsă de 2—3 $\frac{1}{2}$ lei la suta kilograme de făină și 30 de lei la suta kilograme de petrol rafinat. Cine scie însă dacă se va putea menține măcar această apărare in contra unei țeri, care prin desvoltarea uriașă a industriei sale, au ajuns să nimicească enorma îndepărtare, ce părea la început un scut in potriva concurenței sale.

D. Aurelian in eminenta sa scriere: *Cum se poate desvolta industria in România*, este in privința putinții înființării unei protecțiuni la granițele noastre d'un optimism neîndreptățit. D-sea spune: «Cerem ca sistemul nostru să fie întemeiat pe tacse protec-

ționiste, dupe exemplul celor-l-alte țeri din Europa și din America. Eu gândesc că țerile luminate cu care vom avea să tratăm, vor înțelege că România nu poate face excepțiune in lume; că, ca stat independentă are dreptul și datoria d'a lua măsuri pentru întărirea independenței sale și desvoltarea ei economică.» D. Aurelian crede că, dacă statele Europene vor recunoasce drepturile noastre, vor părăsi pozițiunea lor avantajoasă față cu noi, se vor lepăda de insemnatul câștig ce'l trag din țara noastră de dragul principiilor. Așa ar trebui să fie in uă lume ideală unde dreptul ar avea pasul asupra egoismului și interesului. In lumea noastră și mai ales in acest secol al XIX, trebuie, între state cel puțin, ca puterea să vină in sprijinul dreptului, dacă acesta este să ecsiste; și puterea nu este cu noi, ci in contra noastră. Ar fi uă periculoasă înșelare d'a aștepta viitorul unei industrii in România de la inființarea unor taxe protecționiste și deci a neingriji d'a intemeia industria in România, prin singurul mijloc invoit de pozițiunea noastră politică: protecțiunea internă.

X

Protecțiunea internă constă in preferarea produselor indigene, chiar când, la 'nceput, ele sunt mai inferioare și mai scumpe de cât cele străine. Acest fel de protecțiune, după firea sa, nu poate fi pusă in lucrare de cât de Stat și de cele-l-alte organe

ale societății ce atârna de el : județe, comune, spitaturi, școli publice și private, penitenciare ș'alte așezăminte analoge, care fiind ocârmuite prin legi, regulamente, statute, li se pot impune, pentru binele comun, asemenea jertfe. Sprijinul privaților este din potrivă foarte nesigur. De și într'un moment de înflăcărare se poate întempla ca poporul să se otărască a face oare-cari jertfe pentru binele obștiei, acesta nu întârzie d'a se răci și vânzătorii și cumpărătorii încep iarăși a căuta foloasele mutuale. In timpul răsboiului de eliberare a Statelor-Unite s'a putut susține cât-va timp uă ligă in contra cumpărării productelor engleze, dar fără indoială că, dacă ar fi trebuit ca poporul să prelungească mai multă vreme această încordare a voinței, protivnică intereselor sale, ea ar fi slăbit și s'ar fi tocit. Nu este dușman mai mare al patriotismului de cât interesul zilnicei esistenți, ș'a pune basă pe acest simțiment in treburi economice, este a dovedi uă mare lipsă de simțul practic al lucrurilor.

Tocmai in acest păcat ne pare a cădea d. Aurelian in scrierea d-sale sus-citată, când spune : «Sunt incredințat că Românii, din simț de patriotism, se vor intrece in a purta vesminte naționale ; că toți, de la mic pênă la mare, vor preferi albiturile de masă indigene, ciorăpărie și toate obiectele tricotate vor fi mai căutate de cât acele fabricate din vechituri in unele din fabricele străine. Nu se poate admite ș'atunci când armată, drumuri de fer,

poștă și telegraf, interni ai Statului, funcționari de toată mâna, îndatoriți a purta uniforme, nu se poate admite, zic, că numai particularii să urmeze a se îmbrăca cu stofe de provenință străină; din potrivă eu cred că vor fi cei d'întăiu cari să dovedească prin fapte că știu să se otărăscă când este în cestiune creațiunea industriei naționale.» ¹⁾

Și este firesc lucru a nu putea lua patriotismul în sprijinul mișcării industriale. Cum se poate cere de la masa incultă a poporului suferirea unei jertfe al cărei înțeles măcar nu este pătruns de dânsa? Se poate oare cere de la locuitorul satelor sau al mahalalelor noastre ca să-și dea samă de însemnătatea rolului industriei pentru poporul nostru? Și să se observe că consumatoarele cel mare este poporul de jos. Pe când importăm mătăsării pentru clasa înaltă a societății noastre numai de vre-ură 2,000,000, cifra țesăturilor ordinare pentru țăran se urcă la 20,000,000. Apoi chiar în clasa cultă, cei avuți vor voi în tot-d'a-una să poarte stofele și să 'ntrebuințeze lucrurile cele mai fine și deci din această pricină nu vor favora industria indigenă; cei mai săraci se vor găsi în uă grea cumpănă când patriotismul lor, chiar presupunând că-l au, se va afla în luptă cu uă sumă de cinci bani mai eftină la cotul de postav și nu credem a ne 'nșela susținând că bietul dregător, cu 200 lei pe lună și cu vr'ură cinci

1). Cum se poate desvolta industria în România, p. 72.

copii, se va lăsa mai ușor către efinătate de cât către patriotism.

Aceste observațiuni se aplică nu numai la consumație ci și la producția internă. Dacă locuitorul de la țară nu va preferi să cumpere cisma fabricată în țară, ci p'acea de Brașov, el tot atât de puțin se va deda unei ocupațiuni industriale numai de dragul industriei, ci va preferi să lucreze câmpul, care-i aduce mai mult folos, și să cumpere bunăoară pânzeturile d'a gata. Pentru ce s'au lăsat oare țărancele noastre, în cea mai mare parte, de meșteșugul țesutului? Pentru că, lucrând cu bărbatul la câmp, câștigă mai mult de cât țesând la stativă luni întregi, pentru a produce pânză, pe care poate s'o cumpere cu 30 de bani cotul. Eacé cauza adevărată a ruinării industriei casnice și nu lenea sau nepăsarea țeranului.

Din această analiză vom deduce un principiu care ne va sluji de basă în tot sistemul nostru d'a trezi în România uă mișcare industrială, anume că:

Protecțiunea internă a culturii economice a unui popor nu poate pleca cu isbândă de cât de la așezămintele sale publice.

Prin urmare, propășirea unor ramuri noi de activitate economică va spori în măsura sprijinului ce-l va putea găsi în aceste așezăminte. Acele producțiuni vor merge mai cu spor, care vor putea fi mai d'a dreptul favorisate de Stat, comune, județe; iar acele ce vor fi lăsate la inițiativa privată vor păși

cele mai incet către dezvoltare, chiar când aceasta nu le va fi cu totul impedită.

S'înțelege de la sine că stabilimentele publice vor fi tot-d'a-una mai în puțință d'a favorisa industria mare de cât cea casnică, pentru a-și procura obiectele necesare trebuințelor lor. Mai întâiu organizarea lor nu le permite învoeli în d'amăruntul ci numai nisce alcătuirii generale și ficsate de mai înainte care să determine d'inainte sumele ce sunt de cheltuit prin bugetele lor. Oare ne am putea închipui că armata represintată prin ministrul de resboiu să cumpere azi câte-va bucăți de pânză de la uă țarancă din satul X, mâne alte bucăți de la altă țarancă din satul Z? Apoi chiar dacă am admite că s'ar ivi un întreprinzător care să s'însărcineze a procura statului pe an atâtea bucăți de pânză, lucrate de țărancele noastre, oare ar putea fi statul încredințat că va avea acel număr de bucăți, tot așa de sigur ca și când ar contracta c'uă fabrică de pânză? În sfârșit acest sistem de antreprisă, pe socoteala țărancelor, n'ar ruina el, prin exploatarea speculanților, însuși industria ce ar fi a se dezvolta?

Statul deci și 'n genere stabilimentele publice nu pot da sprijinul lor de cât industriei mari. Fiind-că mai sus am stabilit principiul că protecțiunea internă nu poate pleca cu isbândă de cât de la stat, apoi urmează neapărat că *industria mare este aceea ce trebuie să căutăm a dezvolta mai întâiu în România.*

Și 'n această privire ne deosebim in totul de d. Aurelian care este de părere că România nu este încă coaptă pentru desvoltarea industriei mari, care ar presupune «capitaliști mari și industriali învățați in fabricațiunea ce 'și aleg, piețe pentru desfacerea productelor și in cele din urmă muncitori mulți și nevoiți prin starea lor să consimtă a se supune vieții subordonate a fabricilor» 1). D-sa este deci de părere că 'nlăturând pentru timpul de față industria mare, organizațiunea noastră industrială ar trebui să se 'ntemeeze pe inființarea industriei domestice ș'a meseriilor, adăugând că «aceasta este calea naturală a desvoltării economice in toate țările și prin urmare nu poate fi alt-fel in țara noastră 2).»

Mai întâiu in privința lipsei capitalurilor, noi credem că chiar dacă nu posedăm capitaliști insemnați, putem totuși cu ușurință găsi sumele necesare la inființarea unor fabrici, prin calea asociațiunii, societățile pe acțiuni, *numai cât întreprinderile să 'nfăcișeze uă siguranță de reușită*. Amintim capitalurile insemnate adunate de societățile naționale de asigurare Dacia și România, de banca de scont și circulațiune, de creditul Mobiliar și de Societatea de construcțiuni, pentru a îndepărta ori-ce temeri in această privință.

Cât despre sciința trebuincioasă aceasta fără in-

1). Cum se poate fonda industria in România p. 7.

2). Ibid. p. 8.

doială nu o vom găsi în țara noastră; dar d. Aurelian singur ne dă mijlocul înlăturării acestui neajuns, spunând că: «trebuie să se aducă maestri străini cu scop d'a învăța p'ai noștri ¹⁾». Cum a făcut d. Alcaz cu fabrica d-sale de postavuri, cum au făcut proprietarii fabricilor de zahăr de la Sascut și de la Chitila; așa vor trebui să facă toți acei ce vor voi să înființeze fabrici în România. Și observăm un lucru că numai direcțiunea tehnică superioară va trebui d'ună cam dată să fiă străină, căci lucrătorii se găsesc în România, sau între Români din statele învecinate, a căror destoinicie pentru meserii este cunoscută. Cât despre piața de desfacere uă va înfățișa însă-și țara noastră, de vreme ce înființarea de fabrici la noi nu poate avea d'ună cam dată de țintă esportarea produselor, ci punerea poporului nostru în stare d'a-și mulțami pe cât se poate el singur trebuințele sale.

Cât despre argumentul final al d-lui Aurelian, că prin industrii mici au pornit toate țările din lume și că deci se cade ca și noi să urmăm tot ast-fel, el derivă din uă necunoscință a modului nostru de dezvoltare. Intreaga propășire a poporului nostru a mers p'ună cale inversă de aceea a celor-l-alte popoare, în loc d'a ne dezvolta de jos în sus, civilizațiunea a plecat la noi de sus în jos; d'aceia avem uă constituție care trebuie să ne învețe liber-

¹⁾. Cum se poate fonda industria în România p. 163.

tățile in loc ca practicarea acestora să fi dat naștere pactului constituțional; d'aceia avem drumuri de fer înainte d'a avea șosele; un drept care cere in toate dispozițiunile sale știința de carte, când poporul nostru este încă cufundat in cea mai deplină nesciință și așa mai departe. D'aceia deci va trebui să 'ncepem și in dezvoltarea industrială prin ultimile rezultate la care au ajuns popoarele apusene, prin industrii mari, pentru a dezvolta apoi pe cea mică, intru cât va fi cu putință, la adăpostul ei.

Industriile ce s'ar putea dezvolta d'uă cam dată cu ajutorul protecțiunii statului ș'a stabilimentelor publice, nu sunt numeroase, dar sunt spre compensare, însemnate. In primul loc s'ar putea înființa *tăbăcării* pentru argăsitul pieilor ordinare trebuincioase fabricațiunii cismelor soldaților precum șele, frâne, hamuri, cingători, răniți, etc. Statul ar indatora pe toți furnisorii acestor articole a'și procura pieile trebuitoare din tăbăcăriile țării.

Pentru pregătirea acestor diverse articole s'ar putea înființa mai multe fabrici in felul celei a d-lui Mandrea din București, mai ales dacă, pe lângă armată, statul ar indatora pe oamenii ce-i plătesc cu simbrie a'și procura încălțămintele in fabricele din țară. Ca atare ar fi: podarii, fanaragii, cantoniștii de la drumul de fer, etc. Și este de observat că dacă numai aceste fabrici ar produce cisme ș'alte obiecte de piele in cătime indestulătoare, prețul cel mic al acestor obiecte ar indemnă de la sine pe a-

cești indivizi a 'și procura trebuințele lor de la fabricile țării. D'aceia s'ar desvolta cu incetul clientela privată, căci cunoscuții acestor persoane, vëndând effinătatea cu care s'ar încălța oamenii statului, s'ar deprinde și ei a cumpăra cismele de la aceste stabilimente, in cât ast-fel cu incetul s'ar introduce industria cismării ș'altor obiecte de piele in țara noastră, și n'am fi nevoiți a importa d'aceste obiecte pentru suma de peste 15,000,00 lei.

Uă a doua fabricațiune ce ar putea da nascere unei industrii mari ar fi aceia a *postavurilor*. Fabrica d-lui Alcaz nu scim dacă indestulează toate trebuințele armatei, căci nu posedăm datele statistice asupra producțiunei sale ș'a trebuințelor armatei noastre. Pentru a intinde însă in ori-ce cas debitul acestei industrii statul ar putea indatora la purtarea uniformelor pe mai mulți dregători inferiori, precum aprozii din diferitele servicii publice, dregătorii poștei ș'ai drumurilor de fer : apoi ar putea impune tuturor celor ce poartă astă-zi uniforme precum dregătorii poliției și rangurile superioare ale armatei să poarte postav național, ș'atunci de sigur că uă singură fabrică n'ar fi indestulătoare pentru mulțămirea unei clientele așa de numeroase. De la dregătorii statului portul postavului s'ar putea răspândi și la alte persoane ș'aste-fel s'ar forma cu 'ncetul pentru fabricile noastre de postav uă clientelă privată.

A treia industriă mare căruia statul i-ar putea da

nascere, este aceia a *țesăturilor* de cânepă, in și bumbac. Este cunoscut ce nemăsurată cătime de pânză de tot felul se întrebuințează astă-zi in deosebitele servicii publice. In armată pentru rufele soldaților, in școli pentru acelea ale internilor, in spitaturi pentru bolnavi. Procurarea tuturor acestor cătimi concesionate la nisce fabrici indigene, ar intemeia uă dată industria cea mare a pânzeturilor in România.

A patra industrie mare a căreia intemeiere atârână iarăși de stat este aceia a *hârtii*. Am arătat mai sus că statul împreună cu deosebitele sale stabilimente consumă pe fie-care an hârtii de cel puțin 2,500,000 lei. Această cătime ar fi indestulătoare pentru a ocupa cel puțin două fabrici d'ună dată. Se 'nțelege că statul ar trebui să 'ndatorească pe școlari a-și procura hârtia de la fabricile din țară și ast-fel s'ar introduce cu incetul și clientela privată pentru acest articol. Mijloacele de întrebuințat pentru a introduce uă asemenea măsură ar fi ușor de aflat.

Nisce industrii mai mici, dar totuși importante sunt acelea ale *negrelii*, *cerei tari* și a *vacului*, care și ele ar putea fi susținute de stat.

Este de observat că uă industrie nu se poate privi ca intemeiată intr'ună țară de cât atunci când ea se bucură de clientelă privată. D'aceia toate silințele noastre trebuie să tindă a introduce această clientelă in fabricile țării. Sistemul propus de noi este d'a

asigura întâiu ecistența fabricilor prin clientelă publică. Statul apoi, prin autoritatea ce o are asupra funcționarilor săi, să îndatorească pe oare-care clasă din ei a se aprovisiona la același izvor, de unde apoi, prin exemplul dat să se introducă și persoanele cu totul străine de autoritatea statului în clientela fabricilor naționale.

XI

Statul, comunele și județele, în genere administrația țerei, poate însă să exerciteze și uă ast-fel de influență asupra mișcării economice, anume provocând agricultura să desvolteze sau să se îmbunătățească mai multe ramuri de cultură care pot să dea un avânt mai înfloritor comerțului sau industriei.

Am văzut mai sus în ce proastă stare se află vitele la noi în țară. Cea d'ântêiu datoriă a ocârmuirii ar fi a provoca uă îmbunătățire a rasei lor. Agricultorii cei mari ar trebui să-și înțeleagă singuri interesele lor, fiind-că sunt oameni ce-și pot culege știința trebuincioasă din scrieri, ziare, atingerea lor cu persoane învățate etc, dacă ei *nu vreau* să se ocupe cu asemenea cestiuni, nu e treaba nimenui a'i sili la aceasta. Muncitorul însă care *nu scie* cele ce-i trebuie, este drept ca să fie luminat. Măsurile pe care Statul ar trebui să le ia pentru îmbunătățirea rasei animalelor noastre ar fi cele următoare: să se îndatorească comunele (cele mai mari singure, cele mai mici, câte două sau trei împreună), a-și

procura câte un taur de rasă; în părțile unde sunt oi, mai mulți berbeci de rasă, d'asemenea armăsari și vieri, pe cari să-i întrebuințeze la reproducțiune, însă numai cu animalele sătenilor; căci mai întâiu proprietarii și arendașii n'au de cât să și procure singuri asemenea reproductori, dacă au nevoie; apoi dacă s'ar lăsa întrebuințarea lor la vitele proprietarilor ș'ale arendașilor, ei n'ar ajunge a fecunda nici chiar p'acestea, ce sunt numeroase, și țăranii nu s'ar putea folosi de ei.

Țăranii având nevoie pentru vitele cornute de boi de muncă și nu de cei de îngrășat, reproductorii ar trebui căutați dintre rasele cele puternice. Cât pentru vaci ar fi bine ca comunele să-și procure câte-va vaci de Svițera sau de Olanda, a căror viței să-i vînză treptat la locuitori, spre a îmbunătăți ast-fel rasa vacilor. S'ar putea introduce chiar oi din Anglia din rasa *Sutham* pentru îmbunătățirea lănei, vînzându-se d'asemene mieii locuitorilor. Banii dați de comune pentru procurarea acestor animale, s'ar lua înapoi prin tacele puse pentru gonitul vitelor, apoi prin vînzările prășilei lor.

Alte măsuri pentru îmbunătățirea rasei vitelor ar fi uă lege mai aspră în protiva maltratării dobitoacelor, ș'a încărcării lor cu poveri mai presus de puterile lor. În sfârșit ar trebui luate măsuri pentru a nu se supune vitele cornute și caii la muncă, înainte d'a-și fi dobîndit deplina lor creștere.

Pentru îmbunătățirea culturilor esistente și intro-

ducerea de culturi noi pot fi luate de Stat două măsuri nemerite :

Antêia este inființarea de ferme model, măcar câte una in fie-ce district, cele mai insemnate din ele, precum acele din județele Ilfov, Iași și Dolj, puse supt conducerea unor oameni cu cunoscinți speciale d'agricultură, cari dacă nu s'ar găsi la noi in țară ar trebui aduși din străinătate. Observăm cu toate aceste c'ar *fi mai folositor dacă s'ar trâmite câțiva tineri destoinici la invățetură in scoalele d'agricultură și la fermele model din străinătate, pentru că aceștia ar căuta să introducă din țările străine numai acele imbunătățiri cari s'ar potrivi cu starea și cu puterile noastre.

In aceste ferme model, pe lângă modul de cultură mai rațional al pământului, s'ar putea introduce culturile cari astăzi lipsesc in țară sau sunt neingrijite, precum cartofii, inul, cânepa, hameiul ; s'ar putea face încercări cu bumbacul. In locurile unde sunt vii, dacă s'ar preface uă vie in fermă model, s'ar putea introduce metoadele de imbunătățire a vinurilor, care apoi s'ar răspândi in podgoriile incongiurătoare. S'ar inființa uă prisacă cu stupi după sistemul Dzierson, cu rafturi mobile, și s'ar arêta ast-fel cultivatorilor de albine uă metodă perfecționată, care sporind până la trei ori producțiunea unui stup, ar încuragia prisăcăria. In fine introducându-se cultura duzilor, s'ar cresce vermi de mătase, ceea ce ar răspândi in curând această cultură in sinul populațiunii.

Nimene nu poate tǎgǎdui folosul ce s'ar trage din asemenea așezǎminte și trebuie sǎ ne mirǎm numai, cum de pânǎ astǎzi n'au fost inființate.

Aceste ferme model ar putea tot-d'o-datǎ servi și ca școli de agriculturǎ practice pentru populația ruralǎ. Diriguitorii stabilimentelor ar trebui sǎ fie indatorați a arǎta țȃranilor, ce ar veni sǎ cearǎ sfaturi, toate sciințele trebuitoare ; apoi ar trebui sǎ fie prevǎzute cu semințuri de tot felul de calitǎțile cele mai bune, de unelte ș'alte mijloace de imbunǎtǎțire a agriculturii.

Dar nu este scopul nostru d'a exprima uǎ completǎ organizare a fermelor model. Am vrut numai sǎ arǎtǎm cum aceste așezǎminte ar putea contribui in mod indirect la ridicarea culturilor ș'a industriei noastre, și deci cum ar putea sǎ favorizeze comerțul esterior.

A doua mǎsurǎ ce s'ar putea lua de stat in folosul introducerii unor culturi industriale este indatorirea arendașilor moșiiilor statului sau ai așezǎmintelor atǎrnate de stat, precum epitropiile spitalelor din Iași și București, a cultiva cǎte-va obiecte de cari acum nimeni nu se ingrijesce. Așa s'ar putea indatora prin contractele de arendare a semǎna atǎta parte a pǎmēntului osebit cu cartofi, uǎ altǎ parte cu in și cǎnepǎ. Unii din ei, in locurile favorabile, ar putea fi obligați la cultura hameiului, șofranului sau a anasonului ; p'alții, de pe lǎngǎ pǎdurile cu tei, la intrefinerea de stupi, dupǎ metoda

pérfecționată ; in sfârșit pe cei de la moșiile de câmp unde s'ar afla duzi, la crescerea gândacilor de mă-tasă.

Incuragiarea acestor deosebite culturi industriale ar trebui urmărită pe toate căile, și mai ales prin recompense din partea statului ș'a comunelor. Re-compensele ar trebui însă să constee in multe premii, nu numai in două sau trei, căci ast-fel mai mulți s'ar putea aștepta la dobândirea lor, și aceste pre-mie, mai ales pentru săteni, se nu constea in bani ci in unelte, vite și semințe.

Scim că se va obiecta că sistemul nostru d'a trezi culturile industriale va costa mulți bani, și pentru unii poate fi impovărător. Apoi fără jertfă și fără muncă nu scim să se fi dobândit vr'uă dată in lumea aceasta vre uă isbândă strălucită. Câți bani nu se cheltuesc oare in țara noastră pentru nisce scopuri ce n'au uă nemijlocită utilitate, și să fim economi, ba chiar sgârciți, acolo unde e vorba d'a deschide poporului nostru noi ramuri de inavuțire ? Dar dacă va fi vr'un ban cheltuit cu folos, va fi tocmai acela pus intr'uă imbunătățire economică ; va fi uă sēmânță aruncată intr'un pământ mănos, care va răsplăti insutit jertfa pusă in el. Numai uă neingrijire fenomenală a putut pân'acuma să facă a lipsi din bugetele noastre nisce sumi afectate la des-voltarea agriculturii, ș'a industriei noastre, când in alte țeri, ce n'ar mai avea nevoie de incuragiarea a acestor ramuri de cultură, găsim zeci de milioane

intrebuințate spre asemenea scopuri. Ne dăm cele mai laudabile silinți pentru a desvolta puterea armată, justiția, instrucția, căile de comunicații; și mama tuturor acestor activități, cea care le hrănește, și le crește pe toate, izvorul avuțiilor noastre, 'l lăsam în părăsire. Ingrijim de ramurile arborelui, pe care le curățim, le îndreptăm, le sprijinim în contra furtunii; dar rădăcina lui, din care aceste ramuri își trag puterea lor de viață, uităm s'o adăpăm cu apă recoroitoare. Curios sistem de cultură și de propășire când nu se ingrijesce cea ce este de căpetenie și se dă luarea aminte numai lucrurilor lăaturalnice!

Tocmai în țara noastră însă, care prin nenorocita ei pozițiune politică este supusă a fi exploatată de puterile ce o inconjoară, trebuie ca statul să jertfească mai mult pentru susținerea zdrobitoarei concurenței. Trebuie pe lângă apărarea țării în contra pericolelor militare, s'o inarmăm în potrivea unei alte cuceriri, care se face la întuneric și pe nesimțite, dar a căria isbânzi sunt mult mai trainice, de vreme ce se înalță pe pedestalul de granit al robirii economice. Această cotropire este însă uă lucrare atonomistică ce mănâncă ca și carii și rugina până și materialele cele mai tari; trebuie luptat în contra lucrării sale distrugătoare înainte ca ea să se fi îndeplinit. Atunci când ferul este ros, stejarul mâncat și poporul putred, în zadar se mai încearcă mijloace de scăpare.

XII

Când Statul ar fi isbutit a trezi, prin mijloacele arătate mai sus, uă mișcare industrială, totu-și aceea n'ar fi de cât un început și rămâne încă de 'ntemeiat partea cea mai grea a lucrului. Industria intr'adevăr nu se poate privi ca 'ntemeiată intr'un popor de cât atunci când ajunge a fi un element neapărat in viața însă-și a societății, când se creiază stabilimente industriale in vederea mulțămirii trebuințelor private și privații vęd in aceste stabilimente nisce ajutoare neapărate pentru susținerea bunului lor trai. Ori-cum ar fi, susținerea industriei de către Stat este un ce măestrit. Statul însu-și poate să găsească de la uă vreme jertfele sale prea mari pentru isbânda dobândită, poate să se schimbe guvernantii și sistemul ocârmuirii, să retragă sprijinul lor fabricelor inființate, ș'atunci intr'o zi se pot ruina silințele unor ani îndelungați. Clientela privată când s'a 'ntemeiat, când țeranul, burghesul, bogatul își gădesc *folosul lor* a cumpăra la fabrica vecină, atunci esistența ni este asigurată, căci nici uă 'mprejurare din lume nu poate răsturnă raporturi basate *pe interesul mutual*.

Rolul Statului in inființarea industriei trebuie deci să aibă un caracter trecător. El îi dă puternicul sēu sprijin numai cât timp ea este încă in pruncie. De 'ndată ce i s'au întărit puterile ș'au luat spre viața neatârnată un avânt infloritor, Statul poate, ba chiar trebuie sē-i retragă ajutorul și s'o lase singură in luptă cu greutatele traiului.

Numai in acest sens am susținut noi uă amestecare a Statului in mișcarea industrială; dacă uă industrie pentru a esista ar avea uă *vecinică* nevoie de susținerea Statului, atunci acea industrie n'ar avea in sine nici uă putere proprie de esistență; ar fi ca uă plantă parasită ce trăește numai din sucurile corpului de care e lipită și, deprinsă de densusul, nu 'ntârzie a peri. Nu acest viitor îl dorim noi industriei române, ci voim ca, pe calea măestrută indicată de noi, să pășim către un viitor temeinic și de sine stătător.

Asupra trezirei industriei private, Statul nu poate avea de cât un rol *indirect*, deci mai slab de cât acel ce l'am văzut că-l poate juca in crearea câtorva industrii mari și trezirea oare-căror culturi industriale. Vedem deci unde stă greutatea poziției noastre. Pe cât pentru susținerea industriei intr'uă țară clientela privată este neapărată, p'atât ea este neindestulătoare când e vorba d'a da impulsul mișcării industriale. Statul din potrivă, care poate sprijini intr'un chip atât de efectiv inceputurile unor industrii, nu este in stare să le asigure traiul lor pentru tot-d'a-una. Vedem deci că tocmai unde ar fi de nevoie sprijinul cel mai puternic, tocmai acolo ne lipsesce.

Industria ce s'ar putea mai ales desvolta in țara noastră pentru mulțămirea trebuințelor locuitorilor săi este cea *casnică*. In deobște această industrie nu poate ținea concurință cu industria mare, care, lu-

crând cu mașini, economisește munca ș'o face mai productivă. Și cu toate acestea, industria casnică ar putea în tot-d'a-una să subsiste la un popor agricol, alături chiar cu cea mare, pentru un temei foarte ușor de înțeles. Agricultorul nu se dedă în tot timpul anului la munca câmpului, ci este silit prin schimbarea ano-timpurilor a se abține mai multe luni de la dânsa. În lunile de iarnă agricultorul muncesce în deobște foarte puțin: din când în când câte uă cărătură și nimic mai mult.

El pierde deci acest timp în nelucrare și este evident că, ori cât de multă muncă ar pune el în acel restimp de nelucrare, întru pregătirea unor produse industriale, el tot ar câștiga, de vreme ce, stând fără a lucra nimic, nu produce nimic. Aici stă un avantajiu pe care chiar industria casnică îl are asupra industriei mari. Aceasta nu utilizează nici uă dată un timp, de alt-fel pierdut, pentru producțiunea sa; industria casnică are la îndemână un asemenea timp, care o pune în stare a produce chiar mai efitin de cât industria mare. Observăm că mai ales femeile sunt destoinice pentru uă mulțime de industrii, care cer uă dibăcie mai mare a mâinii și un gust mai ales în întocmirea productelor lor. Chiar dacă bărbatul lucrează ce-va în timpul ernei, femeia însă de sigur că nu lucrează nimic, și nu este oare uă adevărată părăduială de avere timpul acela pierdut în nelucrare?

Fiind-că am arătat că industria casnică la un po-

por agricol ar putea să subsiste alături cu industria mare, trebuie să lămurim întrebarea: cum se face de a putut dispărea aproape cu totul industria mică din țara noastră, care de alt-fel prin ocupațiunea sa agricolă, lasă atâta timp liber sătenilor spre a'și produce obiectele de căpeteniă trebuincioase nevoilor lor.

Noi credem că pricina părăsirii ocupațiilor industriale de către poporul român se va găsi întâi în ordinea morală, apoi în cea economică. Economic vorbind țăranul găsea interesul său a țese pânza în casă la el, a topi sumanu, a'și croi cojoace, a forma căciuli, a răsuci frânghia a toarce lână și așa mai departe; dar el a fost desgutat de asemenea indeletniciri potrivit cu injugarea lui tot mai grea la munca proprietarului. În vremile vechi țăranul era împilat, însă mai mult de ocârmuire prin dări arbitrare, era încălcat de ostiri străine, suferea mult, dar suferința sa era întâmplătoare și munca sa, fiind liberă, putea prin opintelile sale, să pună la loc ce îi răpea violința sau nedreptatea. De când s'a dezvoltat agricultura mare, brațele țăranului au fost robite proprietarului, munca sa a fost încordată până la sfărâmarea puterilor sale ș'a întregii sale familii. Și pentru această muncă atât de încordată, ce câștigă el? abia atâta pentru a nu peri de foame. Ori cât ar munci el, vede că nu poate să 'ndrepte ticăloasa lui soartă și d'aici la desprețuirea muncii nu e de cât un pas. Acest pas țăranul l'a făcut;

el nu vede în muncă un izvor de îmbunătățire al soartei sale, care s'o inflorescă în proporții cu simlunțele puse, că numai cât uă fatalitate impusă pe capul său, care nu'i dă de cât strictul necesar spre a nu muri de foame, și de care deci, când se poate mântui, este cel mai fericit.

Tot în această desperare, coborâtă în sufletul său prin soarta lui ticăloasă, stă cauza întinderii tot mai mare a beției în poporul de jos. Beția nu este un vițiu curat fizic; ea are și uă parte intelectuală; noțiunile plăcute ce infloresc în creier și te fac să uiți trista realitate. În vremile vechi țeranul nu era bețiv, căci nici se cunosea rachiul, și vinul nu îmbăta nici așa de tare, nici așa de rapide. Consumația rachiului a crescut de când a început a se desvolta marea agricultură (1834). Întinderea așa de extraordinară a beției trebuie deci, ca vițiu intelectual, să aibă nisce cauze psihice, intelectuale sau morale, și acestea sunt de găsit în starea cea atât de miserabilă a țeranului, căci este singura fericire ce o gustă pe pământ. Dacă n'ar fi să se schimbe soarta țeranului am spune: lăsați-i beția, lăsați singura mângâiere acestei clase desmoștenite de bunurile acestei lumi!

După încordarea ne-mai pomenită a întregii familii în timpul verei, vine reacțiunea naturală, proporțională în tot-d'a-una cu activitatea desvoltată, prostrațiunea puterilor, dorința de odihnă, pe care țeranul nu o poate găsi de cât iarna; și atunci el

nu lucrează nimic, pentru a compensa ast-fel opiniile sale supra-omenesci din timpul verei. Dacă el însă nu muncesce iarna, se 'mbată cu atâta mai des, mai ales că și nevoia fizică a încălzirii corpului îl silește la aceasta, trăind el în casa prin care șueră vântul, adecă fără foc în vatră, fără alimente care să-i producă căldură intimă necesară vieții. Atunci el vinde tot ce mai are la sufletul lui pentru uă leacă de rachiu; lâna, cânipa, inul pe lângă recolta sa trec la cârciumar, și de unde să-i mai rămână lui ce-va pentru îndeplinirea nevoilor sale? Nevoia momentului îl face să se despoae de toate materiile prime pe care le-ar putea întrebuița la lucrări industriale.

Pe lângă aceste cauze mai generale, care esplică dispozițiunea industriei casnice în țara noastră, mai trebuie adaos una specială. În timpurile acele când munca câmpului era restrânsă, soția și fetele muncitorului n'avea nevoie a eși cu dânsul la lucru; secul femeesc rămânea acasă și îngrijea de gospodărie, în care mai ales se cuprindea țesutul pânzei. Această îndeletnicire se făcea mai cu osebite vara, căci îngustimea locuinței țăranului oferia greutatea așezării stativii în timpul erneli. Intinzându-se agricultura soția, în curând și fetele cultivatorului trebuiau să iasă la câmp și să părăsească dinpreună cu casa și îndeletnicirile ce se țin de dânsa. Deprinderile vechi împedica pe țăran de a strepurta în timpul erneli lucrarea pe care altă dată el o făcea

în timp de vară. Tot în acel timp venind și mărfurile cele eftine străine, țăranul se deprinse în curând a cumpăra ceea ce altă dată producea singur, și ast-fel se stinse cu incetul industria casnică de altă dată.

Problema reinvierii industriei casnice constă deci în aceea *de a strepurta în timpul ernei lucrările industriale cu care familiile sătenilor se indeletniceau în timpul verei*. Pentru aceasta ar trebui întâiu ca comunele să vegheze ținutarea caselor țărănesci, impunându-le a le face ceva mai încăpătoare. Dar chiar în locuințele ce le au, perspectiva unui câștig va împinge de sigur pe țăran la lucrări industriale, de îndată ce va aduce în ele puțința de a îmbunătăți puțin traiul său cel atât de căzut. Tot a guvernului este datoria de a trezi interesul țăranului pentru asemenea indeletniciri și a lua măsurile de trebuință spre introducerea lucrărilor industriale în casele sătenilor.

Industriile casnice ce s'ar putea înființa, ar fi cam cele următoare: *torsul* cânepei, inului și al lânii a căror fire ar putea alcătui și un obiect de esport; *țesutul* acestor fire în pânze sau materii mai groase de lână, *resucitul* lor în frânghii, sfoară, ață, baere de lână. Alte două industrii, sau mai bine dicând culturi industriale, pentru timpul verei, ar fi creșterea *albinelor* și a *vernilor de mătase*. Numărul acestor industrii nu este mare, ele însă au avantajul d'a fi foarte generale și d'a putea deci fi introduse

mai în toată țara, în cât rezultatele dobândite dela înflorirea lor nu pot fi fără însemnătate. Pentru a reintroduce aceste industrii în deprinderile poporului ar trebui luate mai multe măsuri.

Întâi ca primăriile să-și procure un număr de stative și resboae perfecționate, precum și aparate de tors, de resucit frânghii sau sfoară, nu mai puțin un număr de stupa sistemul nou; și sămânța de gândaci de mătase, pe care să le cedeze locuitorilor pentru plata în rate mici. Tot la acele primării, sau măcar la capitalele de județ, să fiă câți-va meșteri care să fiă îndatorați a merge prin comune ș'a învăța pe cei doritori aceste deosebite meșteșuguri și culturi.

Ast-fel ar fi puși țărani în putință d'a se deda la ocupațiuni industriale.

Pentru a trezi interesul spre asemenea ocupațiuni, primăriile sau statul să propună premii, d'uă cam dată tuturor acelor ce se vor deda la dênsele, premii mici, dar care pentru oameni săraci nu înțează d'a avea însemnătate. Cu timpul suma afectată pentru premii să se împartă la mai puțini, acei ce vor fi produs rezultate mai satisfăcătoare ș'atunci premiile să se prefacă pe cât se va putea în obiecte folositoare.

Pentru introducerea acelor industrii ce nu pot lăsa forma casnică, precum cărămidăria, olăria, sticlăria, pregătirea mobilelor ș'a trăsurilor, stoarcerea oloiului, facerea cleiului, a săpunului, a luminărilor,

măcinarea făinei de lucș, pregătirea scrobelei ș'a pastelor făinoase, aceea a conservelor alimentare și spirturilor distilate ce s'ar putea aclimata la noi in țară, trebuie luate pentru fiă care industrie măsuri a parte. Cele generale insă de care singuri ne putem ocupa aici ar fi: imprumuturi din casa statului cu procente reduse și plată prin amortisare, esoposițiuni și premiări a productelor naționale deosebite, trămiteri de tineri in țări străine pentru a învăța metoadele cele mai perfecționate de producere a diverselor ramuri, incurajarea tinerilor ce s'ar ocupa cu tratarea unor asemenea materii și altele d'aceste.

Ne rămâne de arătat rezultatul general al stării noastre economice asupra soartei ce ne poate aștepta in viitor.

XIII

Resumând învățăturile ce isvoresc din acest studiu, vom putea afla următoarele adevăruri, pe care am dori ca fiă-care Român să și le 'ntipărească adânc in mintea sa, căci ele sunt culese din insă-și starea in care el se află și-i arată mijloacele a eși din ea.

I. Țara noastră, muncind uă muncă brută și primind in schimb muncă inteligintă, dă mult mai multă muncă de cât primesce in schimb pentru uă valoare mult mai mică.

II. Progresul importului țării, ce merge de patru ori așa de repede ca esportul ei, arată că țara noa-

stră cade tot mai mult in robirea altor țeri; că pe când popoarele Europei își rezervă tot mai mult muncă fină a industriei, noi rămânem tot mai mult însărcinați cu munca cea grosolană a agriculturii, in cât ne coborim cu încetul la rolul injositor de sclavi ai civilizațiunii europene.

III. Puterea de producțiune a țării noastre a ajuns la macsimul ei și a început chiar a cădea, căci sporirea esportului nostru nu provine de la uă înmulțire a obiectelor esportate, ci de la uă urcare a prețului lor. Urcarea prețului obiectelor de hrană având însă uă limită peste care nu poate trece, rezultă numai de cât că cifra esportului nostru va rămânea staționară, sau va da chiar inapoi.

IV. Uă țară propășesce in economia ei numai atunci când esportul ei crește in mod proporțional cu importul. Când acest din urmă crește *in dauna celei d'intâiu*, atunci cumpăna bogăției sale se pleacă către sărăcie. Toate țările din lume se silesc a spori pe cât se poate cifra esportului lor.

V. Țara noastră atârnă prea mult in viața ei economică de viața altor popoare. De și există fără indoeală uă solidaritate inre deosebitele popoare ale lumii, totu-și este bine ca un popor, la vreme de nevoie, să-și poată mulțami el singur trebuințele sale.

VI. Fiă-care țară este datoare a desvolta in sînul ei toate soiurile de muncă permise de natura ei. A se deda unui singur fel, și ină celui mai de rînd, este a se pune de bună voiă in robirea străinului.

VII. Dacă țara noastră nu poate încă deveni un centru de esport al unor obiecte industriale către alte țări, măcar să desvolte acele industrii, care, mulțămind trebuințele ei, să rețină în țară câștigul însemnat pe care-l trag străinii din această împrejurare.

VIII. Industria în țara noastră nu se poate desvolta prin inițiativa privată. Trebuie ca Statul să intervină. D'aceea trebuie început în industria mare cu acele ramuri ce pot fi susținute de Stat. Patriotismul în treburi industriale este un vis înșelător.

IX. Tot prin inițiativa Statului trebuie trezite în popor culturile industriale sau îmbunătățirile cele existente, căci industriile sunt strâns legate d'agricultură și uă țară agricolă trebuie să caute a desvolta mai ales acele industrii care-și trag materiile prime din lucrarea pământului.

X. În sfârșit tot Statul trebuie să 'ncurajeze și creațiunea acelor industrii care își au viața lor numai în clientela privată. Pretutindeni trebuie să se vadă mâna Statului când este vorba de creațiuni noi.

XI. Nu putem spera nascerea unei industrii române de la protecțiunea esternă. Pozițiunea noastră politică ne va 'mpedica pentru tot-d'a-una d'a ne putea apăra prin tace protecționiste. Toată viața noastră industrială nu se poate aștepta de cât de la protecțiunea internă.

XII. Basa existenței popoarelor în timpurile mai

noui este puterea lor. Puterea este rezultatul bogăției. Bogăția nu se poate spori într'un popor de cât rafinându-se munca acestuia. D'aci necesitatea neapărată a unei dezvoltări industriale.

XIV.

Se pretinde de scoala economică liber-schimbistă că balanța comerțului n'are asolut nici uă înrîuire asupra stării de bogăție a unei țeri, că avuția nu constă in metalele nobile, ci in ori ce fel de produse care pot mulțami trebuințele noastre; că banul vine tot-d'a-una acolo unde este de nevoie, și in sfârșit că cu cât uă țară importă mai mult, cu atât este mai bogată. Noi credem că asemenea teorii sunt tot ce poate fi mai absurd și dovada cea mai bună că e așa, este contrazicerea in care ele au fost pururea cu practica țărilor ce le-au dat nas-cere.

Economia politică nu trebuie să uite că ea nu se poate mișca in regiunea curată a teoriei, și că, lăsând săi scape lumea reală de supt picioare, ea plutesce in vânt și nu mai are nici uă temelie serioasă. Dacă practica tuturor țărilor din lume tinde la sporirea esportului și nici uă dată la aceea a importului, trebuie să fie uă cauză firească care să împingă pe oameni la aceasta; și să observă că legile sociale se manifestează la popoare in tot-d'a-una pe calea instinctivă. Când vedem uă mare mișcare sau uă apucătură a oamenilor într'uă direcțiune

oare-care, să scim că avem a face cu una din acele puteri oarbe și fatale care domnesc în viața societăților, și nu trebuie atunci să dojenim societatea că nu s'ar potrivi cu teoriile noastre, ci să căutăm a potrivi gândirile teoretici, așa ca să poată esplica viața reală.

Banul nu poate fi nici uă dată indiferente unei țeri, căci represintă uă valoare de schimb universală și pururea căutată. Ori-ce valori de altă natură produse d'uă țară nu pot să-i fie de folos, dacă ea nu le poate consuma sau schimba pe bani, căci banul este în tot-d'a-una căutat, pentru că-l poți preface în ori-ce. Să ne inchipuim că Anglia ar poseda în fabricile sale de țesut sau în acele de fer, marfă în valoare de miliarde, pe care însă n'ar putea-o desface pe piețele străine. Oare ar fi ea bogată? De sigur că nu. Toate valorile acelea ce sunt create numai în vederea d'a atrage metale prețioase în uă țară, de îndată ce ar perde această însușire ar represinta numai un capital mort. Când uă țară importează mult, aceasta o face numai din două puncte de vedere: sau are nevoie directă de obiectele importate pentru consumația lăuntrică, sau ele îi slujesc ca material pentru pregătirea obiectelor de export. Este evident că cu cât uă țară va fi pusă în pozițiune d'a importa mai puține elemente de felul întîiu, cu cât ea se va afla în stare d'a produce ea însă-și lucrurile pe care trebuie să le consume, cu atât va fi mai neatârnată economic d'alte po-

poare. Dacă în loc d'a importa grâne le-ar produce ea singură, dacă în loc d'a importa lână ar tunde-o de pe oile sale, fără îndoială că țara ar câștiga din uă asemenea împregiurare.

Idealul deci economic al unei țări ar fi să nu importe nimic și să exporte cât de mult. Aceasta însă fiind cu neputință, din mai multe pricini ușoare de înțeles, rezultă că ori-ce țară trebuie să și importeze, în cât din interesul câștigului comun se nasce schimbul de valori între popoare.

Banul nu poate veni în uă țară de cât în schimb pentru altă valoare de consumație ce o dai pe el. Resultă deci că pentru a avea bani într'uă țară trebuie să ai mijlocul d'al atrage, căci el singur nu vine; așteaptă să fie chemat. Banul însă fiind nervul a-vuției, pe când cele-l-alte sunt numai mijlocul pentru a ajunge la dânsul, se vede din aceasta cum este periculos pentru uă țară ca sumele date de dânsa străinătății pentru valori de consumație să întrecă în mod statornic sumele primite de țară pentru valori procurate de ea. Cu alte cuvinte este periculos *ca balanța comerțului să se plece lung timp în favoarea importului.*

La această măximă pare a se opune raportul între esportul și importul țărilor celor mai civilizate ale apusului, care sunt tot-d'o-dată acelea în care bogăția e cea mai mare. Așa următoarele cifre ne arată că în toate aceste țări cifra importului întrece p'acea a esportului:

	Import		Esport
Francia . .	4,743,000,000 l.		3,121,000,000 l.
Germania .	4,176,000,000 »		3,180,000,000 »
Olanda . . .	1,576,000,000 »		1,136,000,000 »
Belgia . . .	1,472,000,000 »		1,112,000,000 »
Italia	1,262,000,000 »		1,000,000,000 »

La prima vedere uă asemenea stare de lucruri poate părea estra-ordinară și s'ar părea că este cea mai bună și mai temeinică resturnare a teoriei balanței comerciului. Observăm însă că popoarele importă bani nu numai prin prețul mărfurilor esportate, ci și prin serviciile prestate de ele, prin străinii ce călătoresc sau petrec în sinul lor, prin întreprinderile industriale sau de transport ce le fac la popoarele streine, prin împrumuturile înaintate altora din capitalurile lor și prin multe alte mijloace cari nu trec prin vamă și deci nu pot figura în tabloul importățiunii lor. Oare nenumăratele corăbii și vapoare ale Angliei și Olandei n'aduc un câștig poporului și statului lor? Oare străinii ce vizitează în toți anii Franca, Italia, Belgia și Svițera n'aduc cu ei milioane pe care le lasă în țările pe cari le vizitează? Oare companiile de construcțiuni de căi ferate sau de transporturi pe apă engleze, franceze sau germane n'aduc nici un folos națiunilor lor? Apoi dac'am putea evalua toate aceste importuri ascunse, am vedea urcându-se oare cifra importățiunilor la egalul acelei a esportățiunii, ba chiar trecând peste ea? Se înțelege acum de la sine că nu

banul in sine face bogăția unei țeri, căci nu prezintă sea moartă, într'ună țară dă acesteia puțința bogăției, ci *facultatea d'al putea atrage și reține la dânsa*. Așa Spania era bogată cât timp a curs in ea isvorul aurului american; dar fiind-că nu poseda nici una din indeletnicirile acele ce rețin și aduc aurul într'ună țară, acest metal trecu numai cât prin mânilor Spaniolilor pentru a se opri la țările acele ce-l câștigau in mod trinic prin munca lor. Când slei isvorul minelor Peruviului ș'ale Mecsicului, Spania rămase d'ună dată săracă, dovadă că bogăția ei fusese nu uă însușire a poporului seu, ci uă haină de imprumut. *Nu aurul sau argintul fac bogăția unui popor, ci munca sa; dar aceste două metale capitalizează munca*. Productele acesteia se pierd cât timp ele sunt incorporate in valori peritoare. Fiecare productor se silesce a le preface in valoarea neschimbătoare a banului și nu este preferabile acestuia de cât uă singură altă valoare, acea a pământului, in care și banul este adese prefăcut.

Ar fi acum într'adevăr estra-ordinar ca economia poporului să se deosibească in esența ei, și nu numai in formă, d'aceea a individului. Oare se poate admite ca uă țară in care indivizii sunt bogați să fie săracă ș'ună alta in care ei sunt săraci să fiă bogată? In ce insă se incorporează bogăția individuală? In capitalul acumulat. Grâul unui proprietar, ferul scos din uă mină, pânza eșită din stativele unui industriaș, nu sunt capitaluri de cât in

espectativa unei desfaceri și realizarea unui câștig. Să ne inchipuim că s'ar descoperi uă materie mai trainică și mai efină de cât pânza. De îndată toate mărfurile adunate în rafturile fabricantului d'asemenea materii ar pierde 50 sau mai mult la sută din valoarea lor. Capitalul adunat de fabricant în forma pânzei ar dispărea. Același lucru s'ar întâmpla când fabricantul n'ar putea desface un timp mai îndelungat marfa sea; ea s'ar învechi, ar pierde din trăinicia și valoarea ei. Dacă are din potrivă capitalul seu în bani, el este vecinic; nimic nu-l poate distruge și schimbările la care poate fi spus prin trecerea timpului sunt cu totul neînsemnate.

Balanța comerțului nu poate fi deci fără însemnătate pentru uă țară, pentru motivul că banul, reprezentând *capitalul acumulat și neperitor*, este în interesul unei țări a avea cât se poate de mult d'acel capital.

Dar este cu neputință ca toate țările să aibă uă balanță comercială favorabilă; deci trebuie ca unele să piardă, pe când altele trebuie să câștige. Aceasta este adevărat și eacă ce se întâmplă: Toate țările se silesc a atrage la ele partea cea mai mare de stock metalic; dar fiă-care nu izbutesce în aceasta de cât potrivit cu deosebitele însușiri cu care natura a inzestrat-o: bogățiile firești ale pământului seu, așezarea sea geografică priincioasă, dispozițiunile și talentele locuitorilor sei. În genere în Europa putem spune că importul și esportul tuturor țărilor,

de și pentru fie-care an variază când într'un sens când in altul, pentru un timp mai îndelungat rămâne constant la deosebitele țări. Europa însă întreagă trăește mai ales pe socoteala rămășiței globului, exploatând prin munca sea inteliginte, munca brută a celor-l-alte țări. Țările asiatice și africane, republicele din sudul Americii și câte-va țări europene inapoeate, eacă sclavii pe munca cărora se înalță cetatea civilisată a Europei. Aceste țări importă mai mult de cât esportă, și într'adevăr dăruverile lor se soldează in tot-d'a-una prin un deficit bănesc. Intre aceste State ne-fericite a intrat de câțiva ani incoace și România, a-nume de când au pătruns in ea viața și civilizația Apusului. De și anii din nainte de convențiunea comercială cu Austria arată in tabelele esportului și ale importului un prisos a celui d'întâi asupra celui d'al douilea, totuși noi credem că in tot-d'a-una, de la introducerea vieții civilisate, *România a scos mai mulți bani din țară de cât a introdus*. Intr'adevăr când au dispărut averile cele mari ale boerilor nostri in prăpastia fără fund a lucsului occidentale? Tocmai in acei ani in care vămile noastre arată un escedinte la esportațiune. Precum veniturile unei țări nu intră numai cât prin calea vămilor, așa și cheltue-lile sale nu es numai cât p'acea poartă. Să amintim sumele uriașe cheltuite de țara noastră in petrece-rea Românilor in străinătate la băi, la învățatură sau și alt-fel, dobânzile și anuitățile plătite de țară

de când s'a introdus sistemul împrumuturilor; să luăm apoi în privire că chiar împrumuturile private s'au făcut și se fac încă tot cu capitaluri străine, în cât dobânda lor o plătim tot către străini, ș'atunci numai vom avea uă idee adevărată despre țifra banilor eșiți din țară.

Să poate însă ca un popor să importeze mult timp mai mult de cât esportază? De sigur că nu fără ca poporul espus unui asemenea mers să soldeze prin altă valoare de cât banul deficitul bănesc. Acea valoare, earăși trainică ca și banul, este *pământul seu*. Ceea ce lipsește în bani se plătesce în pământ, până ce poporul este cu incetul espropriat de străini, până ce ajunge *ilot* în propria lui țară.

Cu ce sunt asicurate toate împrumuturile noastre atât publice cât și private de la străini? *Cu pământul nostru*. Statul ipotecează domeniile sale și privații moșiile. Chiar creditul fonciar care a mai scăpat pe proprietari din ghiarele cametei, ce este el alt-ceva de cât un mare împrumut contractat la străini pentru a scăpa de lepra împrumuturilor mici? Titlurile acestui așezământ se află mai toate în mâinile străinilor, cari au procurat banii trebuincioși pentru a scăpa proprietatea din mâinile cămătarilor. Ce este însă uă ipotecă? Este un drept eventual de proprietate. Deci proprietatea cea mai mare a pământului nostru este *eventual* în mâinile streinilor. Fiă-care strein posedă un titlu d'al poporului român, posedă uă bucațică de pământ represintat prin

acel titlu. Eventualul însă se poate schimba în definitiv, și nu este nici uă dată înțelept a-și da proprietatea de pământ în mâinile străinilor, căci drepturile politice nu sunt la urma urmelor de cât consecința proprietății pământului, și pierderea proprietății este identică ca aceea a existenței naționale.

Eacă deci unde am ajuns cu gospodăria noastră de pân'acum. Am contractat, prin cheltueli mai presus de puterea producătoare a poporului nostru, datorii către străini, pe care neputându-le plăti altfel, am garantat acea plată cu basa chiar a existenței noastre naționale, cu pământul nostru. A sosit momentul suprem ca să îndreptăm uă asemenea rătăcire ne-ertată, să rădicăm esportul țerei noastre, să ne emancipăm întru cât-va măcar de străini, în privința obiectelor ce le-am putea produce la noi, să restatornicim eară-și pe temelii solide economia poporului nostru și s'ajungem earăși stăpâni fără părtași a pământului moștenit de la străbuni. La această mare regenerare economică trebuie și a început să lucreze partita liberală.

SFÎRȘIT.

